

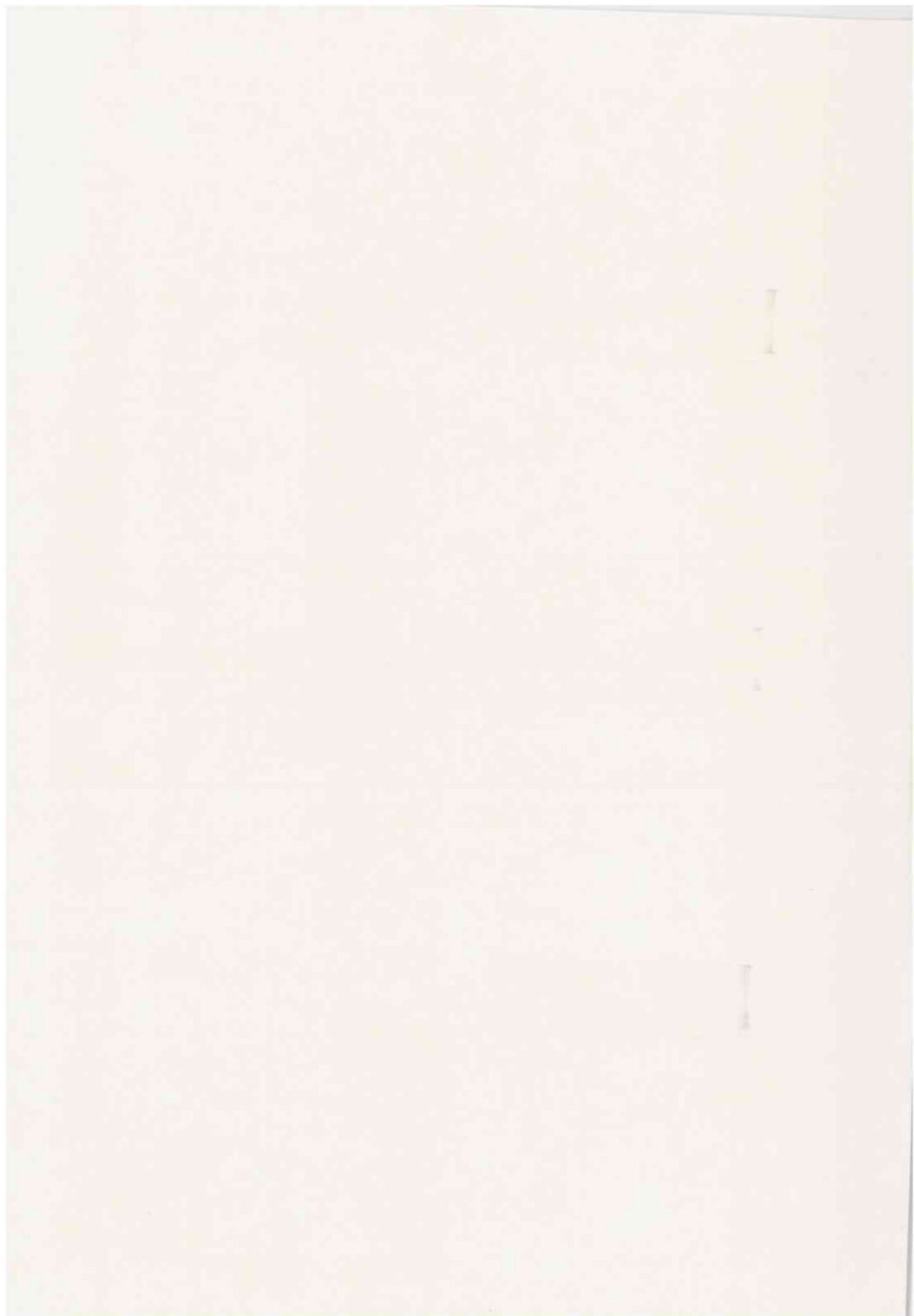
Hans Povlsen

Jeg husker så grant-

Efterladte erindringer

Lokalhistorisk forening for Støvring Kommune

Hans Povlsen

Jeg husker så grant-

Efterladte erindringer

Lokalhistorisk Forening for Støvring Kommune
Øster Hornum
1998

Jeg husker så grant-

Originalmanuskript af lærer og forfatter Hans Povlsen. Givet som gave af datteren Kamma Povlsen til Støvring Kommunes Lokalhistoriske Arkiv, den 1. september 1986 ved en forfatteraften om Hans Povlsen, og trykt med familiens tilladelse.

Renskrevet af arkivleder Poul Christensen

Udgiver:

Lokalhistorisk forening for Støvring Kommune
Estrupvej 13, Ø. Hornum
9530 Støvring

1. oplag 750 eksemplarer

Tryk:

Årestrup Bogtrykkeri
Haverslevvej 78, Årestrup
9520 Skørping

Layout og sats:

Hans M. Laustsen
Peter Thomsen
Poul Christensen

Bogen er sat med Times New Roman

Forside:

Kultegning af Lars Nielsen, 1924

Foto:

Lokalhistorisk arkiv for Støvring Kommune

Udgivet med støtte af:

Tuborgs Grønne Fond
Stence og P. Kvist's fond, Ø. Hornum
Spar Nord fonden
A/S J. Petersen Beslagfabrik, Nibe

Copyright © 1998

Lokalhistorisk forening for Støvring Kommune

ISBN 87-986788-0-9

Forord.

Udgivelsen af erindringer har i disse år fået et stort opsving, sjældent er der vel blevet udgivet så mange selvbiografiske bøger som nu. Måske skyldes det usikkerheden om egen og national identitet at så mange i disse år nedfælder det de husker.

Hans Povlsen kom desværre for sent i gang, hans erindringer er nedfældet omkring 1970, da han var midt i 80-erne. Til gengæld er de meget læseværdige og man kommer under læsningen meget tæt på mennesket Hans Povlsen. Bogen må egentlig betegnes som tidlige erindringer, da den beskæftiger sig med hans barndom og de år hvor han måtte finde frem til det han egentlig ville med sit liv, kampen for at få sig en nogenlunde social position, som han kunne leve af og hans søgen frem mod det han egentlig ville nemlig skrive. Men først og fremmest er bogen en stor kærlighedserklæring til den Dora, som blev hans ledsager livet igennem.

Hans Povlsen måtte på et tidspunkt opgive at få fuldført erindringerne, hvorfor det her bør nævnes, at han foruden sine romaner og digtene skrev en folkebog om Blicher, samt oversatte Heinrich v. Kleists "Michael Kohlaas" og gengav såvel Græske som Nordiske gudesagn. Hertil følger hans noveller og en lang række kronikker og artikler.

Samtidig var han hele livet igennem lærer i Støvring, og efter datiden meget avanceret, Han nåede at holde i hundredevis af foredrag i lærerkredse og på landets seminarer om sine metoder i undervisningen, og fik derigennem indirekte stor indflydelse på danskundervisningen i folkeskolen.

Efter sin pensionering flyttede Hans Povlsen først til Nørresundby, men da Dora ikke kunne tåle klimaet nordensfjords, slog ægteparret sig ned på Fjordgården i Kolding, hvor de boede til Doras død. Sine sidste år tilbragte Hans Povlsen i et ældrekollektiv i Århus.

Erindringerne har nu ligget hen i 30 år, og da de beskæftiger sig med tiden der ligger 2-3 generationer tilbage har de absolut historisk værdi, men samtidig er det også en digters pen vi har lejlighed til at følge. Den digter der skrev om "Tækkemanden" Thybo-Thames og "Byste` wost" om de fire brødre fra Veggergård. Men det er også den digter, hvis kærlighed til hjemstaven klart kommer til udtryk i digtet "Nocturne"

Solen slår skygger i Himmerlands dale,
Mørkner i eng og kær.
Stammerne rødmer – og blegt lyser gavlene
fjern og nær.
Dagens stridige vinde
smyger nu lune og linde
ind under hegnene, finder et sted,
hvor de den nøgne sol tør belure,
når den går ned.

I anledning af 25 års jubilæet for Støvring Kommunes Lokalhistoriske Forening/Arkiv har vi derfor besluttet at udgive denne bog. Samtidig er det 25 år siden Hans Povlsen døde.

Poul Christensen

Glemsom

A lå og dowed med å sow
-som a da gjør så tit
To, Somtid kan a ligg og how
på nøj, a helst wild se å glemm.
Til andre tider sow'r a skidt,
for eet a skal komm til å glemm,
a hår hårdt behow å how.
-Det er jo'tt så nemt.

Som såe – a dowed med å sow
-Om a håd glemt nøj, a wild how,
hell a var kommen til at å how
på jett og åndt, a gjarn wild glemm,
-det hår a glemt.

A reest mæ da, begyndt å sleeg
og fummel rundt – og tænd en weeg.
Men da a nu fæk lys og spejlt mæ,
blev a sgu klog på, hvad der fejllet mæ,
og hvadfor a'tt kund blatt i søvn
-for a håd glemt å lukk min øwn

*Jeg husker så grant – i en lille by,
så bitte en by mellem bakkerne-
at der kom storken et tidligt gry
og pikkede på,
og lod forstå,
at han havde fundet mig tyndt klædt på
i dammen ved pyllevakkerne.*

Man tror mig nok ikke. Det er forståeligt, og jeg lover, at jeg i det følgende skal lade sådanne "tidlige erindringer" ligge og holde mig til, hvad der har tegnet sig inden for min horisont.

Mit genesis er jo en myte fra før solopgang, fra hinsides synsranden. Men derude under horisonten ser jeg et mylder, tros fjernheden klart og levende, klarere end det nære. Det ligger under lup. Jeg behøver ikke se længe på mylderet, før en person holder min interesse fast – en jeg aldrig kan holde øjnene fra, uden at jeg dog kan sige, at jeg lider ham, eller elsker ham. Tit har jeg også foragtet ham – og i sådanne øjeblikke er jeg nær ved at elske ham.

Nu ser jeg ham liste ind i sin fars skole, følge med børnevrimlen ind efter frikvarteret. Sådan kom han tidligt i skole – ikke just for at lære noget, det tænkte han slet ikke på, men han holdt af – som lade mennesker så tit – at dvæle der hvor andre arbejder. Den syngende eller sydende lyd af griflerne på skifertavlerne i en regnetime eller puslen af penne under klassens skrivning holdt han af at lytte til – der hvor han sad under faderens pult eller nede ved siden af en dreng han kendte.

Det kan gå sådan, at man ved at se andre bestille noget får et ønske om at være med, selv at prøve. Det fik han lov til, og noget fik han lært derved – så let som han havde lært at spille klink. Men leg var det jo, for ham. Og blev man træt af morskaben, kunne man jo bare følge med strømmen ud i frikvarteret og lade være med at komme ind igen. Jo, det gik godt – og han var slet ikke ked af det den dag, da han som syvårig skulle rigtig i skole, med ABC og pennalhus.

Dog – den første dag var vel ikke til ende, før han vidste, at han var narret. Legen var forbi. Hver time var der noget nyt, der skulle læres – å, timerne var mange og så ulidelig lange. Han opdagede tiden og anede evigheden. Fortrædeligheder kom. Aldrig så såre man havde gjort sig fortrolig med de latinske bogstaver, så optrådte de krøllede "danske", og man kunne begynde forfra. Og tallene som ikke blot skulle skrives, men desværre også betød noget, og hvis ondskab – som dagene gik – viste sig at være stadig stigende, indtil de

stod som krævende tabeller, der lignede vers. De var ligeså svære at forstå som salmeversene. Tabellen skulle remses, råbes, grædes, flæbes til den sad.

Drengen – eller for at sige det med det samme: jeg så med undren nogle kammerater, især piger, stå op og med glade øjne synge tabellen. Mon de tøser dog skulle have fattet tabellens hemmelighed? Jeg ikke. Og nogen rigtig forklaring skønnedes ikke fornøden dengang, i halvfemserne.

Skolebillede fra Grydsted skole i Vokslev sogn omk. 1895

Hændte det så, man – efter den tids skik – fik skænd eller et par lussinger, indtrådte den totale formørkelse. Barnets århundrede var ikke oprundet. Man forstod ikke barnets uformuenhed, så lidt som dets formåen.

Jeg blev doven, følte mig udygtig, ringe, og denne følelse bredte sig til andre områder inden for skolens liv: Slås skulle man helst kunne, men slagsmål var mig imod, skønt ikke til at undgå. Jeg hadede at se det, se nogen bukke under. –

Så var der jo også handel. Jeg gjaldt ikke noget på børsen, jeg havde ikke som de andre drenge en pung med småpenge i, kunne ikke bytte kniv og give 10 øre i bytte som de andre, eller lade pungen gå for en fiskestang eller en pisk med fire alen snært og skrald i.

Skolen havde narret mig ind, jeg kunne ikke komme ud som før, og der gik ikke lang tid, før jeg var uglad og mut og mørk i sinde. Mit ansigt på skolefotografierne viser det.

Ind imellem kunne der dog skinne lys over den lille grå læsebog. Der var vers med klang i og mærkelige historier. Billederne på næste sider kaldte på mig, så jeg måtte stride mig frem til dem, skønt det var meget, meget svært. Desværre skulle jeg forbi den lede bønmand med den gennemsigtige sæk, hvori en dreng sad og krøb sammen, bedøvet og sortladen. Så mut så jeg nok selv ud, når jeg ikke kunne tabellen.

Ja, i rim og remser og sange og salmer kunne der komme sjove klange, som savnedes i tabelversene. Kun "seks gange seks er seks og tredve" og det mere milde "fem gange fem er fem og tyve" var der sang i, så man let kunne huske dem. - hvorfor mon?, ja, det begreb jeg først som voksen ung mand, da jeg læste de tusindårige digte fra vor oldtid: det var bogstavrimene, der havde skjult sig i ordene og lavet musik. Og jeg sølle fyr havde på en måde i min uvidenhed fået føling med den dyrebare teknik, som gjorde versene i havamål udødelige.

Fæ skal dø,
frænde dør;
dø skal også du
et jeg ved,
som aldrig dør:
dommen over hver død.

Deyr fe,
deya frændr;
deyr sjalfr et sama
ek veit einn,
at aldri deyr:
Domr of dautan hvern.

--

Så en skønne dag nåede jeg til billedet af lille mis, der skulle lære at sørge for sig selv.

Jeg måtte sta-ve mig ind i den gri-ben-de hi-sto-ri-e. den var ikke just morsom, egentlig mest sørgelig. Det var tungt at høre lille mis sige til sin mor: "Slikke mig selv kan jeg nok, ligge ene kan jeg også, men jeg har ikke lært noget, hvorved jeg kan tjene min føde". - Det tog mange dage at læse den lange historie, men så ofte jeg vendte tilbage til bogen, var jeg spændt på at møde den lille killing igen. Jeg fulgte den på dens enegang ud i verden - om til møddingen, hvor væselen sad og slikkede sig om sin sultne mund, ind i laden med uglen, der gav sig til at snakke oppe fra bjælken. Det var en sølle trøst at høre, at der næsten ingen mus var mere i verden. Selv ræven så sort på livet.

Alle klagede sig. Men hvor herligt var det så, da mis om aftenen kom hjem til sin mor og hørte, at hun havde fanget en mus til den, så den ikke skulle gå sulten i seng. Al sorg var slugt - en tryghed over al forstand! - "Og nu kan du blive her hos mig", sagde moderen, "os så i morgen, før solen står op, gå ud i marken; der er så mange mus og ikke så mange til at fange dem".

Jeg forstod, at i denne tryghed kunne håbet leve. - Jeg husker, der var dug i græsset i den tidlige morgen...

For mig var denne fortælling af Chr. Kold stor digtning. I et halvt århundrede har jeg villet undgå at læse den igen – for sæt, at den mistede sin ”glorie” – For nogle år siden gjorde jeg så forsøget – og endnu ser jeg den ligge langt henne som en dugdråbe, ramt af ild fra morgenene sol.

--

Jeg tror ikke, jeg fortalte nogen om denne min første oplevelse af digtning. Sådan noget gik man ikke og snakkede om med sin mor og far. Oplevelsen førte heller ikke til, at jeg de første år læste noget videre. Jeg læste ikke hjemme, hverken lektier eller andet. – Jeg ved ikke, om min far har tænkt på mig og min sløve ånd, da han nogle år senere begyndte højtlesning af en hel lille roman for min klasse, et lille stykke en gang om ugen. Det var historien om musefamilien i Rynkeby ved Kerteminde.

En lille hunmus levede dejligt i præstens studereværelse og var blevet klog af alt det, hun havde hørt præsten tale om med sin familie og med fremmede.

En nat gnavede hun et hul i gulvet og var nu nede i præstekonens mælkestue, en helt ny verden. Her mødte hun en hanmus, og de morede sig så godt sammen, at de blev enige om at bo sammen som mand og kone.

Men så hændte det sørgelige, at hanmusen engang med et havreneg kom på rejse ind til Kerteminde. Ingen af dem forstod, hvor den anden var blevet af – før de længe efter mødtes inde i byen: hunmusen var kravlet op i ærmet på præstens skindpels, netop som den skulle sendes til skrædderen, også i Kerteminde.

Sådan gik det til, at der blev en rigtig roman ud af deres liv nede under gulvet i kancellirådens rullestue.

Uge efter uge længtes jeg efter at komme ned i musenes lilleverden, hvor der skete så meget. Jeg havde næppe tænkt på, at forældre er med i familiegårderne lige såvel som børnene, ja, og at ”de gamle” tynges af sorger.

Hernede fra ser alt helt anderledes ud, end det gjorde for lille mis.

Musemor og musefar kan aldrig forstå, hvorfor livet skal være så farligt, kattene og rotterne er deres fjender og tvinger dem fra hus og hjem. Menneskene skal jo være i verden, for ellers var der ingen spisekamre – men hvorfor sætter de så alle de fæle fælder, så musebørnene altid er i fare, så lystige – og forvovne – de er?

Museføljetonen varede ved det meste af sommeren, og man forstod godt, at musene ældedes. Musemors hjerte har aldrig ro. Hun er familiens bærer og midtpunkt, aldrig, aldrig uden ængstelse for de søde vovehalse, hun har at vogte. Gennem alle prøvelser vokser hun i visdom. Man undres over, at hun midt i håbløsheden kan være frisk. Hun tager livskampen op og synes lige ung.

Ak, men hvordan er det fat med musefar! Han bliver gammel før tiden, skønt han tager livet lettere. Han trøster hende i farens stund: ”Det går såmænd nok” siger han bedrevidende. ”De klarer sig sagtens, de skarns unger”. Når de

nysgerrige børn er i fare omkring en fælde, kan han roligt sætte sig og gnave på en osteskorpe, mens hun bliver mere og mere ene med sit skælvende hjerte.

Jeg var blevet meget betaget af denne tapre musemor. Men musefar begreb jeg ikke, så ligeglad han var blevet, helt anderledes, end da han var ung. Kattene og musene – mon jeg ikke allerede dengang anede, at disse dyrehistorier nok på en måde handlede om mennesker, og mon ikke disse eventyr underbevidst hos mig er begyndt at udskille noget formet, der mange år senere kom op som en bitter, alt for klar realitet: Livet er ikke let, for fjender kan, selv når de lever som de er skabt til at leve, hver for sig have ret.

--

I en tidlig alder var jeg således kommet under god digtnings magiske dragning, og den havde ladet mig i ånden leve mellem indbyrdes dødsfjender – som ven, på skift mellem begge lejre, hjerteligt elsket både de gode og de ”onde”; men trods al grebthed blev det i min barndom ikke til noget med at læse bøger. To gange i de senere skoleår arbejdede jeg mig igennem et par bøger: først Onkel Toms hytte og så Robinson Krusoe. Indtrykket af de to var så stærkt, at det mættede, jeg nænnede ikke at læse flere i en årrække

Men på anden måde var jeg dengang under litterær påvirkning. Min fars fortælling af bibelhistorien i skolen var så gribende, at min fantasi vågnede op til egenvirksomhed. Jeg begyndte som en regissør eller teatermaler at bygge scenerier op. I vor by omkring dammen, i gårdene – både som de var og som jeg udbyggede dem – færdedes David med stenslyngen og mundharpen, og herfra sendtes han med melmadspakken ud til brødrene i marken. Ved vor nabos mødding væltede Goliath om, tung som en ko. Absalon, kongesønnen rider ud med de lange lokker strømmende efter sig, fanges i flugten af en gren i terebinten (et vejtræ) – og myrdes der. Saul sidder ved lademuren og grubler, mens David ligger i græsset og spiller. Ja, og det allerbedste: hele Josefs historie, hjemme og i Ægypten. Dammen med grøften neden for vor have er Gosen, med alle gæssene.

Ja, vor egen oldtidshistorie havde da også ting, der huskes. Drama. Jomsvikingerens død i Hjørungavåg var jo nok voldsom, men i al overdrivelsen ikke uden grotesk humor. Man behøvede ikke at sørge over deres skæbne, som over Josefs.

--

Når man længe nok har været degneunge, kan man godt lide at blive som de andre – rigtig bondedreng, hjorddreng med blåt forklæde, tøjrekølle og moogboor.

Det var især det efterår, da jeg var fyldt 10 år, tanken stak mig. Jeg mærkede, hvor den gik mig i blodet, svulmede og fyldte mig, så jeg måtte til at snakke om

det hjemme. Planen havde jeg færdig: Jeg ville tjene hos vor nærmeste nabo, Krous-Kresten, og før vi nåede juleaften, var aftalen klar. Jeg fik da 2 kr. som julegave og fæstepenge af min husbond og løfte om god løn for sommeren, 10 kr. + kost og logi.

Landsbyen Grydsted hvor Hans Povlsen voksede op.

Mor, som havde så meget at gøre, fik lige mit forklæde færdigt om formiddagen den 1. maj. Forklædet var det vigtigste for mig på denne dag. Alle kunne se, det var nyt. Jeg ved ikke, om de på gården, pigen og karlene har leet ad mig, da jeg kom således maskeret ind gennem porten og op over gårdspladsen – jeg var bare glad og klar til at komme i funktion.

Nogen Litterær stemning har der nok været bag min begejstring, reminiscens fra læsning i skolen af Anthon Nielsens rørende historie om Hans, der kom ud at tjene. Dog tror jeg, det mest var engen, bakkerne, agrene, der kaldte på mig – til sangerkamp og jodlen ud mod de andre hjorddrengene.

Og så det at overtage en stilling i samfundet og blive ansvarlig i store foretagender. – Man er kun 10 år og skal efter kort tids øvelse ene mand kunne rinke og koble 14 køer i tre geledder bag hinanden og føre dem hjem. Med beundring havde jeg tit set andre drenge gøre det, hørt dem skælde og bande over de dumme høveder – sådan som suveræne magthavere jo skal. Nu erfarede jeg straks, hvor uigennemtrængelig denne fæiske menigheds mangel på begribelse kan være, og hvor underlegen man var over for den kompakte kødmasses stædighed. Der kunne være grund til skælden og tænders gnidsel – ja gråd, men når den samlede falanx så knirkede af sted, kunne jeg hænge førerkoens tøj på hornene og lade dem selv finde hjem. Det viste sig, at flokken havde vid til at dreje fra hovedvejen ind mod gården. Jeg gik der bagved og fik respekt for fæhovederne: det var med stolthed, jeg kunne præsentere dem velholdne i gården foran pumpen og vandtruget. Efter vandingen, når de én for én blev sendt ind i staldens mørke, måtte jeg beskæmmet erkende, at deres

stedsans var usvigelig: hver gik ind i sin bås uden at tage fejl og naturligvis uden at tælle båsene.

Mens kørerne var i marken, havde jeg gjort nøsset rent og halmstrøet – og underholdt mig med det par pattebørn, der stod og brølede og drejede sig rundt i båsen. Jeg forstod deres ensomhed, når jeg så, at de var nær ved at hænge sig i bindslet bare for at komme til at sutte på mine fingre. Små kalves ensomhed har jeg ikke siden kunnet glemme – de lange dage i den tomme stald. De har aldrig anet, hvem der var deres mor, eller at de havde en mor; de begreb jo – lige så lidt som menneskene – hvorfor de var kommet til verden og nu stod her i deres bås. Den der har set en kalv sprælle i sit snævre rum, blot den hører nogen komme, vil forstå, at den foruden at være kød også er en higende sjæl, der savner frihed og kontakt. Lad den dog få lov at ligge lidt på landet i sommertiden!

Jeg burde vel ikke udbrede mig for længe om min hyrdetid. Læseren vil formentlig sige som den københavnske kritik i århundredets første årtier: Har vi ikke snart fået nok om disse hjordreng (Udtrykket anført af dr. Poul Levin i Tilskueren). Det var naturligvis den da fremstormende ”jyske bevægelse”, der gik hovedstadens folk på nerverne. For den var ved at blive – ja, den blev dominerende i dansk litteratur i ¾ århundrede. En epoke, hvis førende forfattere fik folket i tale mere varmt og nært end nogen tidligere, især jyderne, der før (bortset fra Blicher) havde været beskedent repræsenteret.

Jeg husker godt en tendens i hovedstadskritikken til at ville holde jydernes digtning nede i skuffen for ”hjemstavnslitteratur”. Udtrykket blev med tiden mere og mere nedsættende, underligt nok. For hvor findes den digter eller kunstner, der ikke første gang ”føjte liv” ved ind sugning af barndomslandets luft og sfære – enten det nu skete på heden eller i storbyen.

Poul Levin, der for øvrigt var en elskværdig kritiker, var jo selv en såre flittig københavnsk hjemstavnsforfatter.

Himmerland oplevede jeg så grådigt i drengetiden, at jeg siden altid har længtes efter det, selv når jeg boede midt i det. Landets dufte – ja, man kan godt få den tanke, at hukommelsen har sæde i næsen. – Af dufte jeg har kendt – fra Danmark og fra andre lande – er ingen mere henførende, mere erindringsmættede end efterårets dyngvåde enge, den mangfoldigt blandede krydderpose af gran og fyr og birkeklædt hede. I den er min ungdom gemt ned. Kun ét sted bringer mig på lignende vis en fjern tid ind på livet: Hanherreds vældige engdrag i sensommeren. Over disse milevide enge mellem Limfjorden og Jammerbugten er i august luften én hidsende hørm af mjødukt og mynte, af enghø og bidende kålrabi.

Ved mon mennesker fra sådanne lande, hvorfor de aldrig kan glemme hjemstavnen, og hvorfor de skal til tilbage, selv fra det yderste hav. Er det dem bevidst, at de rejser over verdenshavene for at komme hjem og lugte timian og

roe, ja, og tørverøg fra de lave huse under skrænterne (lierne som man kalder dem her, med det gamle norrøne ord).

Røgen den hvirvler mig ind i hjorddrengetiden. Ved nogen anden end en hyrde, hvordan kartofflen tilberedes for at smage! Den tages op af sandmulden, ren og glat og kastes ind i det brændende bjerg af kartoffeltoppe, som man har slæbt sammen og sat en halmild til. Når kartofflen senere rages ud af den gloende aske, er den både røget og bagt. Under den tykke sorte skorpe, som kendere spiser med, kommer det gule lækre indre frem. – Den smag kan ikke frembringes af nogen nok så raffineret kok. Kartofflen er hverken kogt eller stegt eller fransk eller noget andet fint og kendt. Den er blevet bagt i blusset på den bare jord, mens vi drenge i ventetiden opførte vilde danse i de hvide ruller af røg, der trillede hen over agrene.

Naturligvis huskes sådant livet igennem. Nu kender ungdommen knapt dette mere. Hyrden er afløst af elektriske hegn. Hyrden er et minde. Intensiv drift har ikke råd til at have ham gående. Drengenes efterår er – som så meget andet – blevet poesiforladt. Han er gået ind i det intensive som en mand en miniature med hakken i roemarken. Jeg husker de første forsøg med roemarken i stedet for den alt for udbredte spergel. Vi havde de kæmpestore turnips, som vi gik løs på med madmors store brødkniv og i nærkamp nedlagde, mand for mand. De herhen hørende redskaber var dengang ikke opfundet. Drengen var dreng, nu er han mand, plovmand. En tiårs bels bag ploven! Den tanke var i vor barndom ikke tænkt, endsige realiseret. Mand og karl fulgte hestene, kvindfolkene malkede – og sang til. Nu er malkningen blevet mandsarbejde, og sangen besørget af maskinen. Mænd synger ikke i ædru tilstand.

Både høstens og stubmarkens poesi er svindende, Allerede få år efter at Aakjær havde lagt en glorie om den hellige høsttid – og derved hædret dens minde og bevaret dens stemning for alle tider. Høstmaskinernes musik er larm, den domineres af trommerne, ligesom tidens musik i øvrigt.

Bag ploven synges sjældnere nu. Arbejdet med hestene og den tunge plov er overmægtig for de små plovkørere. Der må grædes og bandes, når de dumme dyr ikke kan få ind i hovedet, hvordan og hvorfor de skal foretage alle de omstændelige manøvrer. – Sandheden tro skal det siges, at heller ikke i vor drengetid kunne kvægets utrolige stædighed og især dets skrækslagne bissen altid foranledige fromme talemåder. – Det er jo utroligt, så lang en kalv kan strække hals, når den har spærret ben og klove og besluttet at ”stanna kvar”.

På et område var drengen dog gårdens førstemand: når det gjaldt at indfange løse kreaturer. Det var i oksebremsens dage, da kørerne i spergelblomstringens tid daglig bejsede og skulle hentes hjem ved halerne, dirigeres bagfra, fordi tøjret var tabt under den fortvivlede, angstfyldte flugt for de små jagere.

Drengens eneste våben var piskan, den tids statussymbol. Desværre måtte vi ikke bruge den efter dens bestemmelse. Ingen valker måtte ses på dyrenes ryg

og sider. Det var dog lovligt at sprede skræk ved at svinge den 4 alen lange snært hen over deres hoveder. Vi øvede os i timevis på de helt store skrald, der kunne runge mellem gårdene. Jeg fornemmer endnu i min hånd den udviklede teknik, der var nødvendig, for at den lange snor kunne holdes bugtende sig i luften og slutte med et "forskrald" eller et "bagskrald". Det var en kunst, som vi drenge magtede virtuost.

Enkelte drenge – ikke jeg – kunne flette piskesnoren. Den skulle være fingertyk for oven og udtyndes til den yderste fine spids med smældet. Jeg ved ikke, hvordan jeg har kunnet erhverve mig den, jeg ejede aldrig så mange penge – 25-30 øre. Mor har vel hjulpet til, hun vidste hvor meget det ville betyde for mig.

Alligevel kunne hun ikke lade være at more sig, da jeg en dag kom hjem og fortalte, at jeg nær havde mistet pisen. – En stor kalv skulle ud på græs, og jeg havde lige fæstet dens tøjrpæl og lagt pisen fra mig ved siden af mine træsko og strømper, da jeg skulle længere ud i marken og flytte får. Ved tilbagekomsten så jeg kalven beskæftiget henne ved træskoene. Den havde ædt strømperne og stod nu med piskeskaffet ned fra mulen. Jeg sprang til og hev piskesnærten ud. Den fik jeg da, men strømperne fik jeg ikke med. Det må have revet lidt i spiserøret. Om den har haft større fornøjelse af at tygge drøv på de uldnøgler, der senere må være rullet op i munden på den, er vel tvivlsomt.

Mor kunne se komikken, og så kunne far nok også.

Musiske glæder havde jeg da også ved mit sommerjob hos Krous-Kresten. Jeg sang både i stald og på mark. Karlene drev det aldrig højere end til at fløjte. Kresten selv, som vist ville skamme sig ved at ytre noget, der kunne tyde på åndsvirksomhed hos ham, hørte jeg dog engang sige om mig: "Der er ikke den tonemelodi, uden han kan syng'en!" Men i samme nu fik han igen jordisk fodfæste og tilføjede: "Men han godt somtid glemm at flytt fårene". Jeg tror han har nydt at høre min jodlen ude fra marken. Vi var et par drenge, der havde lært os en art jodlen, ikke som tyrolernes indflettet i sangene, men bare en mærkelig klokkeklang ud af åben hals, som jeg aldrig har hørt siden. Vi forklarede, at vi brugte "den bitte tunge" – hvilket nok ville sige drøbelen.

Undertiden tænker jeg: mon jeg skulle kunne gøre det endnu. Men jeg har ikke kunnet finde et sted, ensomt nok, i klit eller hede, hvor jeg turde give hals; for blev jeg så alligevel beluret, ville man anse min for gal: stå der alene og gale hen i vejret!

Stor glæde havde jeg i gården af de to ældste sønners violinspil. Når gejsten kom over en af dem, satte han sig – for åbent vindue altid – på hjørnet af højsædebænken og spillede efter selvskrevne noder de dengang brugte danse, valse, polkaer, spjatmazurka, osv. Jeg var deres bedste tilhører, deres lærling. Når jeg i fritiden var hjemme, gik jeg og kiggede på fars violin, der hang i en hjemmelavet kasse i skolestuen, absolut fredet, ingen turde røre den, end ikke

den mest skarnagtige dreng ville drømme om at åbne kassen. – Jeg vovede det, engang, da jeg vidste far var ud i sognet ved sine mange gøremål. Jeg tog violinen ned, dette vidunder af skønhed at se på og lytte til, når man havde den i hånden og klimprede lidt. – Jeg havde tidligt opdaget, at min far ikke spillede rent. Han var umusikalsk, men havde lært en interessant måde at stemme violinen på. Han gjorde det med stort besvær og kunne dog ikke høre, om den stemte, før han fik gjort prøve, således: han tog buestrøg f.eks. på A-strengen og berørte samtidig D- eller E-strengen med meget lette slag. Da lød der – hvis strengen altså stemte – en fjern klang, en flageoletlyd for hver berøring af strengen.

Denne prøve var noget af det første, jeg gjorde, da jeg havde begået helligbrøden at tage instrumentet ud af kassen – og nu begyndte jeg da så småt at stryge. Det undrede mig, at mor ikke kom og gjorde ende på min filen. Hun måtte da kunne høre det inde fra lejligheden. Jeg tror hun vendte det døve øre til. Trods min uvished vovede jeg derefter gang på gang at spille, og en dag overraskede jeg mig selv ved at kunne spille en vise, jeg havde hørt. Jeg filede løs på den, til den gik gelik, spillede nu uden al forsigtighed, så det rungede i den tomme skolestue, og da min mor dog ikke viste sig, tog jeg violinen med ind i stuen til hende og spillede mit store nummer for hende. Hun var forbavset og glad og sagde, jeg skulle spille den for far. Det gjorde jeg så engang, og der blev aldrig nævnt noget om forbryderisk selvtægt. Min dristighed havde været af et sådant format, at den sprængte hjemmets grundlov.

Jeg var ti år dengang. Næste år – efter en vinter hjemme med skolegang, der aldrig rigtig glædede mig – mødte jeg igen 1. maj hos Krous-Kresten. Måske var det ikke helt så frydefuldt som første år, men jeg kunne dog lide arbejdet og overkom det meget lettere nu.

Imidlertid var mine forældre stemt for, at jeg skulle læse, og da det ny skoleår begyndte i september, var sagen i orden: jeg begyndte min treårige vandring til Nibe realskole, hvor far havde skaffet mig en friplads.

Den blinde gud.

Min første kærlighed opstod en aften i et selskab eller et gilde, hvor jeg som 7-8- års dreng var kommet ind, vistnok sammen med mor og far, og decideret biperson. Ingen lagde mærke til mig, tror jeg, før jeg pludselig fik en rasende tandpine. Jeg forstår ikke, hvorfor man smiler og siger: ikke andet end en smule tandpine. Hvis man – som jeg – i barndom og ungdom har mistet mer end halvdelen af sine tænder, én ad gangen, altid efter lang pinsel, sluttende med vandring til nærmeste læge (aldrig tandlæge) og der underkastet radbrækning af det betændte kranium, uden bedøvelse – så ved man mere om lidelse, end det er

godt for et barn at vide. – Jeg fik altså tandpine og gik om i de tætfyldte gildetuer for at finde en krog at tvine i.

Her kom en voksen datter og tog sig af mig, lagde sin varme hånd på min kind og smilede til mig. Senere kom hun med et klæde, varmet på kakkelovnen, og bandt det om hals og mund, så en uventet lise strømmede gennem mig. Jeg fik ro. Fulgte hende med øjnene, hvor hun færdedes, glædede mig, når hun fik tid til at være i min nærhed.

Jeg elskede hende. Vel så jeg, hun var venlig også mod en karl, som var til stede, men jeg var sikker, kunne aldrig tvivle. – I lang tid efter denne aften i det lille hus, med skygger fra lys i smålamper og tælløvæger på kommode og skab, var mine tanker hos hende.

Af en eller anden grund har hun ikke kunnet vente på mig. Hun blev forlovet og gift med ham, karlen. Det var utrolig sørgeligt, men da jeg engang siden så hende på markedet, hang hun lidt klodset ved hans arm, og hendes ansigtshud var blommet, ligesom arret efter kopper. Hun var som før, men for mig helt forvandet, uden al ynde.

Nu havde jeg da også i hast trøstet mig og elskede en skolepige, som havde taget mig ud til en runddans i skolestuen og ladet mig lægge armen om hendes stærkt svajede ryg – en eneste dans kun, den eneste dans i min barndom (pigerne havde puffet mig ind i dansen). – Min arm og hånd havde ligget så godt på hendes hofte – og varmen fra hendes krop havde gjort resten.

Hun kom ud af skolen, og sidenhen så jeg, at hendes ryg var forvokset, værkbruden kaldte vi det. Men da var jeg alt havnet hos min store barnekærlighed, som forsødede min skoletid derhjemme til den var slut. Jeg har engang – med hele erfaringens forståelse – læst: Kærligheden opstår i øjet og synker i barmen. Jeg ved ikke, om hun var smuk: Jeg syntes det. Men i skolen, på legepladsen og i hendes hjem, hvor jeg indførtes ved hendes intetanende broder til leg og melmader og megen dejlighed, søgte hendes skinnende øjne mig og varmede mit blod med salig varme. Hende rørte jeg aldrig ved, ønskede det ikke, det var utænkeligt.

Sidenhen gennem hele ungdommen har der aldrig været nogen tid, da jeg ikke var forelsket. Et kvindebillede strålede altid på væggen i mit hjertekammer. Når det blegnede – ved skæbnens indgriben – og slukkedes ud, varede det kun dage før et nyt begyndte at tegne sig derinde og tage til i klarhed.

I de to år, hvor jeg var hjorddreng, forstyrrede intet min dyrkelse af dette pigebillede, og havde jeg ikke derefter måttet nedlægge tøjrekøllen og det blå forklæde for nu at gå frem ad ”studiernes” høje bane, så ville jeg nok aldrig have glemt hende. Længe holdt jeg fast, skønt vi aldrig sås. Jeg havde hendes følgeskab nødig, når jeg traskede ind til den store by Nibe for at lade mig forvirre af sprogene, hvor jeg – alene – var uden forkundskaber. Antikens historie: Theben - Pelopones – Epaminondas og den skæve phalanx –

Aritmetiken: a-b-c på en flintrende ny måde --- Engelske gloser – Tysk: das As, das Amt, das Bad, das Bild...Geografi: Lech, Main, Maas, Rhein, Inn, Weser, Oder, Elben, - ha-a! Endelig noget, der var værd at lære.!

Ganske vist havde jeg 3 hele år til at tage præliminæreksamen, men tiden, månederne gik, uden at jeg fik fat. Jeg lå under, blev ved at ligge under.

Og imens sløredes billedet på mit hjertes væg. Et par andre øjne forekom mig at være rettet på mig fra en mørk skønhed i klassen, en venlig, men måske lidt for fornem frøken. Vi var to drenge, som mente at være hendes øjnes mål, det skadede ikke vort venskab. Der gik vel et år eller mere med denne dyrkelse – indtil jeg en bitter dag, stående under et åbent kammervindue, hvor hun var gæst, mente at høre mit navn nævne, af hende, og helt uden forherligelse – uha! – Jeg gik min vej, besluttet på at overlade hende til min medbejler, men også han gav op. Vi talte næppe om hende mere.

Måske havde jeg haft en mistanke, i hvert fald var såret ikke dybt efter hendes dolk. Og jeg havde i nogen tid iagttaget hendes gode veninde og set, at hun lod sine øjne dvæle på mig. Det var ikke til at tage fejl af, Men det havde jo ikke haft større interesse, før den omtalte kedelige hændelse.

Da tog jeg en stor beslutning, jeg husker det klart – og kan aldrig forstå, hvordan jeg kunne gøre det: Jeg bestemte at ville elske denne pige.

Hun var ikke smuk – som veninden – Jeg følte det som et skridt tilbage, eller ned, men jeg kunne ikke være uden dette spændende at fange en piges kærlighed, og der var ikke tvivl om, at jeg kunne gøre hende glad, overraske hende ved at lade mit blik hvile i hendes. Jo, det var sket, jeg så hendes ansigt lyse, og fangede hendes øjne, hvis tindren jeg aldrig havde set magen til. Et par dage kun – og jeg var vis på at have gjort det rette både mod hende og mod mig selv. Med blind vilje havde jeg vovet at vælge – i næste nu var jeg ramt af den blinde gud, et skud jeg aldrig forvandt:

Det var D o r a, jeg her havde mødt.

--

Fra den tid – vi var da 14 og 15 år – var vor skæbne fælles. Intet skete for den ene, uden at det kom den anden ved, ikke blot i det glødende nu, hvor vi hver for sig uden ord gik og modnede tanken om sammenhold, men også under de følgende 60 års mangehånde skiftende perioder, som jo danner faser og slyngninger i ethvert livsforløb.

Når jeg da prøver at fortsætte med at fortælle erindringer, vil der næppe forekomme noget, som ikke har relation til hende, til hendes nærhed i mine tanker. – Jeg er ikke mere én, men en del af to. Centrum i verden er ikke mere i min lille hjemby, Grydsted, men er flyttet til Nibe, en afstand på halvanden km kun, men dog for mig nok til at gøre verden stor og ny.

Gennem Grydstedbom, hvor i sin tid det yderste hus var bomhuset, kom man ind i byen, lige forbi hendes vinduer i det lillebitte smedehus. Alt var småt. Bomhuset var borte, og der kom ikke mere nogen bommand og opkrævede bompenge af de kørende gæster, som i de forne tider. Alligevel syntes jeg dog, jeg kendte manden. Det var jo ham, der havde tøjret sin stumpumpede høne her, for at den ikke skulle forville sig og blive borte, når markedsfolk og fæ gik på vej og på grøft lige op i bommandens kartofler – som der står skrevet i eventyret.

Eventyr og idyl – ja, der har været tider – langt senere – da jeg gerne var flyttet til Nibe for at blive gammel dør. Men Dora kunne ikke. Jeg forstod, hvor dybt hendes sjæl i barneårene var ramt, skønt hun kun sjældent – og stykkevis-åbnede for det uheldbredelige sår; hendes fars ynkværdige liv.

Mig viste hun altid sit strålende smil, og hun var lystig sammen med sine veninder, søgte at skjule for alle, at hun aldrig var tryk og aldrig så glad, som det er et barns ret at være. – Vi vidste nok, hvad der uroede hende. Alle i byen vidste det, men ingen anede, hvor ulægelig hendes krænkelse var.

Hun kunne have været lykkelig. Hun var blandt de førende i skolen, De øverste: Hendes mor holdt – ved sin dannelse og kultur – hjemmet i ære, så betydelige mennesker søgte hendes selskab – trods alt.

For Dora var intet af betydning i de øjeblikke, da hun så sin far komme dejsende ud fra en beværtning, eller barhovedet og fulgt af drenge styre imod hjemmet, tavs men med åben mund og våde læber og med øjne vilde som en sky hests. Sådant var han en kendt figur i den lille by. Med årene blev det værre. Man afskrev ham – trods hans dygtighed – af det gode borgerskabs kred. Dora forstod det. Hun så at folk lo.

Hun gjorde sig stærk, når moderen undertiden faldt sammen i modløshed, og gik i sene aftentimer rundt i byen for at finde stedet, hvor han sad, gik ind og hentede ham. Han fulgte hende, skamfuld som en dreng og uden vilje. Mødte de nogen, var han jo i det bedste selskab, men hun...

Alle hendes glæder – hun havde ikke en krog i sit sind, hvor de kunne være i fred. For angst og harm fyldte hende. Hun vedblev livet igennem at få mindelser af denne angst, og da vi et halvt århundrede efter kunne have bosat os der, måtte hun sige: Jeg kan aldrig blive glad i Nibe.

--

Vi var kun børn, men mine tanker begyndte snart at stile fremad, ind i et ønskepærspektiv. Sikkert også hendes – men vi var jo så godt som ikke på talefod.

Jeg kan endnu huske den første gang vi var ene og nødt til at tale.

Nogle kammerater havde udvirket, at jeg – skønt udenbys – skulle deltage i en pinsemorgentur i skoven. Der var to par foruden Dora og mig. Det blev mig snart tydeligt, at de to andre var sig deres forhold bevidst, så de havde bestemt,

at vi skulle forville os i skoven parvis og undgå at mødes i gangene. En slags "gående enkemand", dog uden enke, der jo bare ville forstyrre. Jeg husker min glæde, da jeg erfarede, at man havde sat os sammen, og at de så alle forsvandt, arm i arm.

Sådan gik det til, at vi, mens pinesolen dansede i øst, for første gang af en venlig skæbne fik lov at gå sammenlængede en times tid uden vidner. Vi var pludselig blevet sendt langt, langt ind i den herlige fremtid. Så dejligt var det jo altså at være forlovet, forstod vi. – Jeg ved ikke hvordan vi fik en samtale i gang, kun at det ikke kan have været mig, der begyndte, for i min opdragelse var der ikke anelse af love for dannelse og konversation, – jeg kendte ikke engang ordet – men Doras altid parate fantasi har gjort fri bane.

Først 3 – 4 år efter fik vi ring på. Meget var sket i den tid – og for øvrigt havde vi ikke haft råd før. Ringene kostede 10 kr. – hver.

Vort pinsemøde var en éngangsforeteelse og ændrede kun umærkeligt vort forhold. – Det var vistnok den følgende vinter, vi havde en ny oplevelse, der i min erindring har holdt sig, har hævet sig op over alt andet ved sin intimitet og usigelige sødme.

Jeg meddeler her om vintermødet, som det er skildret i mit bidrag til bogen: Gader og mennesker i min barndoms by:

"Mølledammens klare øje lukker sig nu langsomt i. Der vindes land ved opfyldning. – Der var ellers vores fine skøjtebane, hvor jeg viste min største kunst for de undrende borgere, når de spadserede "neden om havnen" –og for jævnaldrende pigebørn. Min id var at gøre de to brødre Allings herresvinget efter, den eleganteste sportsydelse jeg nogentid havde set.

Bedst var dog her – som alle steder – legen i mørkningen. Vi fandt det undskyldeligt da at løbe parløb, også med den, man ellers kun i smug turde nærme sig og knapt røre ved. Vi krydsede arme og holdt hinandens hænder.

Her lærte jeg en lille mærkelig fast pighånd at kende – og en handskeduft med bare en anelse af parfume, som jeg aldrig har glemt.

Foran i min roman Lykkelige barn – 20 år senere –satte jeg en trykt dedikation til den hånd. – Den slap mig aldrig siden."

Og dog! – Jeg er ked af her at skulle indrømme, at jeg en overgang troede, den havde sluppet mig. Det skyldtes de ulykkelige forhold, der forekom i begge vore familier i disse år. Den "mørke sky" over Doras hjem kom fra faderens stigende hang til drik. Han var en anset håndværker og et smukt elskværdigt menneske, men lidkøbene overmandede ham. Fra hans beslagplads var der kun 10 skridt over til nærmeste restauration. Når en af kunderne havde betalt sin regning, nænnede han ikke at lade manden gå med tør mund. De fulgtes ad ind i

beværtningen, men selv blev han der til lukketid. En vane opstod – og et hjemsskæbne tegnede sig og var uafvendelig.

I mit hjem var det tuberkulosen, der var det onde uhyre – som i så mangefoldige huse dengang: mine søskende døde, altid var der en patient i huset. Ingen forstod endnu at undgå sygdommen, smitten, og ingen læge anede, hvordan den skulle bekæmpes. Vort hus var inficeret, altid. Til sidst viste det sig, at også jeg var angrebet.

Jeg forstår bedre nu end dengang, at dette sidste måtte komme som en ulykke over det hjem, som jo i forvejen havde sit ulykkelige problem: Det må have været en tvivlsom gevinst for huset at få en svigersøn, der foruden at være nr. sjok i skolen (en stilling jeg holdt fra første dag til jeg gik ud med den mindste præliminæreksamen – og gennem de tre år kun et par gange blev flyttet op, nemlig når en elev oven over gik ud af skolen) – og nu skulle gå og holde kur hjemme, ikke arbejde, kun æde – og desuden gå og spytte i et lommeglas – og så endelig komme på sanatorium nogle måneder.

Min vordende svigermor var yderst venlig stemt over for mit hjem og for mig, men jeg kan ikke tro andet, end at hun har måttet tale med Dora om den fare, hun gik ind i ved at knytte sig til mig.

--

Men inden sygdommen således viste sig, gik vi i lykkelig længsel og ventede på at blive voksne, sørgede dog ikke således at måtte gå og kigge stjålent til hinanden, når jeg gik forbi hendes vinduer i huset ved Grydstedbom.

Streng var nu alligevel vor første skilsmisse, idet jeg lige efter at have fuldført mine ”studier”, hvorved jeg var blevet noget overanstrengt, af mine forældre blev sendt på en rejse til Kristiania. Der boede min ældre bror som fotograf, og havde skaffet mig lidt arbejde hos en anden fotograf, nede i det gamle Oslo. Lønnen var 1 kr. om dagen på egen kost, som jeg fik hos min bror, hvor jeg boede.

Jeg anede nok, at savnet ville svie, men den storhed at komme til et fremmed land trøstede mig. Ingen dreng, jeg kendte eller havde hørt tale om, oplevede noget lignende. Jeg var jo Hans, som skulle udenlands! – Hidtil havde jeg kun kendt rejser til fods eller enkelte gange med lokaltog eller den eventyrligt lille fjorddamper ”Phønix”, der løb mellem havnene i Limfjorden – og trods sin lidenhed lignede de store dampere, med skorsten, kahytter og kommandobro – og et løvebrøl, der fyldte mig som lille med skræk. Nu skulle jeg virkelig rejse, alene og med bagage, overnatte til søs og vågne op mellem de norske fjelde.

Som om dette ikke var spændende nok, havde mine forældre ment, at jeg nok kunne påtage mig at smugle noget tobak gennem tolden til min bror. Cigarer, sagde man, var svimlende dyre i Norge. Herhjemme var priserne: 4,5,6 øre for en rygelig cigar. En 7-øres var dyr og en Prinzados til 8 øre var luksus. En 10-

øres cigar havde jeg aldrig set, men vel nok hørt omtale. – Når man som jeg har bevaret følelsen af den ligefrem syndige forskel mellem 6 øre og 8 øre, så kan man vel tilgive os, at vi mente at burde gøre os til smuglere for at udligne denne verdens hårdhed og ubegribelige urimelighed, at nordmændene ikke skammede sig for at forlange op til 20 øre for en cigar. Det må have været min mors praktiske greb om situationen, der fik bugt med min fars retfærdighedssans og lovlighed, så han lod stå til og gik, mens jeg fik brokket en pose Melange og en halv kasse cigarer ned i ”harmonikaen” på et gammelt fotoapparat, som jeg skulle medbringe til min bror.

Dette øgede jo eventyrligheden, næsten i retning af sørøveri og lod mig for en tid glemme det tunge og farlige ved at skulle bort fra – ja, kort sagt: hende.

--

Ved havnebryggen i Horten så jeg først Norge: mørkt var det, lave træhuse skimtedes gennem koojet, men da jeg lagde hovedet ind mod glasset og så opad, lyste den første dagning over bjergskoven. – Jeg vil ikke fortælle om Kristianiafjordens yndigheder. Dengang var det betagende, at man ikke kunne finde ord for det. Nu, i dag er alle superlativer slidt ned. Ingen tilhører gider høre, men sidder bare og venter på selv at komme til, for man har jo været i Marokko og Mallorca..

Bror Povl stod naturligvis på bryggen, og vi hankede i fællesskab op i mine pakkenelliker og tog vejen op til Homansbyen – ind gennem porten, over gården, op ad en mørk trappe og stod foran døren ind til Skandinavisk Forstørrelsesetablissement. Den førte ind til et vaskerum, videre ind til vor arbejds-spise- og sovestue, fra hvis bagvæg en gammel krumbøjlet, smilende kone viste sig i en dør. Hun havde vist ventet spændt på at se den nye danske ”Povlsen”. Hun snakkede op med os, jeg forstod ikke et ord. Så blev den gamle mand kaldt ind. Jeg blev straks klar over, at vi var en familie. De to værtsfolk boede i den lille stue indenfor, og havde kun udgang gennem vor stue.

På bord og kommode, ja også på sengen lå fotografier, med og uden retouche. Dette var altså Skandinavisk Forstørrelsesetablissement. Povl var sin egen medarbejder, retouchør og distributør samt bydreng og sekretær, et mandskab, han helt kunne stole på. Der udførtes ærligt arbejde her. (Povl var en god og nænsom retouchør. Han forstod sig på menneskeansigtet, har siden også malet portræt).

Blandt de ting, som under mit sommerophold i Kristiania fæstnede sig varigt hos mig, var de oplevelser jeg gik glip af: tre vigtige begivenheder, som mit job hos fotograf Thomhav i bydelen Oslo forhindrede mig i at være med til. Jeg kunne ikke tage fri og kunne heller ikke undvære daglønnen – 1 kr.

Alle i byen vidste, at den gamle Henrik Ibsen hver dag gik sin tur på ”Carl Johan”, stilende efter Grand Cafe, hvor han vederkvægede sig ved sit stambord, inden han spadserede ud ad Drammensvejen hjem. Jeg kendte Kittelsens

tegning af hans møde med Dovregubben og havde allerede hjemmefra glædet mig til at møde digteren der. Brand havde jeg læst, men især Per Gynt – for ikke at tale om Terje Vigen, som jo alle dengang prøvede at lære udenad. Mange gange gik jeg i parken ved teatret de herlige sommeraftener, men Ibsen kom jo ikke.

Således måtte jeg da også med sorgfuldt sind sidde og ”prikke ud” hos min chef den eftermiddag, da selve Bjørnstjerne Bjørnson talte til folket på Sankthanshaugen. – En aften gik Per Gynt ved en festforestilling på Nationalteatret med den unge Bjørn Bjørnson i hovedrollen. Det var for dyrt for mig. Jeg så det ikke – (først 20 år efter i Leipzig). Jeg har aldrig rigtig kunnet glemme min skuffelse. – Disse to, Bjørnson og Ibsen var i disse år for Danmarks største digtere at regne. Så nær stod de os. Deres værker udkom jo hos Gyldendal i København og fandtes, ligesom Jonas Lies, på boghylderne i mange danske hjem.

Flere gange siden har jeg besøgt de norske digteres grave i Vor Frelzers Gravlund, den mest storladne kreds af mindesmærker jeg har set i Europa.

Endnu en hændelse må jeg omtale, som indtraf efter afslutningen af min norgesfærd. Jeg kan godt høre, det må lyde som en rejse”skrøne”, når jeg siger, at i denne sommer – uhyre sprogligt imponeret af norsken og i de første ungdomsår stærkt receptiv, som jeg var – lod mig fylde med Kristianiasprogets melodiske klange, så jeg elskede at tale og synge norsk (også folkemålet, Ivar Aasen, Per Sivle) – alt i en sådan grad, at jeg på skibsrejsen hjem pludselig næsten chokeredes ved at høre nogle glade unge piger himle op på deres ålborgensiske modersmål. Denne dialekt, som jo var meget forskellig fra mit eget modersmål, forekom mig her urimeligt ringe, fattig og snadrende, ligesom fremmed.

Jeg kendte allerede dengang H.C.Andersens Laserne – og kunne nu med helt ny forståelse citere for mig selv: ”Fladelandsboer!” ”Tal mig ikke dette fladelandets bløde klistersprog. Jeg vamles ved det”.

--

Jeg var naturligvis stolt af således at komme – som den første eller eneste i min kreds – på udenlandsrejse. Hvad jeg havde oplevet på gå- og cykelture ad fjeldvejene og ved klatren i klipperne, var for mig selv så fantastisk, at jeg dårligt kunne vente med at komme hjem og fortælle. – Jeg måtte jo dog blive, og lide længselens kvaler, der som altid under fravær fra det hjemlige har pint mig. At skrive til mine forældre har næppe lindret meget, og sende brev til Dora gennem postvæsenet – med opsigtsvækkende norsk frimærke, som ydermere skulle registreres på kontoret i Nibe af hendes svoger, der var assistent der, - ville afstedkomme skandale.

En god ven og skolekammerat Stig havde lovet mig at forsøge sig som min postillon d’amour. Han vidste jo godt, hvad mange vidste, det dør med Dora og

mig, skønt jeg aldrig havde nævnt det til nogen. Nu havde nøden tvunget mig til at sige det usigelige til ham og bede ham gå ind til Nibe 6 km – og prøve at overbringe hende et brev.

Stig var en stiltfærdig, genert dreng fra landet, af naturen fremmed for en sådan vovelig situation – men tænk! han sagde ja, uden at vide, hvor vanskelig opgaven ville blive. Han måtte jo ikke gå til døren med brevet, men se at træffe hende ude.

Dora har siden fortalt mig, hvordan han flere dage i træk havde gået forbi huset, frem og tilbage, var blevet stående ved genboens hushjørne og til sidst forsvundet, for dagen efter at foretage samme manøvre. Hun havde intet vidst om, at jeg ville skrive til hende, men da hun aldrig før havde set Stig færdes i denne del af byen, endsige stå og stirre over mod hendes vindue, anede hun endelig sammenhængen og gjorde sig et ærinde i gaden. Hun fik brevet, der kom da også svar fra hende, men et kort og behersket. Det var mig kært, men animerede mig dog ikke til fortsat korrespondance. Det er 70 år siden. Ung elskov skulle gerne udfolde sig lønligt – dengang.

Stig er nu død – som de fleste af mine gamle venner. Jeg satte ham højt og kunne lide hans navn. Der har næppe været mere end to i Himmerland, der bar dette navn. Da vi 17 år efter fik vort tredje barn, kaldte vi ham Stig.

Vi var tre drenge: min tro Briefträger Stig, skoleinspektørens Ejnar og jeg, som havde overbevist os selv og hinanden om, at vi ville være lærere. I vor omgangskreds måtte vi anse denne stilling for at være både ærefuld og opnåelig. Vi mente vistnok – imellem os – at turde anse tanker som et kald. Dog husker jeg klart, at højere end kaldet stod forestillingen om at blive værdig til at bære havelock, lorgnet med snor, og seminaristhue med kokarde, disse lærdomstegn, der ret hurtigt lod sig erhverve, og som – båret med filosofisk air og passende distraktion – vel måtte henlede borgerskabets tanke på noget professoralt.

Min lyst blev enkelte gange mægtigt stimuleret ved, at jeg fik lov at tage en læsetime i min fars skole med de store børn. Det var en fryd at måtte gå op og ned mellem bordene og kunne bestemme over de næsten jævnaldrende og sige: den næste! – Da følte jeg mig på den rigtige side i diktaturet.

Gribs ord til trællen Karker i Hakon Jarl: Du fødtes til din stand! – kan nok anvendes på mig – uden at jeg dog kan sige, at jeg var den fødte lærer, der higer efter at omgås børn og være deres opdrager. Nej, barnet var endnu ikke i mine tanker.

Men det var lærerne. I mit hjem kom de, og jeg kunne lide dem, både når de kom enkeltvis på besøg, og når de fyldte vore stuer ved lærermøderne. Da var de glade og frie og gode kammerater. Inde i skolestuen, der dårligt kunne rumme dem, klemte de sig ind ved de nyanskaffede tomandsborde. Det kneb for de tykkeste. Men de sang så huset skjalv. En del af dem var degne, alle vant til at synge for. De brugte ikke sordin, - Det lød lifligt, bedst udenfor.

Engang havde jeg oplevet seminarieelever, ”rister”, i deres hybler. Deres humør var over alle grænser —og nu så jeg, at det holdt sig op i ”de grånende dage”. Jo, jo, jeg ville være lærer. Jeg sang, drev på med violinspillet i den tomme skolestue hjemme, sang en melodi og spillede samtidig en andenstemme dertil.

Før jeg vidste af det, blev jeg — efter hjemkomsten fra Norge — kendt brugelig som substitut hos en enelærer med ca 100 børn i to klasser.

Jeg måtte så atter ud, men også her mildnedes for mig skilsmisens tyngde ved den ære, jeg nød ved at gøre det ud for en rigtig hjælpelærer. — Ak ja, men æren træder i baggrunden, når arbejdets vanskeligheder glør på én. I regnetimerne undgik jeg helst spørgsmål fra det ældste hold. Visse opgaver kunne jeg ikke regne, kun ved hjælp af ligning, hvad der vel bragte et facit, men samtidig gjorde forvirringen fuldkommen. Eleverne valgte snart at gå til læreren med regnestykkerne. (Vi var oftest begge til stede samtidig).

Det var imidlertid en god skole med en venlig tone. Læreren havde sin lange pibe (døgnbrænderen kaldet) stående ved pulten, så han kunne gribe til den, når, som det kunne hænde, luften pludselig trængte til fornyelse.

Det var vinter. Jeg savnede skøjtøløbet hjemme på mølledammen, det søde parløb var ikke til at glemme. Skønt der var tid til læsning og musiceren og til hyggelig højtlesning om aftenen, havde tungsindet tag i mig. Læreren og hans kone forstod mig vistnok. De lærte mig kortspil, nødtørfigt, så jeg også kunne blive skikket til at tages med ud. Jeg fulgte mine husbondsfolk ad diger og markveje til aftenbesøg i skoledistriktet. Vi medbragte halvlang pibe, tobak løst i lommen, kludsko — og fik kaffe med bastant hjemmebag og ofte dessert (småkager med syltetøj) senere. Ingen slags spiritus kom på bordet, det var jo ikke et gilde. Lærerfolkene kom her som venner og ligemænd — for at være sammen, snakke aktuelt og derefter spille kort. Mig, den fremmede sagde man De til. Jeg repræsenterede videnskaben, idet jeg jo havde gået på ”arealskolen” og taget præliminæreksamen, med to fremmede sprog, som jeg formentlig magtede, og som ingen her — foruden præsten, der var provst og uden forargelse sagde sgu — kendte noget videre til.

Præliminæreksamen var nemlig en såre sjælden eksamen ved århundredskiftet. Eks.: Nibe realskole, som i 1902 dimitterede os 6 elever og året før endda kun 2, var dermed i stand til at dække det lokale behov for ”almendannelse” i mange miles omkreds — dør hvor nu realskoler, præliminærkursus og gymnasier skyder op overalt.

Der må nok have været læremangel i de år, for samme efterår blev jeg — trods min ringe uddannelse — ansat som vacancelærer i en lille skole langt fra alfarvej og jernbane. Her fik jeg løn, godt 2 kr. om dagen på egen kost. Middagsmaden

fik jeg i den nærmeste gård, ca 2 km derfra, for 50 øre. Jeg spiste grumt, tømte tallerkenen, ja ikke blot den, men terrinen eller skålen. Jeg var selv betænkelig ved det, men lod dog sulten råde. Man lod mig alene i den lille stue, alle i gården var ved deres. Det kan undre mig, at jeg i de to måneder her ikke mer end én gang tog turen hjem til Grydsted (og Nibe), en retur på godt 3 mil. Jeg har vel indset risikoen for ikke at træffe Dora. Og sådan gik det da også den lørdag-søndag, da jeg kom. – Ikke et glimt af Dora! Bitterligt forgæves. Jeg vendte tung i sindet tilbage til mit klingrende tomme skolehus.

Ingen talte jeg med uden børnene, som til trøst mødte mig med troskyldig venlighed. Når de om eftermiddagen gik hjem, og den korte dags vintermørke omklamrede mig og mit hus, var jeg ene, som jeg aldrig før eller siden har været det – uden andet selskab end en jamrende kat, der levede endnu mere ensomt på det store loft, hvorfra ingen trappe førte ned, (formodentlig stjålet i vakancens første dage). Det store firkantede hul stod åbent imellem vore to verdener. Jeg kom ikke derop, den ikke ned, jeg så den aldrig. Dens nød var sikkert større end min, for jeg fornam snart, at en venneskare ikke havde forladt huset: Én sværm af rotter. De gjorde sig bemærket, mere og mere ugenert. Når jeg om aftenen slukkede min lille køkkenlampe på bordet, kom de frem og holdt fest på gulvet. Rev jeg en tændstik, så jeg dem fare som sorte lyn mod hullerne i kamrets fire hjørner. Det varede ikke længe, før jeg ud på nætterne kunne vågne ved deres rumsteren i sengehalmen under mig. Vel var vi fjender, men vi opnåede ikke ”føling”. Fra begge sider har vi fundet det heldigst at holde grænsen intakt.

På en papirdug, der dækkede en bred revne i det skrøbelige bord, skrev jeg blandt tegnerier og meget andet min sørgmuntre hyldelse til stedet:

Jeg elsker de nøgne vægge
og det haltende vækkeur,
når blot det la`r vær` at vække
mig op af min morgenlur.

Jeg elsker at sidde ene
i den kolde decemberrat.
Jeg elsker mit St. Helena
- som mæslinger, lus og fnat.

Trods alt er mine minder derfra gode. Så åbne, frimodige, ja fromme børn har jeg ikke siden set. Det var et samfund, hvor ikke én svigtede.

Da tiden for vikariatet her var gået, og jeg skulle rejse, mærkede jeg hos børnene ligesom en fortættet dragning. Jeg kunne ikke tro andet, end at de havde haft en god skolegang trods min fuldstændige mangel på kvalifikationer, på system eller mål.

Ved den sidste times slutning overraskede de mig ved at bede om lov til at synges: Så vil vi nu sige hverandre farvel, og ønske Guds fred over eder.

Hjemme igen. Nu for at begynde forberedelsen til seminariet. Kontant viden havde jeg kun såre lidt af. Jeg vidste, at jeg intet vidste. Historien var forblevet i mørket, en stor skummel hule med et flimmer af svage strejflys, et kaos. Nu forstod jeg, at ingen vej førte forbi denne dunkle verden, jeg skulle igennem den, og vidste da intet bedre råd end at tvinge mig ind på hvert ord, der står i Blocks forbandede verdenshistorie – skrive den ord til andet af.

Jeg nåede halvt igennem dette desperate forsøg, jævnsides med sødere syssel: litteratur, musik, sang og i sommertiden botanikken – jeg ved ikke nøje hvor længe – men måtte efter en periode af træthed søge læge.

Ingen blev meget overraskede over, at det var tuberkulosen, der havde fat i mig. Mine søskende var faldet én for én – som i så mange familier dengang, smitten var overalt, og ingen forstod rigtigt at undgå den.

Nu var det altså mig. Jeg tabte ikke modet. Hjemkommen fra lægen gik jeg lige ind til mit historiske "manuskript" og tilføjede nedenunder: Arbejdet afsluttet her på grund af sygdom. H.P.

Jeg var straks besluttet på at ville holde den foreskrevne fedekur. Foruden god og rigelig kost skulle jeg hver dag drikke 2 liter fed hampefrøvælling. Ved hjælp af 9 arsenikpiller lykkedes det mig at fortære ca 4 kg mad daglig. (tænk et 8 pundes rugbrød). Jeg svulmede. Og da jeg efter et år blev befriet fra rottekrudtkuren, var min mave ødelagt. Bedring indtrådte dog, men først i det år, da jeg fyldte 70.

Overfedning og stadig ophold i frisk luft var datidens eneste middel mod sygdommen. Vistnok har det også givet resultater, især over for lettere tilfælde.

Jeg gik så hjemme i Grydsted et år eller mere – uden at måtte arbejde og uden at føle mig særlig syg. Jeg mindes vor aldrende distriktslæge, som et par år tidligere havde skullet undersøge mig, sagtens for lidt blodmangel. Han sendte mig på apoteket efter jern og sagde til mig: Du er nok syg, men du er sgutt` møj syg.

Jeg gik så i gang med at være doven – hvilket medførte en stigende lyst til netop at gøre noget. Arbejde måtte det jo ikke kunne kaldes. Jeg vendte derfor ikke tilbage til historien, nej, jeg fik mod på at læse litteratur, helt uden plan, store romaner: Improvisatoren (som mange år derefter blev mig nødvendig sommerlæsning, ja, 65 år senere i Aarhus Stiftstidende dukkede op i en kronik: Andegården og den romerske campagne) – ligeledes Victor Rydbergs Den sidste Athenienser. Men snart var jeg fremme hos tidens digtere, jydernes unge falanx, som allerede ved århundredskiftet havde taget et litterært førerskab

herhjemme. Mest betaget var jeg af Jakob Knudsen, hvis fine oplæsningskunst jeg flere gange havde hørt ved hans optræden i vort forsamlingshus. Også hans skæbne, hans ægteskabelige afvigelse fra godkendt norm og sæd rejste et problem hos mig, som jeg ikke vidste, hvad jeg skulle gøre ved. Jeg prøvede dog på at holde med ham, vel nok på grund af hans herlige skuespilfremførelse, men også ved læsning af hans bøger, Den gamle præst, Sind, Fremskridt, ikke mindst Gjæring med den stærkt gribende scene på den tilfrosne fjord ved Aggersund.

Trods mit hjemms modvilje, læste jeg bøgerne og lod mig mærke, om ikke for livet, så dog for mange år, at hans stejle oprør mod samfundets moralske slaphed og dovne tolerance, men mest dog af hans præcise miljø- og menneskeskildringer.

Fra mine ferier som barn hos en moster i Aggersund kendte jeg fjordlandet med det nære havs høje luft over, med guser og de vældige "bolbjergmænd", sorte skykloder, der vælder op i vest under solnedgangen. Jeg havde færdedes på havnehovedet og ude på Aggersborg Rimme, hvor 30 år før Jakob Knudsen havde været som dreng.

Min læsning og mine drømme i denne periode, hvor jeg intet nyttigt foretog mig, mine søde minder fra min moster hus i fjordengene under bakken og den korte, mere problemfyldte tid som substitut hos netop læreren her i Aggersund, mit forhold til Jakob Knudsen, hans personlighed, hans oplæsningskunst og den magtfulde menneskeverden, der lever i hans romaner, alt dette gjorde mig begrebet digtning nærværende og virkeligt, ikke som før – i skolen – som nogle prøver og læsestykker, lektier at læse og derefter gengive stående – for bagefter at glemmes.

Fra nu af var jeg i digtningens vold, vel endnu ubevidst. jeg ser det nu. Det smalle sund mellem Himmerland og Hanherred hørte blivende hjemme i min kunstens verden, som dengang åbnede sig for mig, ja så varende blev mine indtryk herfra, at jeg ca 60 år efter da jeg blev indbudt til i en TV-serie egnesskildringer sammen med andre nordiske forfattere og malere, valgte området her og skildrede det som et center, hvorfra betydende kunstnere var gået berigede ud og havde fundet stof, der prægede deres værker: Fra præstegården Jakob Knudsen, fra skolen digteren og kritikeren Richardt Gandrup, fra Øsløs land bag vejlerne Johan Skjoldborg, som nok var den, der bragte F j o r d e n ind i vor litteratur (A howe godt mi bette ti) – som Blicher H e d e n, som Drachmann K l i t og H a v og som Aakjær Å e n (Karup å). Endelig nævnte jeg Hans Kirk, der i Skyggespil viste os Aggersborggård og dens stærke og kloge ejerinde, "Madammen", hans oldemor. En erindringsbog fuld af overbærende viden om mennesker, af nært kendskab til landskab og folkekarakter, af varme og poesi, måske denne digters lodigste værk, hvori også hans blidere mormor fremtræder som værdig arvtager til matriarkatet.

Ved Grydstedbom.

Der dannedes ved den tid i Nibe et ensemble, fire kammerater, som for en billig penge engagerede en af mine tidligere lærere ved realskolen til at læse fransk med os. Undervisningen foregik "over gården" hos skoleinspektørens, hvis søn Einar Refer skaffede os gratis husly der. De to andre af deltagerne hed Povl Povlsen, nemlig min ældre bror, nu kommet hjem fra Norge, og en ung trafikelev, der viste evner som improvisator, hvorfor vi mente, han ville blive digter, medens jeg, der —som før nævnt— var violinspiller, og mentes at skulle stige til de store højder som komponist. Der var i det lille hyggelige hummer en optimisme og en spændkraft, som vi havde savnet under skolens regelrette pres. Kun ét kunne vi alle på lige fod: ryge lang pibe. Og vittige syntes vi alle at være, mest dog vor lille Trafik-Poul, hvis lynvitser rimede. Han imponerede os, endskønt han bare fremtrådte som en glad bondedreng, der ved sin præliminæreksamen var kommet ind ved privatbanen. Vi blev gode venner under vore beskedne studier. Pludselig var han forflyttet, og vi andre tre måtte følge hver sin bane. Jeg mødte ham ikke, før vi var halvgamle, havde kun nu og da hørt om hans viltre spring: bort fra jernbanen, blev løjtnant, kaptajn, studerede samtidig filosofi, blev magister —sprang igen fra, blev oberstløjtnant i reserven og købte en højskole, som han drev med stort held.

Efter ca 30 år mødtes vi igen, og han sagde: "Godaw, Hans!" — som om det var i går vi skiltes. Og vi var venner igen til hans død.

Jeg ved ikke om det var ham, der - dengang i Nibe - kaldte vor klub De forenede Tobaksrøgerier.

--

For mig var kammeraternes venskab en herlig opmuntring, men naturligvis kunne intet få mig til at glemme Grydstedbom.

Den lille gadestump var min vej ud af byen. Yderst i gaden havde bomhuset engang ligget, nu var kun navnet bevaret, og nu som før sluttede byen her. Den havde ikke i hundrede år ændret størrelse eller udseende.

Uden for ligger kirkegården, og ved dens dige et træ, stort nok til at gemme sig ved. Den der stod bag det — og det var talløse gange mig — havde udsigt til en del af gaden, kunne overse lidt af smedens beslagplads og høre folk færdes og tale sammen dernede. Mangen aften, når jeg havde forladt kammeraterne og i gadelygternes halvmørke kom ud ad Grydstedbom, gik jeg langsomt forbi hendes vindue og spejdede efter liv bag gardinerne, gjorde jo også nu og da turen om og trådte lidt fastere i brostenene, inden jeg anstændigvis måtte ud af byen, forbi et gadespejl, som jeg ikke kunne lide, - og den yderste lygte.

Heroppe stod det gode kirkegårdstræ, belyst af gadelygten, og kastede en bred skygge udad mod det mørke land. Der smuttede jeg i sikkerhed og begyndte ventetiden.

Ja, for vi var nu blevet modne nok til at mødes i smug. Dora havde fået vovemod. Vi havde rottet os sammen, dog med følelse af flugt i haserne som dyr, der jages. Jeg husker, hvor glad og stolt jeg blev, da hun første gang kom ud fra beslagpladsen, standsede et nu og ilede så op ad gaden forbi naboens hus. – Jeg tænkte: hun løber da naturligvis ind hos veninderne der. Men se! hun gjorde det ikke, fortsatte ud i mørket, og vi mødtes ved træet. Kun korte minutter. Ingen måtte blive foruroligede, vi skulle mødes her igen og igen. Svært blev det efterhånden at slippe hinanden, når vi stod der på vort mødested, tæt sammen i skyggen.

Vi skiltes altid uden kys. Vi vidste, det ville være en forbrydelse mod os selv ikke at undgå denne sikre smittekilde. Unge af i dag vil forstå, hvor vanskeligt dette har været, men få kan sætte sig ind i den tids angst for folkepesten – netop i de år, da man blev klar over sygdommens væsen og muligheden for at beskytte sig imod den. (Den lå over landet som en ond trussel), og nogen helbredelsesmetode kendte man slet ikke).

Glæden i sindet er utvivlsomt et godt lægemiddel, men var for mig vist nok i længden for dyrt købt ved denne venten i alskens vejr bag det venlige træ. Jeg tror, man må have drøftet sagen i Doras hjem, og at det, der nu skete, var som en foreløbig løsning på et problem, der ikke længer lod sig afvise:

En dag spurgte Dora mig, om jeg ikke kunne hjælpe hende at købe en violin og så komme ind og undervise hende f. ex. en gang om ugen. – Naturligvis kunne jeg det – og jeg tog tilbudet med ny gylden glæde over denne diskrete måde at kuldlyse vort forhold på. At Dora ikke var videre musikalsk, gjorde mig ikke betænkelig. Det var ikke på det felt, vi skulle nå resultater. Det var som om sange var noget fremmed for hende. Hjemmets atmosfære kunne være både lys og mørk, men ikke let nok til, at nogen kunne bryde ud i sang.

Det viste sig da også – vedvarende – at knibe med tonerenheden, men hun tog det selv sødt og lod sig rette, arbejdede flittigt på ugens lektie. En dag så jeg en lille kridtstreg på violinens gribebrædt. – Nåe, sagde hun, det var bare for at komme højt nok op med fjerde finger.

Vi nåede snart at spille tistemigt de lette ting i violinskolen. Men det var klart for os begge, og vistnok mange andre, at det med musikken ikke var så vigtigt. En lille ceremoni kom til. En dag, da jeg stod og skulle gå med violinkassen, og Dora ville holde døren åben for mig, blev trækken i stuen for stærk, og hun trak døren til efter os begge, så vi stod i den snævre gang og skulle sige farvel. Jeg beundrede hendes dristighed og fik en sikker følelse af, hvor god en mor hun havde. Sådan et lille komedietrick ville være utænkeligt i mit hjem. Hun havde med megen ynde ført mig ind i en for mig, ukendt ny frihed. Og for eftertiden overholdtes ceremoniellet, dog nok med nogen forlængelse, nogen fordybelse.

Jeg husker godt noget nyt os imellem. I den lille gang, der ikke var større end et klædeskab, trykkede vi os tæt sammen, og et kort nu mærkede jeg pludselig mit mandsvæsen ytre sig, ganske svagt, men dog med mindelse om et krav, der sigtede mod fremtiden. Det blev naturligvis min hemmelighed alene, og en fryd gennemstrømmede mig: Rent! – Også dette, som i mit religiøse hjem var hermetisk fortiet, var jo rent. Dette kødelige – som jeg med nogen skam kendte, men kun havde hørt bagtalt eller under eventyrlige fortælleorgier maltrakteret – forstod jeg nu var den store kærligheds fineste ytringsform.

Jeg har altså været ca 15 år, inden jeg klart så denne sammenhæng – og følte stor lykke. Intet krav, eller ønske, vågnede derved og slørede glæden.

Vi – dengang – gik jo ikke i børnehave og lærte samlejeteknik, så vi kunne være ordentligt forberedte.

Der gik rygter mellem Kammeraterne om enkelte på vores alder, der nok mentes at leve intimt, men ingen ville falde på at kalde dette sværmeri, eller kærlighed. Det var at sætte livet på spil. Vi var bange på deres vegne.

I samme periode var nogle sangglade unge blevet indbudt til at samles i Doras hjem nu og da. Flere havde violin med. Jeg, som skulle være dirigent, mødte med taktstok. – Der var kaffe, flagrende eroter og megen snak, også solistopræden. En foredrog en gammel vise nogle aftener, så vi andre lærte den. Jeg husker et par strofer:

Den gamle Bismark sidder nu
på Friedrichsruh så gnaven,
han tænker på den gyldne tid,
da der var bal i haven.

Han ved, at ingen magt hans tre
berømte hår kan krumme –
så ser han imod nord og si`r:
Die Dänen sind ja dumme.

Det er en pæn gammel mand, det er en nobel ældre svend,
det er en rigtig respektabel gammel dreng,
men han sig forregner slemt, hvis han tror, at vi har glemt,
hvad vi skylder ham fra atten fir` og tres.

...

Om etatsråd Prip hedder det:
...men hænder det, etatsråd Prip
for dybt i glasset kigger,
da hedder det, når han i sin rus
på gaderne han ligger:
Det er en pæn gammel mand, det er en ældre nobel svend,

det er en rigtig respektabel gammel dreng.
Det er højst mærkværdigt, at
han er blevet syg i nat –
vil De hjælpe mig at få ham hjem i seng.
osv.

I øvrigt var programmet mest seriøst, nyere og ældre skønsange fra slutningen af århundredet. – Enkelte gange var "koret" gæst i et andet medlems hjem, hvor der spillede klaver, og hvor man for en aften nok kunne udholde det fordringsløse selskabs støjende gemytlighed.

--

Kun modvilligt forlader jeg her mit Arkadien. Dette tidsrum lever i mig som både tid og rum, en tredimensional billedverden med megen sol.

Men i al min selvoptagethed kunne jeg ikke undgå at føle den tunge stemning, som netop i disse år truede mit hjem: min 2 år yngre bror Williams sygdom. Han havde meget tidligt – vel i 2 – 3 års alderen gjort sig kendt af alle i egnen ved en dag at lade sig finde med benene op af en spildevandstønde uden for køkkenvaskens nedløbstud. Jeg har næppe selv set ulykken, men fra mange sider hørt om dens alvor og gru, om naboens vilde kørsel efter lægen og om drengens genoplivning. Senere, da han blev svagelig, mente mange – måske med rette – at hans drukning var sygdommens årsag.

Jeg husker ham som min barndoms hårde antagonist. Måske har jeg som så mange andre børn været jaloux. Dog kan jeg ikke huske, at mor – vor opdrager – har gjort forskel eller forkælet ham. Mor var på den elskeligste måde nøgtern, men William var hidsig – som også jeg – og ikke bange for at gøre fortræd. Han var den lille, og den stærkeste af os, fordi han gik på uden betænkning. Jeg frygtede ham, når han fik berserkergang – især efter at han engang ramte mit øjelåg med en pind. Et søm i pinden havde revet en lille flænge; alle forstod, at mit øje havde været i fare.

Perioder af uvenskab mellem os havde skabt en følelse af had hos mig, men selv dette udelukker ikke, at blodets bånd bliver synligt under fælles fare eller forsvar. Hos mig var modviljen mod min lillebror dog næppe forsvundet før i en senere alder, hvis ikke ulykken for alvor havde ramt ham.

I 13 års alderen fik han tuberkulosen.

Under mors pleje gik han et par år, men svandt jo hen. Et fotografi fra den tid viser ham som en ludende mandsling i konfirmationstøjet og med spadesrestok. De sidste måneder fik han fars "kontor" som sanatorium. Som så mange TB-patienter, jeg siden har kendt, holdt han nu humøret oppe både hos sig selv og andre. Han blev en venlig humorist, mest sammen med mor. Han hersede gemytligt med hende, kaldte hende ind for at fortælle hende en ny skrøne i en længere serie om "dengang jeg havde skønnerten i Nibe havn og sejlede på langfart sammen med den gamle skipper Pedersens far..." Hændte det, at mor

ikke kom hurtigt nok, når han kaldte, truede han hende: "Du må være rask på pletten, madam Povlsen, ellers kan jeg blive nødt til at verfe dig ud gennem det øverste vindue dér." Så ung han var, havde han dog fået modenhed til at dække ironisk over sin fuldstændige hjælpeløshed. Jeg tror, mor følte sig trøstet i sorgen derved, ja belønnet af ham for sine ofre. – Mig har vistnok skyhed over for ham hæmmet, så jeg kun sjældent kom ind til ham, alene.

Jeg var jo endnu vendt mod livet. Dyrkede mine gode bekendtskaber i Nibe, tænkte vel ikke på, at han snart skulle dø..

Men en sen eftermiddag, da jeg kom hjem fra kammeraterne, var der underligt stille i huset, så jeg anede noget alvorligt nyt. – Da kom far ud fra Williams værelse. Hans ansigt var fremmed, slet ikke mørkt, men forklaret, med noget som et smil, jeg ellers kun en enkelt gang har set hos ham: klaret af et indre lys.

"Nu er William død", sagde han kun.

Villiam, Johannes og Hans Povlsen

Efter et års fedekur derhjemme kom jeg for en sikkerheds skyld på det nyoprettede Silkborg Sanatorium, hvor også min bror Peter havde været. Jeg blev hentet på banegården, som en fin gæst i landauer, med kusk og énspænderhest, og kørt ind gennem den røde port op foran slottet i skoven, som havde pudret sig med rim. – Der endte eventyret, og hverdagen stod ud af slottets bagdør med en ulidelig "frisk" hørm fra virksomhedens betydelige retiraderi. Men snart lå jeg i min kølige seng i en seksmandssal med vidt til væggene, åbne vinduer og en svingdør uden lukkelse. Jo, rygten havde talt sandt: her var frisk luft.

Mærkeligt nok lærte vi hurtigt at tåle klimaet og se stort på, at man ofte vågnede med sne på sengetæppet. Vovelig kuldehærdning og systematisk overfedning var midlerne, hvormed man dengang håbede at kunne standse "den tærende syge"s angreb.

På få dage var jeg inde i husets rytme: Gå, ligge, spise, sove – og det helt nye: liggehallen, med middagens stille time og ellers sang og palaver. En degn løfter sin røst og messer de usigeligste ting, hvori kvinden – det store fælles savn her – får sin lovprisning, så selv Tordenkalven ville blues ved at høre det.. Pludselig renses luften i hallen, når skræddersvend Feldtmose med klar røst synger ”In einem kühlen Grunde, da geht ein Mühlenrad. Mein Liebchen ist verschwunden, dass dort gewohnt hat...” Af hele den grå masse, som er skyllet op på vor strand, udskiller sig snart figurer, man får øje på, og livet, der syntes nok så trøstesløst, bliver til at leve – også her. Feldtmose og jeg fik øje på hinanden, og 12-13 år senere mødtes vi igen og var venner for livet. Han sad i en lille kælderbutik i Ålborg, jeg var blevet 2.-lærer i Støvring. Jeg fik et sæt tøj hos ham og god kredit. Han var på vej til at blive en holden mand, mens jeg vedvarende var fattig – og en trofast kunde.

--

Under mit sanatorieophold gik det snart op for mig, at noget alvorligt var ved at ske. Vel vidste jeg, at Dora var blevet en slags lærerinde for en svagtbegavet pige hos bekendte af hendes mor på en større gård nordensfjords. Katastrofen var ikke blot min sygdom, men også det, at vi blev så længe skilt. Jeg skulle blive rask – ja, når? og til hvad nytte? Hun var naturligvis sendt bort for at glemme mig. Jeg forstod det rimelige deri. En sølle fyr på et sanatorium...! Som tiden gik, og jeg intet hørte fra hende, anede jeg, at hun var på vej til at bøje sig for det formodede ønske fra hendes hjem, at hun helst måtte komme ud af forholdet i tide.

Jeg kunne ingen spørge, kendte ikke hendes adresse, havde jo slet ingen ret til at søge forklaring hos nogen. Intet forhold var dengang mere unævneligt og hemmeligt end det, som hvert menneske vidste og snakkede om. Uforståeligt i dag.

Hvis Dora var ved at bøje sig, ville ikke mange tænke på mig. Der var vel ikke nogen alvor i en sådan skoleforelskelse. Vi var jo kun et par store børn – sådan lød en talemåde i tiden, skønt alle vidste bedre.

Hvad kuren her skulle have givet mig af kraft, tog min stigende fortvivlelse igen. Jeg blev syg på sjæl og krop, angst for at skulle gå ned – som så mange af kammeraterne her og som mine søskende.

Men så husker jeg under sanatorieopholdet det øjeblik, da det første lysglimt strejfede mig: et brevkort fra Nibe, underskrevet af Dora og en svigerinde in spe, under et besøg hjemme. Vel mente jeg at kunne se på den korte tekst, at initiativet havde været hos svigerinden. Men dog v i l l e jeg tro, at når Dora forekom mig tilbageholdende, var grunden den lange tavshed imellem os. Der var groet græs på stien.

Så grundig en læsning og tydning er blevet få tekster til del. Min vilje til helbredelse havde været svækket alt for længe, men læsningen af de få ord med

den kære skrift – ved dag og ved nat, på ensomme steder – førte til stigende håb: jeg gjorde lyst inden i mig, jeg illuminerede det stakkels fattige brevkort, så ordene til sidst forekom mig at flamme ud af det varmebål, jeg vidste ulmede under hendes beherskelse. Snart var min vilje vågnet som i et forår. Leve ville jeg – og hun var jo livet, vidste jeg nu.

En lille parentes: Når man skriver memoirer, er det vel mest sig selv man skal udbrede sig om. Men nu under arbejdet går det klart op for mig, at jeg ikke siden mit 15. år har haft nogen eksistens alene. Alt hvad jeg husker er jo egentlig om hende.

--

Sanatorieafsnittet af mit liv var hårdt og tærende, både sygdommen og kuren. Jeg var for ung til at bære alt i min isolerede ensomhed. Det halve år står klart som var det oplevet i dag, men en stor tåge rejste sig bagved og gjorde alt det skete ligeegyldigt: forholdet til hende, bare noget til at glemme eller gemme underbevidst.

Da sommeren kom, måtte jeg hjem, og formodentlig har jeg et års tid været der – for at finde ud af, hvor min fremtid skulle ligge. Jeg ved det ikke. Tiden var uden sammenhæng, Nibe uden dragning, mit unge liv uden mening eller klarhed.

Det må være i det tomrum, jeg fandt tanken frem om mit musikalske geni – som mine forældre vistnok troede på, og som jeg selv så på med sympati, til trods for flere uheldige forsøg på at bringe resultater for dagen.

Myten opstod allerede, da jeg lå i vuggen – (mit alibi, dersom nogen vil insinuere, at jeg selv har foranlediget mytens fremkomst og udbredelse). Også min far var sikkert uskyldig, umusikalsk som han var (han opnåede til lærereksamen hverken kirke- eller skolesang – kun ”vuggesang”, med hvilken forsmædelig karakter han dog hele livet gjorde skikkelig fyldest som sanglærer). Men mine søskende var sangglade, og da min far netop ved den tid, da jeg ankom og sluttede mig til børneflokkene, havde digtet en skovsang til skolens sommerudflugt (til melodien Herlig en sommernat), lød dens toner jo stadig i huset. Kort sagt: historiens pointe er da den, at jeg i lange tider ikke ville sove, medmindre denne sang blev sunget af mine søskende eller kom til mig med min mors fine stemme.

Således beviste jeg min musikalitet. Langt senere gjorde to gode musikfolk langvarige forsøg på at bevise en særlig evne for musikudøvelse hos mig. Men der kunne jeg nu selv sætte grænsen. Ligesom ved læsningen nåede jeg også her at vise, at min time endnu ikke var kommet. Åndeligt arbejde mente jeg måtte fremmes con amore – et synspunkt jeg også i dag godkender, men med tilføjelsen, som livet og kunsten lærte mig, at sliddet må komme til, og gerne con amore også det.

Familien Povlsen Grydsted skole, bagerst til venstre Hans Povlsen

Jeg mindes med taknemmelig ærbødighed de to mænd, min lærer på realskolen, cand. Miskow (orgel) og degnen ved vor sognekirke, Schytte (en fint uddannet violinspiller) – begge var brødre til kendte komponister af samme navn – fordi de så trofast og vedholdende lokkede for vidunderbarnet, dog uden at noget viste sig. Som løn har de sikkert nøjedes med en spand honning nu og da fra min fars bigård. – Hvad har de to dygtige og venlige mænd mon tænkt om mig. Ja, Miskow har engang i geografitimen – som altid smilende – røbet sig ved at sige: Så skal vi høre Hans Povlsen – mit Beinahmen: der Faule! – Trods alt opgav han mig ikke. Da han pludselig forlod skolearbejdet og rejste nordenfjords for at dyrke sine studier i zigeunernes liv og deres musik, har han i perioder boet hos dem og rejst med dem i deres vogne. Når han har boet fast, var han spillemand og gav undervisning i musik. – Jeg tabte ham af syne, men på hans gamle dage fik jeg spørgdom på ham og besøgte ham i et asyl i Randers. Svag og gammel måtte han da være, dog kaldte han friskt: Kom ind! – og fra døren så jeg ham sidde på vinduesforhøjningen, i profil mod dagslyset: H.C. Andersen som gammel. Vi var begge glade for at mødes, og i en time undredes jeg over hans ungdommelige evne til at følge med. Han havde levet rigt blandt landevejens frie folk og ikke, som jeg havde tænkt, savnet det miljø

af dannede og velhavende borgere, som han havde færdedes i gennem flere år. Måske havde han slet ikke været glad der.

Ak, ja, på apoteket, hvor han havde musiceret sammen med fru en af farmaceuterne og var ven af huset, søgte han ved sin afrejse fra Nibe at få mig ind. En elev, vordende farmaceut, foreløbig med præliminæreksamen, nærmede sig mig, sikkert efter ordre. Vi gik ture sammen, men han havde jaket og studerede latin og syntes ikke på nogen måde bondsk og mislykket, så vi trivedes ikke sammen. Men så kom skam bud fra fru en dag, at hun gerne ville spille orgel med mig, nu cand Miskow var borte. – Jeg vidste godt, jeg skulle være glad, men jeg anede jo ikke, hvordan man opførte sig i sådanne fine stuer, hos byens første dame. Siden har jeg tænkt: Hvordan har mine fingre set ud på hendes fine tangenter, mine negle? Jeg kendte kun til at vaske hænder én gang, om morgenen. Rense negle? nej. Jeg har været spændt og stiv og uden al venlighed – og naturligvis havde jeg ikke begreb om at øve mig grundigt hjemme. Husker ikke hvordan det endte.

Hos Schytte gik det vist nok lidt bedre. Jeg havde i forvejen fået ret godt tag på violinen, dristigt buestrøg. Men såre fint var der jo også der. Jeg glemte aldrig, at jeg en dag havde set fru samle en lille tråd op fra gulvtæppet og ladet den dale ned i kulkassen, hvis låg hun havde løftet. Jo, vi havde det da også pænt hjemme, men fine var vi ikke, forstod jeg. Det havde altid undret mig, at Schytte kunne være landsbylærer, han der kunne holde koncerter og dirigere et orkester, ja og havde været farmaceut. – Straks jeg kom ind i hans hus, lugtede jeg instrumenterne, klaver, cello, violiner, især harpiks fra buerne. Vel havde jeg i disse år opdaget at hvert hus har sin duft, der allerede røber sig i forgangen, men intet hjem var dog som dette gennemtrængt af sin egen atmosfære – musikkens væsen. – Se ham vise mig min egen violins skønhed, lægge de gamle knoglede fingre om violinhalsen og lade dem falde som hamre mod gribebrættet. De var blevet butte og brede ved brugen, men elegante dog. Ikke mindre højre hånds fornemme, nonchalante, skrånende fatning om buens ”frosch”. Han behøvede ikke at vise dette mere end én gang – før jeg var langt på vej til at kunne gøre det efter.

Dette var undervisning!

20 år efter kom visioner af alt dette til mig, mens jeg skrev min 2. roman, Lykkelige barn.

Jeg må gemme skildringen af endnu en musiklærer, jeg har haft: domorganist Arthur Allin i Århus – og tage tråden op, hvor vi slap den: ved sanatoriet.

Min dovenskab i ungdomsårene havde ytret sig ved, at jeg – trods megen spillet, - aldrig nåede blot nogenlunde færdighed i at læse noder. Jeg fabulerede både på violinen og til sidst på orgelet. – Efter nogen tid på sanatoriet vovede jeg mig til (med tilladelse) at spille i den store dagligstue, et højloftet rum, hvor orgelet rungede næsten med klang af kirke, og gav mit betrængte, ja, næsten

betændte indre lov at rase i selvlavede harmonier. Patienterne var jo ude, enkelte i seng eller liggehal. Jeg spillede for mig selv og mine sorger. – En musiker og komponist, som var patient, havde udefra hørt min musiceren og udtalt sin forbavelse. Også den ældste farmaceut fra Nibe, selv en god violinist, som jeg allerede den første dag havde opdaget, befandt sig blandt patienterne, men naturligvis ikke havde kunnet tænke mig at komme nær – kom glad hen til mig for at sige, at han nok, når han kom hjem, skulle fortælle fru apotekeren om min leg med tangenterne; det ville glæde hende.

Det var vel sådanne opmuntringer, der fik mig til efter hjemkomsten fra sanatoriet at søge optagelse på et kursus i orgelspil hos domorganist Arthur Allin, Århus. Jeg blev optaget uden prøve, og mine forældre gik ind på ud af deres skinbarlige fattigdom at betale for mig. Det var nu ikke meget dyrt. I det hele var Allin i alle måder en rimelig og tiltalende personlighed. Jeg kunne have sparet mig min angst for at skulle bo hos en så højt-stående mand og at skulle færdes mellem mange langt dygtigere unge, måske vordende kunstnere, med pli. Ved ankomsten til domorganistens skole viste det sig, at jeg var den eneste elev – og vedblev at være det.

Jeg blev optaget i familien, spiste med ved det lange bord i den sal, som kaldtes spisestuen. Stor var den. Fruen kom engang til at sige: ”Vi har såmænd spist 40 mennesker herinde” – hvortil hr. Allin til min beroligelse tilføjede: ”-dog uden at være kannibaler”.

På mit lille værelse ovenpå havde jeg foruden seng og bord et harmonium, alt så nydeligt. Her fik jeg – for første gang alvorligt indelukket hos mig selv – lært at bestille noget. Dagen lang spillede jeg eller til afveksling arbejdede med musikteori. Længere henne ad gangen hørte jeg tit mesteren færdes i sit arbejdsværelse, slå akkorder an og gentage nogle løb på flyglet. Fruen havde en dag nævnt, at han skrev på noget. Jeg tænkte: han må da have vat i ørerne for at undgå mine øvelser. Men han klagede ikke, kom jævnlige ind og spillede lektierne med mig.

Endelig en dag, da vi havde haft vor time, spurgte han, om jeg ikke havde lyst til at gå med ham til en orkesterprøve: Han havde netop fuldført en symfoni, som skulle opføres af byens orkester med kor.

Det var en ny og stor oplevelse at sidde i en krog og se og høre et værk blive til. Se den elskværdige Arthur Allin herse med de mange musici, korrekt uden barmhjertighed, fra podiet udpege syndere nede i salen. – Mig fik han vist, at et musikmenneske skelner hver lyd i det oprørte tonehav, som for uøvede vel kan opfattes som en skøn, men kun svagt artikuleret brusen.

Allin var omhyggelig for, at jeg fik ny viden om musik. Han tog mig med op i domkirken, op i det gamle, vældige orgel, højt som et 2-3 etagers hus og med døre og stuer. I det bageste rum gik jo bælgetræderen og trådte en efter en af bælgens pedaler ned, mens organisten spillede. Når mange registre var trukket ud – nogle knapper sad så højt, at man næsten måtte rejse sig for at nå dem – og der spillede for fuldt værk, fik bælgetræderen nok at gøre med at holde pedalerne nede.

Jeg husker, da vi den første dag skulle gå, og orgelet lukkes, at der pludselig lød et pift fra en tone. Da hørte jeg Allin sige: "Der var sku' et as, der peb", og han for hen og slog ned på den tangent, som var synderen. – Et as! Jo, jeg forstod, jeg var kommet i lære. Denne lille hændelse satte mig straks i gang med at ville finde den absolutte tonehøjde, uden instrument eller stemmegaffel; det lykkedes efter nogle år.

Flere gange fik jeg lov at låne bælgetræderen, når jeg – alene – skulle øve mig på pedalspillet. Da dyede jeg mig ikke for nu og da at bruge de stærke registre – og mærke det mægtige kirkehus skælve under mit spil. Men organist blev jeg aldrig. Tiltroede ikke mig selv nok af naturlig behændighed, allermindst når jeg så andres mesterskab.

Efterhånden gav jeg op over for musikken, men alle dage vil jeg huske de gode menneskers arbejde med at bringe mig ind på kunstens vej. Det var nok ikke forgæves.

Jeg mærkede ikke nogen skuffelse hos Allin over det ringe held med forsøget: organistskole. Nu havde han jo fået tid til sin komposition – og tid til at gå lange ture i skovene, hvor jeg måtte ledsage ham og lytte til hans erfaringsprægede ræsoneren over dagligliv og arbejde.

Når jeg ytrede tvivl om min manuelle evne til at opnå færdighed, kunne han sige: "Jo, Jo, - færdighed opnås derved, at man gør sig færdig". – Han kunne naturligvis mærke, at jeg forstod ham og havde modenhed nok til at skønne på hans aforistiske form.

--

1905.

Når jeg tænker tilbage på den tid – elevtiden hos min bror, fotografen i Struer – er intet mig mere nærværende klart end min lange venten på et brev. Vel havde jeg noget arbejde på atelieret, men sjældent mere end at jeg kunne knibe ud på gaden (jeg var jo rekonvalescent og ikke strengt forpligtet) – ud til småbesøg hos bekendte og familie, der netop forefandt ret rigeligt i Struer by, og som vistnok modtog mig med glæde til en formiddagssludder. Inspireret af vennerne var jeg oftest overgiven og efter evne spirituel, i deres øjne afgjort anderledes – kort sagt: jeg troede, man nogle steder ventede mine korte, fordringsløse besøg.

Når jeg kunne få mig til sådanne eskapader, skyldtes det vel – foruden min brors tålmodige sind, min tilvæning til den ansvarsløshed, der kan følge med sygdom og rekonvalescens. Lysten til det daglige rend sad i mig og påmindede mig ligesom ølhunden, der glammer i arbejdstiden hos mangan en skikkelig borger. Fortrydelsen på hjemvejen fortøner sig og lader til sidst ikke mere høre fra sig.

Men det gjorde BREVET. Altid dette brev, som ikke kom. – Jeg ilede hjemad! Brevet kunne jo være kommet. Mit hjerte dunkede, når jeg løb op ad trappen, og jeg fik ingen ro, før jeg var oppe og stod og så på gulvet under brevsprækken. Dette bare gulv. I uger og måneder disse forfærdelige gulvfjæl. Intet er så håbløst nøgent. Skønt jeg ikke havde grund til at vente brevet, var skuffelsen over dets udeblivelse for hver gang mer bidende. Jeg vendte mig som i afmagt og gik for at møde mine medarbejdere, vendte mig vel i døren til atelieret: jeg kunne jo dog have overset brevet...

Inde i arbejdsværelset talte ingen om min hyppige fraværelse, og af gode grunde heller ikke om noget brev. Arbejde og snak faldt i daglig gænge. Brevet tav, til næste ombæring nærmede sig – så kaldte det igen. Der var mange ombæringer dengang.

Jeg kunne gå til et vindue og se efter, om posten var i gaden. Den røde jakke var som en flamme, måske på vej hen til mig. For at korte ventetiden satte jeg mig til arbejdet. Når jeg skønnede, at han måtte være gået forbi, falmede han, falmede alverden.

Jeg vidste ikke, om Dora havde opgivet at holde fast ved mig, fik det egentlig aldrig at vide – fordi jeg ikke ville høre det sagt med ord, jeg ville ikke se en skramme i vores fælles billede.

Det meste af Struer-tiden står for mig som noget ude af min virkelighed, en vandrings under havet, med et udødeligt håb om at skulle komme op og ånde. Jeg læste og skrev noget. Gik på folkebiblioteket og snagede – og fandt Blocks værk om døden. Bibliotekaren tænkte vel, om det nu var noget for mig. Han kunne jo ikke vide, hvad man går og læser på havets bund -. og han gjorde venlige tilnærmelser. Kierkegård fik jeg lyst til, på et tidspunkt tog jeg fat på

hans digte. Det var jo om kærlighed i nød – med nærliggende modeller (jeg gemte dette værk, men læste det aldrig siden, det var tørt og ubehageligt, saftløst – som altid, når man har modellerne stående klos op ad sig, mens man skriver).

Selv om kun én ting var i mig i dette tomme tidsrum – brevet – levede jeg jo dog, men som i afstand fra mit jeg.

Min onkels hus, hvori jeg boede, var stort. Der var liv både oppe i atelieretagen og nede. Her oppe i det store glashus sov jeg i sommertiden og havde en tid værelse sammen med en fætter. På atelieret stod mit orgel. Vel kunne jeg rende rundt til familie og venner og behage dem med mine klovnerier, men efter arbejdstid dyrkede jeg dog mit hang til ensomhed, fabulerede meget på det lille harmonium, der var mig underdanig og fandt sig i, at jeg med et eksperiment med det ene knæregister (crescendo) tvang det til at frembringe en skælven som vox humane. Min trang til kunstnerisk at komme op og drage ånde følte jeg venligt besvaret her – ikke tørt som når jeg skrev, men med fylde, favnende.

Fra atelieret så man ned over et storladent fjordlandskab. En lang kikkert fra min brors sejlertid lå i vinduet. Den og en lille dæksbåd i havnen var for ham minder om forne dage, som han lod bag sig, da han af helbredssvigt måtte gå i land og blive fotograf. Kikkerten var tit i brug, når en af fjorddamperne eller en skonnert stod ind i havnen.

Jeg bekender, at jeg tit i sommertiden drejede kikkerten og gjorde lange øjne efter damernes badehus, der lå sådan drejet ved havnemolen, at vi kunne se det fra søsiden. Jeg havde jo aldrig i min barndom set damer bade. Det var på landet en drengesport. Her ved kikkerten var det af stor interesse at få et glimt af en dame, når hun trådte frem for at vride sin badedragt. Dengang – i fortielsens dage – var nysgerrigheden mægtig og holdt sig, ja, tog til op gennem ungdommen.

Det er underligt for mig nu at mindes, hvor fromt-bornert vi i ungdommen betragtede forholdet mellem kønnene. – Man (ikke bare jeg) var temmelig forarget over at se en lærer ved realskolen, en fremmed i byen under badning fra de kommunale huse tillod sig at svømme ud og mødes med sin forlovede i rum sø. Det var jo før man drømte om fælles badning og dasen i sol og sand.

Læreren, en mand i trediveerne, var blevet forlovet med apotekerens datter og hørte dermed til bourgeoisiet. Han spankede dristigt frem i bybilledet. Man vendte sig, når han under sin brede hat og med slængkappen flagrende om sit svære korpus ilede gennem gaden. – Jeg husker, at jeg vel fandt ham arrogant, som alle gjorde, men at jeg hemmeligt var betaget af hans mod og hans højt særprægede person.

Manden hed lærer Brix og skulle senere som dr. phil. og professor Hans Brix gennem en menneskealder blive en førende og frygtet litterær kritiker og skribent.

Mindst havde jeg naturligvis anet, at han også skulle komme til at beskæftige sig med mig og blive mig god – allerede fra min første debut som forfatter (1918). Min 3. roman, Julie Pandum, gav han i sin anmeldelse det blå stempel: ”Julie Pandum er et meget dygtigt arbejde, med en vilje i det kunstneriske, som det ikke længer er almindeligt at træffe”.

Jeg mødte ham aldrig, dvs. vi talte aldrig sammen – men engang så jeg ham på en undergrundsstation i København, ældgammel, stagende sig frem ved sin kæp, snakkende til højre og venstre til folk i kioskerne, mild og venlig sådan ud i det blå uden at gide holde på nogen værdighed. Ubegribeligt, at dette var ham, stormeren, dommeren, versets fine kender og elsker. Nu på vej til offentlig tavshed under det moderne uvejr – ligesom andre i tiden: Tom Kristensen, Gandrup, Paludan o. fl.

Nu medlem af Det danske Akademi.

Fra dette spring på $\frac{3}{4}$ århundrede vender jeg tilbage:

Trods al min kvide og længsel kom jeg – og min noget dristigere fætter – ind på at spøge med den jævnaldrende kvindelige elev, når ingen af de ældre var til stede. Leg og drilleri, fangeleg og holden fast, lidt slagsmål under megen latter. Det syntes heller ikke at være hende helt ubehageligt. Til sidst vovede vi også legen, når de ældre så det. Vi bildte os selv ind, at det hele kun var gemytlighed, og havde ikke tanke om, at tante og onkel og andre voksne kunne mene noget andet. Først da tante kunstigt smilende advarede os mod al den voldsomhed, og vi svarede, at vi bare ”sloges” lidt – først da forstod jeg, at vi var afslørede både for dem og for os selv.

Min onkel, som altid løste problemerne med fynd, sagde: ”De slårer til de parres”. Han tænkte nok på kattene.

Efter den tid trak vi os ud af legen, en flig af erfaring rigere, men bevarede venskabet endda. Var dette foregået i dag, 1970, ville de ældre næppe have kunnet standse os. Vi ville have fortsat: det skal de gamle nisser sgu da ikke bestemme! – Jeg bøjede af, fordi jeg blev mindet om (hvad de gamle ikke vidste), at hele min hu stiledede mod en anden bestemmelse. Men min vilje var blevet splittet, både svag og egenrådig.

Nu i dag ved jeg, at både jeg og andre kunne være blevet ulykkelige, om jeg uhindret havde ladet legen gå ind i den farlige fase, dengang endda farligere end nu.

Min egen personlige viljestyrke kunne have lukket øjnene, nægtet sig hjemme – eller benyttet sig af den nærliggende undskyldning: brevet, som ikke kom.

Jeg husker ikke, hvor længe jeg måtte vente. Måske har jeg prøvet at skrive til Dora og minde om, at jeg var til, og muligvis har dette kunnet udløse det bundne.

For brevet kom jo en dag.

Det lå på det tomme sted ved døren. Dets indhold husker jeg ikke – kun at det kom og lod mig fornemme lys fra min virkelige verden. Jeg ejer ikke dette brev, måske har hun selv senere udslettet det. Dets ordlyd har jeg glemt, men dets format husker jeg, den lillebitte konvolut og hendes sikre skrift, der lignede hendes mors, men var lettere, finere.

Hvad der skete, står i tåge for mig. Livet på havets bund var forbi.

--

Jeg får lyst til her at indføje et digt, jeg skrev et halvt århundrede senere, i 1953. Vi var da ved at blive gamle. Digtet står i min kladdebog. Jeg ved ikke, om Dora nogentid har set det. Hun nævnte det ikke – som hun i det hele taget sjældent omtalte mine manuskripter før trykningen.

Skrevet i enrum kunne ordene vanskeligt gå mellem os i hverdagens lys.

Først da Dora fyldte 70, i 1957, og gode venner og naboer var samlet ved et langt bord i Fjordgårdens stue, vovede jeg at sige digtet som en hyldest til hende. Nogle af gæsterne har nok fundet det for intimt, kun vedkommende os selv. Stilen var jo ikke den, vi brugte over for hinanden. Vi løj aldrig for hinanden, vi sagde ikke engang hele sandheden af angst for, at den skulle ligne løgn.

Men her rejste jeg mig og sagde hele sandheden. Titlen beholder jeg, skønt jeg godt ved, at den har klang efter Carl Ploug og Helge Rode.

Du er her – alt er godt.

Det er så længe siden.

Jeg ventede ved et træ i lygtens skygge

- timevis –

på intet uden dig.

Stirrende ind i gadens halvllys

og tryglede dig frem af smøgens mørke

- indtil du virkelig kom.

Vi talte ikke mange ord,

vi var så lykkeligt unge,

men hjertet talte, da du

- tøvende –

kom med din faste varme hånd:
Du er her – alt er godt.

--

Kan jeg glemme denne stille gade,
når den gjalded af din lyse, klingre stemme!
(Endnu den samme i vor alderdom),
aldrig skarp, men ung,
ung og klingende.

Hører jeg dig veksle ord med andre,
med en nabo udenfor,
med en gæst i døren,
med en fremmed i et selskabs pludren,
længes jeg imod dig,
endda du er mig nær.

Og mit hjerte ytrer sig:

Du er her – så er alting godt!

--

Kan jeg glemme min lykkes
blændende kulmination:
B r e v e t, det alt for længe ventede
kom,

Med tvivlens tørke i min sjæl
gik jeg de endeløse dage til vinduet,
stirrede på brevsprækken
i den hektiske time,
da han k u n n e komme,
postbudet,
det eneste menneske i byen,
som – uden eget vidende –
blandt alle dødelige
var af betydning.

Dage, uger tryglede jeg dig, røde mand,
om barmhjertighed
vild og fortabt,

bønfaldende, knust,

forvisset – og af alt håb forladt.

Aldrig var noget menneske så mægtigt,
ingen så hård og så glansløs,
ingen så lysende af rødt i gaden
som en illumination.

Ingen så gavmild,

når brevet faldt ved døren,
og fortvivlelsen løste sig
og faldt som en brynje af mig.

--

Kære vidunderlige postmand
i skinnende skarlagen,
i guld og diamanter klædt!
- - smilte du mon, da du gik?
Vidste du godt, at du bar min skrøbelige verden
mellem alt ligegyldigt i tasken,
bar mit liv i en strop over skulderen?
Anede du, at jeg drak af de levende strømme,
før du var ude af huset.
Hørte du mit hjerte hamre:
Hun er her – alt, alt, a l t er godt!

--

Om jeg er mellem fremmede
uden dig
og møder jeg kvindelig ynde,
tillidsfuld, åben
- borte fra dig –
da toner dit billede frem
i fornyet ungdom,
din mærkeligt faste hånd,
din røst, som den var og er.
Jeg fristes af telefonen –
og tager jeg den,
klingrer din syngende tale
imod mig,
denne høje, betryggende sang,
tonen fra vor ungdoms gade,
når sneen lå mellem husene
- dæmpende. –
Fjernt, men lydt forkynder den:
jo, hun er der.

--

Unge år under skabelsens lys.
Også onde, fortvivlede år,
da alle led, og vi led
- altid var du her.
Også de svære år,

som skaberen skylder hvert menneskepar
en forklaring på.

Fagre lande har vi
sammen set.
Sammen så vi en verden synke i grus.
Kun ikke vor egen.
Måtte vi sammen forlade den,
aldrig opleve ensomheden!
Hvad om vi altid kunne sige:
Du er her jo – alt er godt.
(18/3 1959)

Den unge digter og hans muse.

1906.

Uden lang forberedelse skulle jeg optræde som filialbestyrer og kompagnon i en nyoprettet afdeling i Vinderup af min brors forretning.

Povl var en vovehals, han måtte jo vide, hvor ringe mine kvalifikationer måtte være. Penge havde ingen af os, men desto mere af uerfarenhedens optimisme –

han også, som dog var en del ældre og havde prøvet meget: dreng på Georg Stage, søfarende i flere år, syg af kosten ombord – siden rejsefotograf i Skandinavien, England, Tyskland, Polen, klarende sig sprogligt med skoleviden – så etableret i Kristiania, i Ålborg og endelig i Struer, hvor han trods god start omsider kuldsejlede, da han – af religiøse grunde – pludselig lukkede sin forretning om søndagen og lod konkurrenterne løbe med helligdagsfortjenesten.

Skønt dette hører hjemme i et senere kapitel, anbringer jeg det her, da min brors flakkende livsforløb vidner for mig om den familie-typiske higen over mod noget frit og ”kunstnerisk”, som jo os halvt ubevidst rev og sled i os begge.

Bitre erfaringer på det økonomiske område gjorde i de følgende år en ny omskoling nødvendig. Han måtte afstå det dejlige atelier og i en stueejlighed sidde, omgivet af en talrig familie, og retouchere forstørrelser – indtil han 50 år gammel købte pensel og farver og gav sig til at male.

Fotografien, retouchen er et farligt handicap for en maler. Det tog ham mange år, før han erkendte faren, senere at frigøre sig. Naturligvis malede han strengt naturalistisk, hvilket dengang endnu ikke var en forbrydelse, og han nåede flere gange at udstille på Kunstnernes Efterårsudstilling i København og på mange udstillinger i provinsen. Og han kunne nogenlunde leve.

Den religiøse bevægelse, som min bror var kommet så dybt ind i, havde også i Struer-tiden sat et vist røre i mig, mest dog i form af modstand, kritik, men også under en betagelse af vor gamle farbror, hvis tænkning og taleform imponerede mig. Også han hed Povl Povlsen, var en tybo-bonde, tidligt grebet af den unge Vilhelm Bech, til hvem han tilsluttede sig.

Kanske var det tilfældigt, andre ville kalde det en styrelse, der bragte mig fra denne religiøse sfære ind i en kreds af missionsfolk, da jeg flyttede til stationsbyen Vinderup, hvor en af Indre Missions støtte folk havde bygget et atelier til mig. Jeg boede i mit kammer ved atelieret, hyggede mig allerbedst i det lille arbejdsværelse, hvor jeg stablede mine bøger op på arbejdsbordet – så de kunne være inden for rækkevidde, når der blev tid.

Mit arbejde med fotografien skal jeg ikke udbrede mig om, hellere lidt om de mennesker, jeg nu havde om mig: mine værtsfolk, skomagerens og de folk af Indre Missions inderkreds, som jeg kom til at kende. De og enkelte andre blev mine venner for hele livet, endskønt jeg under endeløse diskussioner piskede dem med skorpioner, ja nogle år efter endog brugte nogle af dem som modeller i min første roman. De vidste det, de genkendte sig selv, glimtvis, men ændrede ikke deres holdning over for mig. – Jeg har senere i livet gjort op, at en sådan tolerance, som den de viste mig, har jeg aldrig mødt i noget samfund siden.

Jeg fik den største respekt for disse menneskers tro – selv om jeg aldrig kunne dele den. Jeg forstod deres lykke, skønt jeg ikke selv ønskede at opnå den samme. Når jeg siden hen i træt pessimisme ikke kunne se nogen vej frem for

den urimelige menneskehed, var det mig en glæde at mindes disse venners fasthed.

Den sidste af dem døde i fjor.

Disse bemærkninger skal naturligvis ikke stå som en generel karakteristik af missionsfolk, men de burde kunne rette op på det billede af I.M. og andre samfund af outsiders, som alle vegne – også af tidligere skribenter – blev holdt op for os: Hældører, hyklere, moralsk anløbne, tungsindige sælgere af trepattede køer, pigejægere i mørke osv. – Jeg har hørt ”Povl Præst” selv more sig over godtfolks opfattelse af de fromme. – Han sagde: ”Vi er så hellige, at vi ikke engang er tilfredse med at vende det hvide ud af øjnene”.

Mine oplevelser i disse kredse blev væsentlige i min første syslen en halv snes år senere med at skrive en roman. Her var en fejl at rette ad litterær vej. Min roman Sand blev det første forsøg – udefra – på at rehabilitere de hellige.

Ti år senere gjorde Hans Kirk det – vel endnu mere ”udefra” – men med stor kraft i Fiskerne, en af århundredets betydeligste danske bøger.

Her i Vinderup kendte jeg ingen, havde ingen familie at besøge. Jeg indrettede mig straks som eneboer med mit arbejde og med bøgerne. Jeg tror ikke, jeg kedede mig nogen sinde. Fik heller ikke lov til det, for ret snart kom man i tanker om, at jeg kunne bruges til et eller andet.. Et lille forsømt sognebibliotek blev installeret i mit venteværelse, og de få medlemmer kom, når det passede dem og fik byttet bøger. Jeg kom i snak med gamle vanelæsere, der ikke ville vide af nogen modernisme, og med yngre, der fandt bogbestanden alt for ringe, men ikke anede, at vi arbejdede med et tilskud fra kommunen på nogle få kroner. Det var jo før Døssing og Jørgen Banke og den nye bibliotekslov.

Blandt mine biblioteks ”kunder” kom nu og da en ung bonde, som havde mod på at tale med mig – Jens Maarbjerg.

Han var af de mennesker, der livet igennem går med lygten for at finde mennesker, der ikke bare er, hvad de skal være, men ligesom han selv – går med en higen mod – ja hvad? – mod sig selv, sin ufødte vilje, sin egen ufuldbårne personlighed.

Jeg tror, vi holdt lygterne op for hinanden...

Jens Maarbjerg var en tung, lidt usmidig karl at se til, lavmælt på bondevis, men lyttende. Hørte han noget sagt godt, nyt i formen, eller med ny oplysning for ham, vældede en lys forandring hen over hans træk. Han forstod. Han glædede sig som over en gave.

Langsomt, over lang tid, røbede han hvem han var. jeg kendte hans gård, han drev den godt og blev ret velhavende, han var endnu ugift, men – brydende bondeskik – digtede han selv med gårdens kalgård og skabte en haveidyl, og den gamle råling, som andre måske ville have brudt ned, indrettede han med stor havestue og alle stuerne med bevarelse af det bedste, arvede bohøve og

skønsm udvælgelse af nyt. Der var ynde over det lavloftede interiør. Og han var stille stolt af at kunne præsentere gæsten for en smuk og takkelig husbestyrerinde, der kunne dele hans interesser. Ja, for hans interesser var foruden alt i gården også den bogligt dannedes: musik, litteratur, kunst, dyrket efter tid og mulighed.

Hvor forundret blev jeg ikke første gang jeg hørte ham synge – og akkompagnere sig selv: en stor stemme, med begyndende skoling. Jo-o, lidt undervisning havde han fået hos en sangerinde, og fik da endnu timer ved lejlighed. Eller når han udenad citerede digtning på smukt rigsdansk. (Hans tale var jo egnens mål, som han elskede. Jeg som var i den receptive alder, indsugede gennem årene dette sprog, så jeg – næsten – kunne det, dets melodi og særlyde, vidt forskelligt fra mit modersmål, det himmerlandske).

Vi læste op for hinanden. Vi levede i Åkjær-egnen og læste Skive Folkeblad, hvor Jeppe til stadighed lod nye ting komme for dagen. Maarbjergs gengivelse af Åkjær var god og sjælden kunst. Tiden var rig for jysk ungdom, vi hørte jo hele koret af de fremstigende jyske digtere, som i de år havde taget førerskabet i dansk digtning: Pontoppidan, Jakob Knudsen, Skjoldborg, Thøger Larsen, Marie Bregendal, efterfulgt af endnu mange – en jysk national digtning. – Også kirkeligt liv optog ham. Hans slægt tilhørte Indre Mission. Selv søgte han mere til grundtvigske kredse. Han tog sig tid til at besørge organisttjenesten i Sahl kirke hver søndag. Ja, tid havde han tilsyneladende nok af, især i vintertiden. Sine folk kunne han betro alt arbejdet, når han var borte. Det var helt mærkeligt at høre ham tale om at rejse til Tyskland eller Paris – og virkelig gøre disse ture – i de tider, da alle andre bønder holdt sig hjemme, bortset fra ture til Skive og Holstebro marked eller dyrskue, i egen befordring. Man kunne høre det mundheld fra endnu ældre tid, når nogen drog af by: ”ja, et er jo da ingen Viborg-rejs”, som om dér måtte anstændigvis grænsen sættes. Jens Maarbjerg var ikke interesseret i at omgive sig med grænser. Han forblev derfor – trods mangesidige sympatier – uden for, uafhængig af sammenslutninger og partier.

Når jeg har så megen plads tilovers for ham her, skyldes det ikke hans betydningsfulde venskab alene, eller det, at han var ”enestående”, men også det, at han tillige var en prototype på den sjældne bonde. Der kan være milevidt imellem dem (der var dog flere lignende i hans slægt), men man møder dem, jeg har mødt dem nogle gange: brændende sjæle, som indretter sig, hvor de er, samler sig viden på egen hånd, visdom ved at betragte alle og alt, undviger fristelsen: skole, studentereksamen m.v. og vokser i evnen til at dømme uden altid at skulle støtte sig på belæste autoriteter, som ved hvad man skal mene.

Jeg vil gerne se mine produkter rost af Brix, la Cour, Tom Kristensen, Gandrup...ja jeg kunne ikke ha` undværet det, men når en sådan vågen bondemand eller –kone tog min hånd og sagde: jeg ville gerne møde dig, for jeg har oplevet dig i din bog – da var jeg for et øjeblik forvisset om mit kald.

Evnen til at dømmе er kunst og øges ikke altid ved viden.

Efter min bortrejse fra egnen, kom der gang i biblioteksarbejdet. Jens blev meget virksom her, som formand. Det var også ham, der i 1938 holdt talen ved indvielsen af byens biblioteksbygning.

Jens Maarbjerg var en alvorsmand, ikke sjældent med tilbøjelighed til tungsind. Han pintes af sin ensomhed. Men hvordan hans tilstand end var, så kunne han live op ved at fortælle. Humoren svigtede ham aldrig. Han fortalte om sin gamle mor, der levede i gården, også i de år, da han tog undervisning i sang. Når hun da fra sin stue hørte mig med underlige halslyde øve mig i tonedannelse, kunne hun sige til mig: "Det er nu ræle å høre o, Jens det ly'er jo akkurat som en høve i døning".

Jeg hørte ham engang fortælle en historie om professor Skautrup, som sammen med en lærer var på besøg hos en gammel kone for at høre hende synge og fortælle. Om beretningen stammer fra læreren eller fra Professor Skautrup selv, ved jeg ikke. —Læreren, som kendte konen godt, gik frem i stuen, mens Skautrup holdt sig henne ved døren, for ikke at bringe hende ud af dagligdags sindsro. Skautrup var den dag i plus-fours, og da konen, der var svagt seende, efter at have fortalt lidt vendte sig og så ham stå der i de vide bukser, sagde hun – til læreren: "Men er det så di kuen?" – "Nej", svarede læreren, "det er professor Skautrup fra Århus". – Det fattede hun ikke rigtig, og samtalen fortsattes. Men lidt efter kom hun i tanker om den mærkelige skikkelse der bagved og sagde: "Hun er da møj unger, end do er".

I et brev til mig fra de sidste år beklager han sig over tiltagende svækkelse. En dag på Vinderup station var han trådt ud af toget i den tro, at det holdt på spor 1. Det var spor 2, og et tog, der netop kørte ind på 1, puffede ham omkuld, så han måtte på hospitalet. Han mindedes en gammel kone, der efter en lignende tur sagde: "Ja, en er jo et så sanselse, som en hår våt".

Kort efter min start i Vinderup kom en lille spirrevip op til mig og ville i lære. Han var 14 år, lille og gesvindt og glad – og jeg antog ham til oplæring. Ingen af os fortrød det. Han hed Peter Maarbjerg og var beslægtet med Jens, uden at de dog kendte meget til hinanden. Han var mig til god underholdning under arbejdet. Jeg blev glad for at fortælle for ham, om bøger, anekdoter om kunstnere, egne oplevelser på landet i en anden egn, min norgesrejse. Også han sugede til sig. Jeg havde aldrig før anet, at jeg havde noget at fortælle. Han var barn, fra et fromt hjem, selv fuld af indeklemmt humor og skarnagtighed, som han her kunne vove at sætte i frihed. Jeg blev frodig under hans kritikløse åbenhed. Vi legede godt – skønt ulige børn.

Han forvandt det aldrig. Han så syner. Der var noget han måtte ud af. Det voksede i ham, og da hans læretid var til ende, fablede han om alt det derude – verden. For lille var han, det vidste han nok. "Men jeg vil have plads – om det så skal være i Helved! sagde han. Det lød som et desperat frihedshyl, rettet mod

hjemmets forsigtige sprogbrug og mod hans egen ringhed, sølle almindelige skolekundskaber – og mod det store ubekendte, som han dermed udfordrede.

Efter læretiden stak han af sted, kom til Frankfurt a. M. og stampede op ad trappen til en kejserlig hoffotograf og gjorde forståeligt, at han søgte plads. Han blev der til krigen gjorde ham det for varmt. Kom over til Frankrig, fik arbejde i Paris, gik på malerskole, siden også på kunstakademi i Marseille. Ved krigens slutning var han i London og kom endelig hjem til Holstebro hos en broder. Gik straks i gang med at læse, tog præliminæreksamen, kom til København, hvor han mødtes med sin barnekæreste (Marie, som nogle år sammen med ham var elev hos Dora og mig og senere blev medhjælper hos hoffotograf Elfelt). De blev gift – og læste begge på studenterkursus. Peter fik eksamen, og Marie fik en dreng, som i dag er den kendte pressefotograf Jakob Maarbjerg ved Politiken.

I en almindelig stueejlighed i Gentofte begyndte de nu at fotografere, cyklede ud og tog billeder i hjemmene, specielt hos folk, der ikke afskrækkedes af de store priser. Deres ry steg. De fotograferede i kongehuset. Om foråret rejste de med deres apparater til rivieraen og tog sådanne folk af, som netop helst vil betale høj pris. – Deres ry holdt sig. Nu er det Marie, der holder det oppe, for Peter gjorde springet og blev maler på Bornholm, Sicilien, Spanien...

Deres livsroman skal ikke fortælles her – lige så lidt som Jens Maarbjergs – endskønt der jo er stof deri som i ethvert livsforløb. De er omtalt her, fordi de på hver sin vis overraskede mig ved deres kunnen og lyste op i min ungdoms guser.

Ja, og så må der da også falde nogen ære tilbage på mig, når mine to eneste elever i fotokunsten gik frem "ved hofferne". Jeg selv var kun halvlært og mådelig i faget, også kun svagt interesseret. Til sidst løb jeg fra det hele og lod dem selv sejle ud. Min interesse for faget var så ringe, at jeg i de følgende 50 år ikke udførte ét fotografisk arbejde.

--

Ved at fortælle dette er jeg kommet langt ind i det næste kapitel og må derfor vende tilbage. Noget vigtigt var sket: Dora var trådt lyslevende ind i historien igen.

Hun havde fået den ide, at hun kunne hjælpe mig ved at gå ind i en uddannelse som fotograf. Skulle mit helbred – som nu syntes at bedres varigt – alligevel svigte engang, så kunne vi måske dog klare os ved fælles arbejde. En god dag kom hun og flyttede med sin kommode ind på værelset ved atelieret i Struer, for øvrigt med "ophold i familien". Jeg var da flyttet til Vinderup.

Rund og blomstrende så hun ud, men bag beherskelsen lå de sidste års uro og uvished som en vibreren. Midt i hendes glæde over det nye skridt mærkedes hendes nervøsitet over for det ukendte arbejde og miljø. Hele husets religiøse

atmosfære var hende ganske fremmed. Man sang om morgenen og sang om aftenen, sang ved bordet. Man spillede guitar og på orgel. – Hun brast i gråd – det var hendes bidrag. Min bror spøjte med hendes følsomhed og sagde: "Dora har det som hundene, de hyler når de hører musik".

Kun jeg kunne jo ane, at hun havde – så ung hun var – i et par år bakset med problemer på højt plan. Hun havde valgt sin vej, og vi var nu glade. Der var kun 10 km imellem os.

Vel var hun elev i min brors forretning, men formedelst kompagniskabet mente jeg at kunne forlange at få hjælp nu og da inde fra firmacentret. Det kunne ske, jeg skulle fotografere ude i egnen, og skønt jeg ikke ellers var så nøjeregnende, mente jeg dog at måtte have én herud. – Jeg nævnte ikke noget navn, men lykkeligvis forstod man min nød og sendte den rigtige.

Det måtte kun ske sjældent, for rejsen med toget var dyr, formentlig ca halvanden krone –retur, hvilket var det halve af prisen på 6 stk. fotos 8 visitkortformat. – Det var små forhold. Vi drømte aldrig storhedsdrømme i de år, der nu kom. Trods vedvarende fattigdom kan jeg aldrig mindes nogen dag, da vi nærrede frygt for udkommet.

I løbet af et års tid blev vi forlovede, dvs. købte ringe. Dora fik penge sendt hjemmefra til ringen – det var ti kroner – og jeg skrabadet sammen til min part. Ak, om man kunne opleve en sådan frydefuld stolthed igen! For ti kroner.

Fjordgården ved Kolding.

Og så for hele livet – ja, for sådan var tiden, og sådan var vi, at vi turde hengive os til den vished, ikke et øjeblik tvivlende på, at vi nu var drejet ind på vort livs landevej.

Dora har dog – flere årtier senere –betroet mig, hvad hun dengang i løndom sagde til sit hjerte: Hvis vi blot må blive gift og i to år leve sammen, skal vi være glade. Når vi siden tilfældig samtidig så et stjerne-skud, sagde hun altid: "Jeg har ønsket mit – det er altid det samme". Hvad det var, blev ikke sagt. – Jeg tror aldrig, jeg nåede at få et ønske formuleret før det var for sent. Vi blev gamle sammen. Det var vel hendes ønskekraft, der virkede.

Naivitet er noget såre frugtbart – selv om man ler ad den. Jeg havde den engang, det mærker jeg, når jeg nu ser tilbage. Desværre har jeg i tidens løb mistet den, og det ler jeg ikke ad.

Som før nævnt havde jeg i min nøds tid i Struer skrevet en lille roman, bitter og formørket. Her i Vinderup søgte jeg ensomheden i engene ud mod fjorden, og nu åbnedes en lyrisk åre. Eng og kær – to gloser, som i de år huserede i Jeppe Åkjærs digtning og jævnlig stod at læse i vor avis, Skive Folkeblad. Jeg blev vildt inspireret og gjorde vers, som – efter grundig bearbejdelse – blev sendt til Folkebladet. Hvorved jeg da fik at se mine værker på tryk og – o! – mit forfatternavn Hans P.B. Povlsen under.

Det blev kun til 3-4 digte, men en storartet løftelse, en overraskende frigørelse af mit bundne sind. Jeg syntes selv, mine vers var lige så gode som Åkjærs, og at de lignede hans havde jeg da ikke noget imod.

Mit første trykte digt begyndte sådan:

Derude bakser de bønder og heste
med hø i kær, (man hører reminiscensen fra Åkjærs: Derude fra
kjærene)
hjemad ses vakle det sidste læs hø
både fjern og nær. –
Viftende vinde
helt holder inde
- på skrømt – mens lysdrotten daler bag jord.
Én efter én
går småfluglene ud af det syngende kor.

Dette var 1907. I 1921 tog jeg digtet frem og skrev ”Nocturne”.

Kort tid efter rykkede jeg frem med ”Tordenvej”. Her et par stærkt malende strofer:

Dér faldt den første dråbe!
dér – gnistred et zig-zag-lyn!
og et plumpende, skraldende tordenbrag
bliver – buldrende – borte bag sky`n.
Regnen baldrer i blomkålsbed
og tærsker i turnipsblade,
driver af tage og krykkende køer,
drybler på loft og i lade.

Oplevelsen var for mig stor. Men som det gik allerbedst, kom en mand i vejen med en slæde: Ernst von der Recke. Denne strenge mand var blevet doktor på

en afhandling om vers-principer og udsendte derpå en skrækindjagende verslære, som jeg til skade for min sjæl købte og læste. Den var hård. Det var kritik (sønderlemmende hedder det vist) af Ingemann og andre diletanter, hvis vers ikke lader sig skandere.

Derefter holdt jeg inde med lyrik i 14 år. Det var jo også naivt, men sikker ingen skade til.

Men da jeg nu havde fået pennen frem, skulle den også bruges. Sammen med tre yngre borgere i byen, jeg havde mødt, blev det planlagt, at vi skulle sætte en lunte til den lidt skikkelige afholdsforening. Udefra skulle vi tage praktisk fat på ærdelighedsarbejdet. De tre kammerater var gamle i byen og vidste, hvad man dér snakkede om: et par steder holdtes smugkro, hvor familiefædre og andre sad om nætterne med drik og dobbel, mens koner og børn savnede det nødvendigeste. Jeg var holdets yngste, men man skønnede, at jeg bedre end de kunne forme et avisangreb på de ulovlige "restaurationer". Det blev til flere artikler med alle fire underskrifter. Modartikler fra bulernes sympatisører kom. Et røre holdt sig længe i byen. Den lokale betjent tav. Vi vidste, at han selv hørte til kunderne. Men politiet i Holstebro fandt til sidst folkestemningen for hed – og lukkede smugkroerne.

For os var det jo næsten for godt til at være sandt. Vi havde bevist, at vi ikke bare var nogle gadedrenge, der lavede optøjer, men rigtige mænd med indflydelse.

Vi måtte dog snart erfare, at sejren ikke var absolut og endelig. Byens kro overtog gladelig betjeningen af de tørstige, og snart myldrede det af unge og ældre i kroens slyngelstue og ud af dens bagdør. Kroen var min genbo, og jeg kunne nok mærke, at larmen og spektaklet efter lukketid også gerne skulle høres af mig.

Jeg betænkte mig nogen tid, ja, jeg var endda borte et par dage – nemlig i Nibe for at blive gift – og så gik jeg i fuld rustning over Rubicon og sendte en dundrende artikel med angreb på den kgl. privilegerede kro.

Her mødte jeg væbnet modstand. Mit eget spyd var godt og skarpt, men noget skjold havde jeg ikke. Love for fægtning havde jeg ingen anelse om, det havde modstanderen heller ikke, men han gik imod mig med juridisk opdækning foran sig: sagfører, herredsfoged, retsvidner etc. Man anlagde injuriesag – og en sådan kan næsten altid vindes, ikke mindst når den injurierende artikel lader sandheden optræde nøgen, aldeles usminket og sagt med højt inspireret nænne og ungdommelig hensynsløshed.

Min unge kone var sat ind i sagen – og bifaldt angrebet. Helt behageligt var det ikke for hende at tage, hvad der nu kom. En dag stillede en smedesvend, bredskuldret, ond i ansigtet, ikke klædt om efter arbejdet – han lignede Kittelsens illustration til smeden og bageren – trådte frem for mig og lovede mig tæsk ved første lejlighed. Han kom som deputation på sit folks vegne.

Jeg var ingen modig krigsmand, når det kom til stykket. Men dagen efter min artikels fremkomst i bladene, kom et bud fra sognepræsten, pastor Holm i Sahl, med en seddel. Den lakoniske tekst lød: "Tag ikke et ord tilbage" Det viste sig, at mange stod bag min aktion.

Ukendt som jeg var med juridisk krigsførelse henvendte jeg mig til en sagfører i Holstebro, som var organiseret afholdsmand. Han påtog sig forsvaret, men viste sig at tilhøre de fornuftige ældre, og interesserede sig ikke for en fusentast, men kun for honoraret. Hans arbejde var værdiløst. Jeg så at min hjælp var fornøden og sprang selv ind i proceduren, skrev i halvandet år en række indlæg i sagen, hvilket var lærerigt og interesserede mig. Henvend en snes af byens borgere meldte sig som vidner i sagen. En lun smed fik også foretræde for den høje ret og lagde venstre hånd på bibelen, mens en ung fuldmægtig bladede frem til den frygtindgydende edsformular. Da sagde smeden helt rolig: "Desværre kan a ikke så godt gjør ed, for a mangler de tre fingre, a ska brug te'e". – Derved faldt de alvorlige masker, og jeg husker ærlig talt ikke, om ceremonien blev gennemført.

Jeg antager, smeden er død for længst, men mindet om hans vid lever nok – Han var bror til Gl. Johannes, der i sin tid fortalte Åkjær "Gammel Jehannes hans bivelskistårri".

Kort fortalt: Da jeg ikke kunne bevise, at kromandens bagdør var en afløbsrende, eller at 20 mennesker, der kom springende ud i krostalden fra en væg, også virkelig kom ud fra døren i væggen (selve døren kunne ikke ses ude fra gaden)... og flere lignende ting, blev jeg idømt en bod 50 + 25 kr (svarende i dag til ca 1000 kr) samt honorar til min sagfører, subsidiært til at hensættes 7 dage i simpelt fængsel.

Vi var noget betænkelige ved at skulle skaffe de mange penge, og jeg skelede i smug til de 7 dages pønitense, men turde dog ikke foreslå min unge kone den udvej. Vi måtte tage, hvad der skulle komme. – Det gik bedre end ventet: Der foranstaltedes et folkemøde med pastor Holm, førstelærer Warmdahl og lærer på Krabbesholm Højskole, pastor Dorff som talere. Her vedtoges en resolution, som offentliggjordes i de lokale blade. Af ordlyden anføres: Cirka 100 mænd og kvinder ...udtaler sin fulde sympati for det arbejde, som fotograf Hans P.B. Povlsen har taget op til ædruelighedens fremme. Idet forsamlingen udtaler...tilsiger den fotograf Povlsen sin støtte i hans fremtidige arbejde på dette område..."

Der holdtes taler for mig, og man opfordrede interesserede i egnen til at give bidrag, så mulkten kunne blive betalt. Der indsamledes 135 kr, så jeg kunne gå skadesløs ud af affæren.

Jeg var ikke vant til megen ros, og da slet ikke offentlig. Jeg var – som kvinderne – vant til at tie i forsamlinger, så i min benovelse fik jeg ikke sagt et ord til tak.

Jeg bringer den da herved – skønt jeg ved, at alle giverne er døde, og at tiderne har forandret sig siden da. Man vil i dag finde et sådant postyr latterligt, ikke værd at nævne. Blandt andet derfor er det, jeg har fortalt dette.

Man sang meget i forsamlinger dengang, mere end nu. Jeg husker, at straks vi havde afsluttet den lange sang På det jævne, ikke i det himmelblå, foreslog pastor Dorff: ”Den næste!” – Det var Richardts, Det hørtes at sige..., og snart efter ruede det i salen:

Hvor var det herligt, om vi engang
kom ud af alt dette jævne
og satte foden til vejrs og sang,
selv om en sål skulle revne!

–

Trods de 1½ års krigsførelse havde vi, Dora og jeg bestræbt os for at fremme landets industri og handel fotografisk. Det var tillige lykkedes os at øge befolkningstallet med én person, en søn, ligesom også det kulturelle liv blev tilgodeset derved, at jeg lod mig overtale til at give undervisning i dansk i aftenskolen samt spille l. violin i en kvartet af strygere, nemlig 2 lærere og min våbenbroder fra krigen, snedkeren. – Vi begyndte med Mozart.

Vanskeligst ved dette kulturfremstød var nok afviklingen af danskundervisningen, idet mine venner ikke turde lade mig færdes igennem byen om aftenen af frygt for et baghold af partisanerne. Det blev da bestemt, at nogle borgere i byen på skift ville hente og bringe mig de 2 aftener om ugen til og fra skolen.

Ret snart faldt partisanerne til ro. Jeg tror, både de og jeg var blevet klogere af vor skærmydsel. Jeg fik ved proceduren lært, hvordan man kan angribe uden at risikere injuriedom. Hen på sommeren skrev jeg i aviserne en artikel om vor injurielovgivning, skarpt og utvetydigt rettet mod dommen i min sag og andre lignende, f.eks. sager mod højskoleforstander Siewerts, Olfert Richard, redaktør Mathiesen, og flere.

Jeg anfører enkelte passager i den artikel: Retten har dømt disse mænd, selvfølgelig efter loven, men folket tilkendegiver dem sympati, lover dem støtte, betaler deres bøder og rekreationsrejser. – Om vidneførsel skrev jeg: Mange vil nødvendig vidne, og andre kan af de besynderligste grunde ikke få tilladelse dertil. Man taber sagen, men sagens realitet står urokket, ja ofte endog fæstnet. – Man bør ikke kunne afsige dom, efter at man har kastet vrage på tilbudte oplysninger, hvis betydning man ikke kendte. Lands lov er det jo, men hvad der er lov, er ikke altid ret. Det var en almindelig opfattelse, der forleden kom til orde i et herværende blad: Olfert Richard er dømt efter vor sandhedsfjendske og uretfærdige injurielovgivning. – Sandheden kan være hæslig, men den bør dog

have lov at leve. Og den dør i virkeligheden heller ikke, fordi den "bør død og magtesløs at være".

Således fik jeg det sidste ord. Jeg havde jo lært noget ved at føre min sag.

Jeg mindes endnu et angreb, jeg foretog, også i en lokal avis. Det gjaldt vor folketingsmand, dr. Moltesen, Venstres udenrigsminister. – Det var i de år, forbudstanken gik verden over og blev prøvet i flere lande – dog uden større succes. Ganske vist viste forbudet sig meget præventivt (ledigheden på amerikanske fængsler var stor og stigende, trods de "forbrydelser", hjemmebrændingen gav anledning til. Men spritkoncernernes kæmpepropaganda bevirkede en rejsning af folket for beskyttelse af mandfolkeprivilegiet: uhammet nydelse).

Dr. Moltesen havde ved flere lejligheder udtalt sig som principiel modstander af forbud i det hele taget. Men så skete det uheld, at han ved en grundlovsfest i Sahl kom til at sige: Efter min mening burde totalisatorspillet ved de københavnske væddeløbsbaner forbydes. Han skilderede, hvordan arbejderne kom og satte hele ugelønnen ind, tabte – for så sammen med familien at sulte næste uge.

I min artikel stillede jeg en sammenligning: En arbejder går hen og taber sin ugeløn i totalisatoren. Samtidig går måske hundrede arbejdere ud og drikker lønnen op på beværtning. I begge tilfælde tager fristelsen magten fra manden. I begge tilfælde tages brødet ud af munden på dem, der har krav derpå. (I sidste tilfælde er der tab hver gang). Beværteren beriges uden nytte og berettigelse. Og i begge tilfælde får staten sin del af familiens eksistensmidler i form af skat.

Hvorfor indtager De, dr. Moltesen to modsatte standpunkter over for disse to beslægtede foreteelser?

Naturligvis svarede dr. Moltesen ikke på et spørgsmål fra en inferior yngling og politisk modstander (jeg havde været medstifter af en radikal Venstre forening i kredsen). Men hvad skulle han også finde på at svare!

Men han gjorde noget andet: Han blev min gode hjælpsomme ven for hele livet. Således virkede dette angreb.

Jeg tager anledning til her at fortælle nogle enkeltheder om dette forhold. Jeg må nemlig alligevel til at gøre rede for en ny omvæltning i vor tilværelse, et voveligt spring, jeg tog for at komme ud af det fotografiske, som jeg ikke kunne tænke mig at leve videre i.

Min helbredstilstand var nu blevet sådan, at jeg ville kunne få lægeattest på at være fuldstændig fri for tuberkulose. Da dette gik op for os, dukkede de nedfrosne tanker om at blive lærer igen frem. Mine lærer-venner påstod, at jeg ville kunne hoppe over præparandåret og 1. klasse og således tage eksamen på 2 år i stedet for 4. Min kone som ventede vort andet barn, sagde, at hun nok skulle klare forretningen i de 2 år ved hjælp af de 2 elever samt en voksen pige.

Vi gik i gang. Der var kun 3-4 måneder at læse i før optagelsen. jeg indså det umulige i at lære alt det stof, som forlangtes til optagelse i 1. klasse. Kunne jeg nu få tilladelse til at gå op i 2. klasse, blev jeg fri for denne prøve og skulle efter sigende kun føles på tænderne, tages god af seminariets lærere ved en privat prøve.

Men først ministeriets tilladelse til at hoppe op i 2. klasse. – Var det da muligt med min ringe præliminæreksamen og dårlige forberedelse, hvor jeg havde gået med min dreng på skulderen mens jeg læste eller måttet sidde i kukkassen og retouchere plader ind imellem.

Ansøgningen blev sendt – og kom tilbage: kunne ikke bevilges. Der var i tiden alt for mange lærere til uddannelse. – Da var det dr. Moltesen lod høre fra sig. Nogen havde fortalt ham om vore planer. Han kom op på atelieret og snakkede om sagen. Lad nu mig gå op i ministeriet, sagde han. Det hjalp. Ny ansøgning blev sendt, - ministeriets svar kom – med sørgerand om konvolutten ganske vist, men indholdet var godt: jeg kunne møde til prøve. Sørgeranden skyldtes Fr. 8.s død

Vi var fem mand, som havde fået tilladelse til at prøve på Vinthers seminarium i Silkeborg. Per-Jørgen, som forstanderen populært kaldtes, havde, - vel gennem erfaring – fået den ide, at sådanne ældre, forsinkede ansøgere var solide eksaminander, når tiden kom. Han ville blot sikre sig, at vi havde nogen modenhed frem for flertallet af de yngre. Eksamen så han ikke på. Studenter, der viste sig, blev afvist – de mente sig så kloge.

De fire af os havde en gammel præliminæreksamen, den femte havde kun været på Askov, var ligesom jeg gift og havde passet sin forretning (drejer) nogle år.

Vi havde et par hyggelige dage, hvor vi gik fra lærer til lærer og lod os eksaminere og udspørge, viste vor skrift og stilkunst (emnet for vor stil var, mærkeligt nok: Afholdsbevægelsens indvirkning på folkets ædruelighed). – Det var jo aktuelt i tiden, men seminariets indstilling til sagen var negativ.

Dette indvirkede dog ikke på bedømmelsen. Drejeren og jeg klarede os. En af ”kandidaterne” gik sorgløs omkring og opmuntrede os andre. Til mig sagde han: ”Du og drejeren I kan nu sagtens klare jer, for du er jo fotograf, kan slå dem en plade, og han kan dreje dem en knap”. – Han fik ret, men da vi til slut skulle op for at hente vore papirer og tage afsked, var han den eneste, der blev lukket diskret ud af bagdøren. Vi så ham aldrig siden.

Vi andre gik ud efter 2 års læsning med en skikkelig 1. karakter, dog: en af os fik udmærkelse, det var jo drejeren, han tog den største eksamen i landet det år (1914), rent ud i gennemsnit. Han – Vald. Rasmussen – blev straks ansat ved seminariet som lærer og senere forstander for dets børneskole. Desværre måtte han afsværge sit afholdsløfte og gjorde det ugerne.

Vald. Rasmussen og jeg havde pådraget os forstanderens uvilje den første tid på seminariet. En morgen, da vi gik ind ad porten, mødte vi et syn, vi ikke var vant til: en trækvogn, fyldt med ølkasser og vinflasker blev kørt ud fra gården. Vi havde nok hørt om, at der havde været lærergilde hos Vinthers aftenen før, men at der i en kreds af højt dannede mennesker skulle fyldes sådanne mængder af stimulanser på for at opnå festglæde og kammeratlig stemning, havde vi aldrig før vidst – skønt vi dog var 25 år gamle. Vi kendte kun noget sådant fra omtale af tarvelige beværtninger og krostuer.

Vi blev stående og fulgte med øjnene vognen med flasker. Vi lo og udtalte nok hån over lærernes kalas. Formentlig har man iagttaget vor manøvre fra forstanderens vinduer på første sal. Og der kan vel gives mere end én forklaring på, at scenen virkede ubehageligt deroppe. – Siden har jeg flere gange mærket noget indædt bidende i hans opførsel mod mig, blandet med en tilbageholdende anerkendelse af – et eller andet.

Jeg husker engang i en litteraturtime at talen var om folkelige sange, og Vinther fandt lejlighed til at raillere over forenings- husmands- afholdssange o.l. Som illustration til sidstnævnte slags sang han – til melodien: Der er et land, dets sted... -følgende grovkornede parodi, som mulig kan stamme fra en eller anden revywise:

Der er så hy-y-y-ygeligt at sidde sammen
og tale om totalafholdenhed...

Det var jo virkeligt morsomt, og han fik stor succes, men som den kloge mand han var, følte han nok, at tilsnigelsen deri blev noteret hos nogle af os – det var jo karikatur.

Vinther og jeg kom egentlig ikke rigtig på talefod i seminarietiden, men da jeg skulle rejse, viste han dog megen interesse for at få mig anbragt rigtigt, jeg fik tilbud om at komme til en af de store fynske friskoler, men foretrak at tage hjem til Vinderup til et vikariat, så jeg samtidig kunne hjælpe Dora på atelieret det følgende år.

Først da han skulle skrive en anbefaling til mig, foldede han sig helt ud og omgav mig med stor glans – ja, kunne end ikke slutte af uden følgende forstærkende tilføjelser: "Jeg er overbevist om, at han fortjener dette vidnesbyrd".

En halv snes år efter har jeg nogle gange været indbudt til at tale og læse af min produktion på seminariet. Da var vi feststemte, både forstanderparret og flere af lærerfolkene var tilstede – især glædede jeg mig altid til at møde Ludvig Jensen og frue (Sophie Geltzer), han, den fine filosofisk skolede litterat og oplæser af ældre og nu digtning – begge gennem et langt skoleliv spejdende efter ungdom, hos hvem de fandt tegn på uro eller trang til at bryde ud, eller andre "Særlige kendetegn", som det hedder i signalementerne. – I 1934 eller 35 var Dora og jeg med ved en virkelig animeret familiefest hos disse barnløse

folk. Vi var sammenbragte børn fra mange årgange – kaldtes Ludvig Jensens drenge.

--

De to seminarieår var en svær tid for os, mest naturligtvis for Dora. Dr. Moltesen havde besøgt os en dag kort før min afrejse, havde med nogen betænkelighed set på Dora, hvis voluminøse tilstand viste, at vor situation var farligere, end han havde tænkt. Vi trøstede ham dog så godt vi kunne. Jeg ymtede noget om, at jeg måske, første gang jeg kom hjem, skulle se et tårn på atelieret her. Dora føjede rask til: "Ja, Ja, bare der ikke skal bygges to bitte Hans".

Hele denne affære var lysende af dumdristighed. Vi håbede – vi troede – men havde glemt at tænke på, hvorfra pengene skulle komme. En lærerinde vi omgikkes, spurgte. Nej vi havde ikke penge. "Nå, jamen jeg har 1000 kr, I kan låne". – da vi fortalte det til vores vært i huset, skomageren, sagde han: "Jeg må vel så hellere kautionere for de penge". Vi takkede – og klarede os med det, samt 240 kr fra det Classenske Fideicommis. Jeg kunne købe fuld kost for 30 kr. mdl., skiftede dog det sidste år til vegetabilsk pensionat, hvorved tjentes 2 kr mdl. Ca 14 dage efter min bortrejse havde Dora født et pigebarn – som jeg dog ikke fik at se før efterårsferien, da jeg alligevel kunne tage hjem. Rejsen betød vel en udgift på 5-6 kr.

Det var en hjemrejse under stigende spænding, sikkert for os begge. Jeg fandt Dora ved arbejdet på atelieret, vel tilpas. "Ja" sagde hun – "du må vel hellere se pigebarnet derinde. Hun er såmænd ikke andet end skind og ben". – Jeg kom ind og så hende, rund og rød og blussende af varme og velvære. – Det var Kamma, ca en måned gammel.

Jeg var fyldt 26 år da jeg kom på seminariet, ca 7 år ældre end de fleste af kammeraterne. For ikke at se unødigt gammel ud, fjernede jeg mine bakkenbarter. Det kostede jo ikke penge. Alligevel kan jeg nok ikke have set særlig ungdommelig ud, for jeg havde ikke mer end een synlig tand i overmunden, resten var stumper og inde kratere. Jeg havde dengang ikke tænkt på, at en sådan mund så fælt ud. Jeg havde altid kun haft sorg af mine tænder, men købe nye, ville være fantastisk bekosteligt. Vi talte ikke om det. – Jeg husker min forbavselse, da Doras søster, hjemkommet fra København, alvorligt gjorde mig opmærksom på, at her var et problem. Jeg tænkte dog, til beroligelse for mig selv: Å, de københavnere. – Sådan beskytter man sig mod nye kulturindslag, men opdager engang at man er ramt, fanget af nye.

Det varede dog flere år, inden vi fandt udvej til at købe protese. Jeg måtte først løbe spidsrod gennem København og forstæder, som ansøger til et embede i Gentofte, hvor dr. Moltesen sad i skolekommissionen. Han havde opfordret

mig til at søge ind der – og naturligvis anbefalet mig til andre medlemmer. Der var flere embeder, der skulle besættes, og vi var en flok, som strejfede rundt i hele hovedstadsområdet fra Frederiksberg, Gentofte til Christianshavn og lod os venligt beføle af fremstående mænd og kvinder. Vi havde vist nok hver sin løbebane, men jeg mødtes med forskellige af Tordenskjolds soldater, så her, så der – på stole i forstuer og venterum. Det var svært for dem af os, der ikke kendte København at nå hele striben til de planmæssige mødetider.

Da jeg endelig nåede frem til skoledirektøren – tror jeg det var -, var jeg træt af København og længtes efter luft og land, og da manden forklarede mig, at jeg – når jeg agtede at opgive fotografvirksomheden – absolut ikke kunne leve herinde, med kone og børn, for en lærers begyndelsesløn, protesterede jeg kun svagt (skønt jeg aldeles ikke var enig med ham). Jeg rejste hjem – og modtog det embede, der samtidig var mig tilbudt som andenlærer i Støvring.

Inden jeg vender tilbage til seminarietiden, vil jeg nævne endnu et træk af dr. Moltesens hjælpsomhed. Da jeg i 1918 begyndte som forfatter, måtte jeg naturligvis sende min første bog og takke ham, også de senere bøger fik han – og læste dem omhyggeligt. Mange år senere – mens han var udenrigsminister – kom han engang til Støvring højskole som statens tilsynsførende, og forstanderen indbød mig til at komme, bl.a. kunne jeg præsentere for ministeren, det nye svømmebad, som jeg havde været med til at starte. På vejen tilbage til højskolen fulgtes vi ad, og pludselig slog det mig: Går jeg ved den rigtige side! Jeg vidste, der var noget man skulle passe på i et sådant tilfælde. Ærlig talt, jeg aner det ikke endnu, selv om jeg undertiden har vidst det. Det er jo såre sjældent – mellem skikkelige borgere – at man behøver iagttage slige petitesseer. – Vi havde talt om mit forfatterskab. Pludselig tog han min arm, sikkert uden at tænke på højre eller venstre, og sagde: ”Har De tid nok til at skrive. Skal vi ikke se at få Dem noget højere op i finanslovsunderstøttelsen, så De kan tage lidt fri”.

Jeg, som selv syntes, man havde behandlet mig godt hidtil, måtte sige ”tak – men nej, der er så langt til min næste bog – hvis den overhovedet kommer – så jeg kan ikke fortjene at få mere end den normale begyndertakst”, vel dengang 40-50 kr. mdl.

Selv om jeg således gjorde mig ”vanskelig”, når han ville hjælpe mig, var jeg dybt taknemmelig. Hans tro på mig både som pædagog og skribent – en tro, der udløstes ved mit skarpe angreb på ham, og som holdt sig, skønt vi aldrig blev meningsfæller, støttede mig på de første skridt ad min vanskelige bane.

--

Det er rimeligt, om nogen vil spørge: Hvordan kunne I tænke på – efter kun to års ægteskab – at skilles. Var der noget galt fat? Svaret er da, at vi vanskeligt

kunne tænke os en fremtid, en livsgerning i det at fotografere under så små forhold og så ringe udsigter til udvikling for os selv.

Ingen af os følte nogen rigtig glæde i arbejdet. Vi forstod begge, at jeg aldrig ville blive forretningsmand. Dora kunne nok, men man regnede ikke dengang – som nu – med at konen skulle have erhverv. Jeg selv havde sandt at sige en forestilling om, at det ikke var på denne måde, jeg skulle ”tage folk af”. Heller ikke egnen med den evindelige blæst – Vinderup, Vindeløv, Blæsborg... var for os det blivende sted. Men hvordan komme ud af dette uden gennem bogen. Jeg måtte til at læse. Vore lærervenner skubbede på – og så blev terningerne kastet, vort liv lagt om. Vi lod som vi ikke så afgrunden, vi skulle over. Den dag i dag forekommer Doras vovemod mig uforklarligt.

Jeg kan ikke huske vor skilsmisse, afskeden, hjemme eller på stationen. Vi havde nok begge hastværk med at komme i gang, har nok stirret frem, ind i hver sin 2-årige opgave, ud mod det fælles resultat. Vi har anet hinandens måske overmægtige arbejde, men set bort over hvers risiko. Ingen vej tilbage. Vi skal frem, flytningen ordnes og overstås, afskeden en ringe detalje, en sentimental petitesse, som ikke huskes. Det var ikke nogen afsked, det var et fast håndslag...

Få timer efter installerede jeg mig i et lille værelse over en port i Silkeborg: en seng, en kakkellov, en gade med lave huse, en skuffelse, der skulle overstås. Nogle dage eller en uge efter flyttede jeg ned til Bøgehuset, hvor søen lå lige under mine vinduer.

En sådan idyl vidste jeg ikke var at finde i Jylland. Den stod dårligt til mine problemer, men mildnede dem jo i det lange løb.

For problemerne kom, de gamle fra realskolen. Jeg kan ikke lære en lektie, ikke aflevere den, regner dårligt, har kun overblik over noget, jeg har lært mig selv, af lyst. Jeg måtte lide på nogle få færdigheder, jeg fra barn af havde erhvervet mig. Det var mest bifag, men gode karakterer tæller jo. Jeg vidste, jeg kunne tegne til ug, også spille violin bedre end de andre. Gymnastik havde jeg talent for, skønt kun ringe interesse. – Og så var der naturhistorie, et eneste lærefag, hvor jeg havde en chance.

Som dreng havde jeg haft en stor og afgørende oplevelse. – Jeg var ude af trit med de andre børn i realskolen, en pantsat bondedreng, der ikke kunne følge med i noget fag. Sommerdage gik jeg ene ud over markerne. En dag fandt jeg en blomst, som jeg tog med hjem, Jeg ville bestemme den efter Linés system. Jeg fandt frem til natskyggefamilien og fandt plantens latinske navn *solanum tuberosum*, hvilket er en almindelig kartoffel, sagtens af den populære sort *magnum bonum*. Jeg tørrede planten mellem trækpapir, anbragte den sirligt på et hvidt ark og skrev det latinske navn under: *solanum tuberosum*.

Dette ”fund” efterfulgtes af mange. Det blev begyndelsen til et helt herbarium med en herlighed af latinske navne, der klang af lærdom og vakte min sans for

fremmede sprog. Men det første kontante resultat var, at jeg i disse år vandrede sognet rundt og indsamlede og bestemte alt hvad jeg fandt, og da jeg endelig skulle til præliminæreksamen, kendte jeg så at sige alt, hvad der voksede i jorderne ved veje og i heden (jeg tror, jeg i dag kunne påvise stedet, hvor nikkende kobjælde findes i vort sogn). – Det var mig derfor let, da jeg som sidste mand kom op til eksamensbordet, (der var et roderi af planter), at gøre rede for hver eneste, for dens støvdragertal og dens familieforhold. Under lærers og censors lystighed fik jeg lov at boltre mig – og fik i botanik mit eneste ug.

Så holdbar var min viden, at jeg elleve år efter ved lærereksamen imponerede censor William Sørensen (dr. på sine studier af fiskenes palaver i Amazonfloden) ved min lærdom i botaniken og min påståelighed i zoologien. (Til en påstand af mig om en personlig iagttagelse sagde dr. S.: ”Det er jo da løgn”. Nu vidste vi alle, at han kunne finde på at prøve eksaminandens sikkerhed ved brutal benægtelse – og jeg svarede: ”nej, det er sandt”). Jeg fik mit ug

I dag er kun meget lidt bevaret hos mig af denne videnskabelighed, ikke engang interessen for systematikken i naturen er i behold.

Men hvor fattigt kunne ikke mit liv være blevet, hvis jeg ikke tidligt i min ungdoms øde færd gennem skole havde fundet på at gemme denne kartoffelblomst.

Det spirede i mig: Du er ganske vist en undermåler, men du kan altså også gå frem foran kammeraterne. – At det måske havde kunnet nytte noget at arbejde med de tørre lektier, det nåede ikke i skoletiden ind til min bevidsthed. – Endnu har jeg mine tvivl derom.

Efter realskoletiden og det tidligere omtalte sommerarbejde i Kristiania kom nu en flerårig tuberkulosekur, hvorved en ny frihed blev lagt for mig – pligtløsheden. – Nu læste jeg. Litteratur. Nu åbnedes også et nyt felt for mig, musikkens love. Jeg fik lov at købe tyskeren Karl Barths musikteori. Jeg satte mig ved orglet og læste og lyttede, til mine ører åbnedes for harmoniernes mangfoldighed og farverigdom. Musikken, der før var mig som en brusen, underfuld nok, men uarticuleret, klarede nu op og begyndte at få form, struktur. Stemmeføringen begyndte jeg at ane som en ny herlighed – og naturligvis måtte jeg straks til at komponere, udsætte melodier for flere stemmer, gøre de enkelte stemmer melodiske. I mangel af nogen at samarbejde med, trænede jeg med at synge 1. stemme og samtidig spille en andenstemme på violinen.

Spildte kræfter vil nok nogen sige, for jeg blev jo ikke musiker, endmindre komponist. Nej, men hos mig må allerede da den forestilling have dæmret, at jeg intet kunne udrette uden lyst og frihed. Det bekræftedes siden, at jeg måtte ud af pligtens ørken – eller, når dette ikke var muligt, da på egen hånd lede rindende vand ind og skabe oase. Noget sådant var det, jeg senere som lærer forsøgte.

Det gamle mundheld, som i allemands øje er slidt ned til en tom frase: Det er lysten, der driver værket – blev af min skæbne anvist mig som livsvisdom, den store forjættelse.

Jeg kan ikke sige, at der i læsetiden på seminariet vågnede store pædagogiske ideer hos mig. Jeg læste for at få eksamen. Min naive forestilling om, at jeg ved læsningen her skulle nå op i en højere klasse, blive befriet – mirakuløst – fra min plagsomme følelse af uvidenhed, blev ikke opfyldt. Af hele den dyngede læsestof, man ”byttede mig oppå”, nåede ikke meget ind. Lærebøgerne var så nøgterne. Danmarkshistorien var bygget op af særsætninger, uden fyld eller stads. Kirkehistorien, farveløs oversigt – af en eller anden biskop, som tror, at skemaer huskes bedre end skildring. Geografien en latterlig opremsning: navne, talstørrelser, som ikke kan fattes; husk: her sommerregn, her vinterregn, vestenvinden her fremherskende...Hvorfor? – forklaring ville tage for stor plads. – Ikke engang en rigtig ufrivillig morsomhed som i Lützens Zoologi (fra realskolen): Moskus fås af en kirtel under bugen af den i Højasien levende med store hjørnetænder i overmunden forsynede Moskushjort”. – Nej – tungen ud af vinduet.

Jeg var ikke kritisk over for lærernes undervisning. Jeg mente dengang ikke, at der var nogen anden metode for undervisning end den at give lektie for i dag og høre i morgen, om eleven har lært den. Og når jeg nu snart blev lærer, var det vel meningen, jeg skulle fortsætte ad samme vel macadamiserede landevej. Mine lærere var ansete folk: når ikke de kunne slippe ud på de grønne marker, hvordan skulle jeg så...

Det faldt mig aldrig ind at fortryde mit valg af ny leveform – ensomhed og slid, i savn af hjemmet – og når jeg så tænkte på, hvad Dora havde påtaget sig og virkelig gennemførte derhjemme, med forretning, folk og børn, svandt al selvynk.

Min lille stue i Bøgehuset kunne jeg nok få lun, når jeg kom hjem fra timerne på Seminariet. Men desværre kneb det at holde fodvarme i vort klasseværelse. Det sidste forår fik jeg et voldsomt gigtanfald og skravlede som en gammel krøbling op til skolen: Det var ikke blot smertefuldt, men også farligt for mit eksamensresultat. Gymnastik var et af de fag, jeg slog min lid til. Stedkendte fortalte mig så om byens landskendte gigtlæge Bjerregård, og jeg var ikke sen til at besøge ham. – Da det blev min tur i venteværelset og jeg nærmede mig doktoren i døren, vidste han alt om mit tilfælde, greb om sin egen læg og sagde: ”Det er der det gør ondt – det er en begyndende leddegigt”. Jeg indvendte, at der jo da ikke var noget led. – ”Næ, ganske vist, men sådan er det dog”. Straks var jeg i forhør: ”Hvor spiser De?, Spiser De meget kød?” Jeg kunne svare, at jeg i et år havde været vegetar. ”Hvordan med spiritus, kaffe, tobak, te?” Intet af alt dette brugte jeg. ”Godt”, sagde han, ”så klarer vi det nok, så De kan få Deres eksamen”.

Kuren var stærk. Men i løbet af de tre måneder var jeg så bevægelig, at jeg kunne redde mit mg. Naturligvis var jeg glad ved at træffe en læge, der kunne bestyrke mig i min barnetro på, at det betyder noget, hvad man fylder på ernæringsbålet. (Skade dog, at al ernæringsvidenskab dengang gik med bind for øjnene: man kendte jo ikke vitaminerne).

Før jeg forlader seminarietiden, må jeg nævne et par episoder fra eksamensdagene. Først forbrydelsen: Det var en forbrydelse – og et vovespil, der kunne have kostet mig hele min eksamen. Nu 55 år efter kan jo ingen tage den fra mig, og om så var, har jeg jo ingenting at bruge den til.

Vi – eksaminanderne sad ved tegnearbejdet i kreds omkring modellen, der var stillet på et bord. Vor opsynsmand sad dækket af sin avis i så lang tid, at en god kammerat og jeg kunne låne tegningerne fra to af de dårligste tegnere, som sad i vor nærhed. Vi gjorde det – og anviste ved enkelte linjer, hvordan deres forvildede perspektiv kunne rettes op. Vor manøvre forblev ubemærket af opsynsmanden. Egentlig havde vi ikke dårlig samvittighed deraf, for tegneundervisningen var dengang på et så primitivt stade, at kun de, der havde forkundskaber eller særlige evner ville kunne bruges til tegnelærere. Men så længe jeg lever, vil jeg kunne overfaldes af en gysen ved tanken om, hvad der kunne være sket med os. Da manden kom rundt i salen, sad vi jo alle flittige og fromme ved arbejdet. Og hvis han havde set på mit ark, ville han have set hvor flittig jeg havde været, ikke blot med modellen, men også bordet, gulvfjælene, væggen med vindueskarmen bagved var aftegnet, alt med skygge og lys.

Helt anderledes var min situation, når jeg skulle fortælle: Jeg var rystet, da jeg gik frem til bordet og skulle fortælle bibelhistorie og gøre mig klog med kommentarer. Det var en lykkeseddel jeg trak: Jesu fristelse i ørkenen, noget man dog huskede fra barndommens skolegang, så jeg slap nogenlunde igennem og mente at kunne vurdere min ydelse til noget positivt, måske g eller g+. Men inden jeg endnu havde forladt gerningsstedet, kom censor, kirkeminister provst Nielsen hen og lagde en arm om min skulder – jeg mente han ville trøste mig – og lykønskede mig med den gode religiøse stil jeg havde skrevet (vistnok over emnet samvittigheden). Jeg blev noget fortumlet over at skulle have ros her – og husker kun hans udtalelse: ”De er et meget modent menneske”. Så var jeg klar over, at stilen kunne bøde på min ringe præstation ved bordet.

Tredje gang jeg gjorde mig bemærket var i dansk litteratur. Jeg kunne vel med fordel forbigå dette, så meget mere som beretningen derom rummer anklage mod mine censorer for utidig skånsomhed mod en eksaminand, men jeg lader nu sandheden gå sin gang.

Forestillingen blev kort. Efter oplæsning af et stykke prosa trak jeg den første opgave: gennemgang af en fædrelandssang, frit valg. Jeg kunne ikke huske begyndelsen på nogen. Vinther sagde: ”Kunne De ikke foreslå en sang i

skolen?" – Jo – f.eks. den af H.C. Andersen. – Javel -, men hvad hedder den?" Det kom ikke. Næste seddel – "Søren Kierkegaard!" – Nu var jeg gået i baglås, og når jeg tænkte på dette kæmpemæssige forfatterskab, som jeg i øvrigt aftenen før havde skitsemæssigt gennemgået med en god kammerat, overvældedes jeg af det umulige i at sige noget væsentligt på få minutter. Hvor begynde? Diapsalmata, Forførerens dagbog, Stadierne, Mit forhold til hende, Korsarstriden... Nej, jeg ved jo kun så lidt om alt dette. Det ville være latterligt at begynde – og jeg begyndte ikke! – Ikke et ord sagde jeg, før de ville jage mig fra bordet. Da kom den store inspiration endelig. Jeg samlede al min viden i følgende rummelige og udødelige sentens: "Søren – Kierkegård – havde (en – udmærket (måde – at – udtrykke – sig (på!"

Den gjorde lykke, en bragende succes blev det. Vinther skubbede stolen tilbage for bedre at kunne klaske sig selv på lårene, han lo olympisk, og censor, magister E. Rørdam humrede som en rørdrum (det var for øvrigt hans kælenavn). Jeg rejste mig og forsvandt fra gildet, klar over, at min ringe båd var sunket med mast og sejl. Et rent SLET i dansk kunne intet rette op. Og jeg havde ved besvarelsen af to opgaver i dansk litteratur ikke sagt bare et eneste positivt ord.

Men et mirakel skete, min sunkne båd forvandlede sig til en undervandsbåd og steg op til overfladen, da dommerne kom ud og forkyndte de sidste eksaminanders resultater. Jeg har glemt, hvad jeg fik, men det var noget med g.

Naturligvis har jeg aldrig fået løsningen på den gåde. Man har vel ladet min smule oplæsning stå til ug – endskønt jeg altid har svært ved at ekstemperere fejlfrit – og for øvrigt ladet lovene sove for en dag. Man har regnet mig for momentant sindsforvirret, hvad jeg også var, skønt jeg lige før prøven havde holdt mit hoved under en vandhane i gården.

Til dette "lykkelige skibbrud" må jeg helst føje en epilog: Henved en snes år senere kom jeg ind til mit første forlag, H. Aschehaug og co. i København, der gennem flere år havde sendt mig en regning på 30-40 kr, som jeg havde fået for meget i forskud på min bog nr. 2, Lykkelige Barn. Jeg havde stadig tænkt: de bliver vel kede af at sende den årlige regning. Det gjorde de ikke, og jeg gik ind på forlaget og fik en snak med den gamle chef. Pludselig siger han: "De ved jo, at vi har fået en ny mand i firmaet, må jeg ikke præsentere Dem for ham". – Det var Rørdam. Vi havde ikke meget at tale om, for han havde ikke været med ved udgivelsen af mine to bøger og kendte mig knapt. Inden jeg gik, sagde jeg: "Vi har nu set hinanden engang før". Han studsede – "Jo, ved eksamensbordet på Silkeborg Seminarium, hvor jeg skulle fortælle om Søren Kierkegaard".

"Var det Dem!" sagde han. – "Jo, det morer vi os tit over, ved eksamensmiddagene".

Med gode minder om lærere og en sværm af prægtige kammerater forlod jeg så Silkeborg som rigtig seminarist – netop samme år som en skuespiller rejste

landet rundt og spillede ”Seminarist Svåbæk”. Jeg så ham ikke, men kunne vel tænke mig til morskaben. En fremtrædende forfatter i tiden, Edv. Egeberg, havde brugt udtrykket: ”Jeg havde den eksamen, som der ingen tilgivelse er for, hverken her eller hisset”. – Det dårlige ry rørte mig ikke, jeg drog med glæde hjem til mit afbrudte familieliv og til en stilling som vikar for førstelærer Warmdahl i Vinderup.

Året begyndte jo så dejligt med sommerferien, hvor jeg kunne hjælpe Dora med arbejdet og være sammen med de to børn. Jeg var blevet gjort bekendt med, at et tredje barn var på vej – trods vor 2-årige adskillelse. Vi var ikke kede af det, nu da vi skulle være sammen om alt, både det lette og det svære.

Min far havde i mine seminarieår måttet tage sin afsked fra skolen i Grydsted på grund af nervesvækkelse og bronchitis. Nu havde mine forældre købt hus i Struer, så vi nu og da kunne ses. Mærkeligt – men på grund af den stadige pengeknaphed, på begge sider, havde vi ladet årene gå næsten uden at komme sammen. Jeg følte det dejligt berigende at lære far at kende – begge nu mænd. Som barn kendte jeg ham ikke, han var fjern. Mor var som altid.

Jeg tror de glædede sig over, at jeg nu var blevet lærer og kunne gå til en nogenlunde sikker og solid fattigdom – men dog noget sikkert. Han havde mens jeg læste, ført nøje bog over mine karakterer, ja, endogså skaffet sig oplysning om de forskellige seminariers status.

Ved sin stille syssel, også udendørs, i haven og med sin store bigård fik han ro i sit oprevne sind. Han fik endogså lyst til at komme med mig ud i skolen og være bisidder. Når jeg tænker på mit sidste besøg hjemme i Grydsted skole, hvor mor fortalte mig om fars angst for de store børn, især sommerens tilstrømning af tjenestedrenge fra Nibe – da tror jeg, han følte en stemning af tryghed her, hvor tonen var fri og gemytlig. Selv havde han med sit tunge alvorsvæsen fået den skæbne, som er beredt enhver lærer, der taber tøjlerne og så griber til svøben – uden at magte den heller. Det er – med åbne øjne mod afgrunden, løbskkørsel. – Til sidst havde min mor, når han faldt sammen i gråd, måttet føre ham gennem stuerne hen til skolens dør.

Jeg nævner dette her, fordi jeg ved, at kun få voksne kan vide noget om det helvede, hvori mangan fin og begavet lærer eller lærerinde – uden at eje dette mystiske: disciplinære evner – må leve og gå til grunde.

Min undervisning – jeg gik ind i systemet, som det var og gjorde ingen spræl. Almindelige skolefag, også en religionstime. Havde selv svært ved at følge med øverste klasse i regning, tænkte tit. bare jeg måtte løse de spidsfindige opgaver med ligning, men ligning ville jo gøre forvirringen fuldkommen. Et par gange, når flere stod omkring pulten og skulle have hjælp, skete det, at jeg da pludselig tog uret op og bad dem vente, der var noget jeg skulle ordne – og forsvandt ud af klassen lidt. Eller jeg bad én prøve den næste opgave, til der blev bedre

tid... osv. – Jeg lærte, at der skal forberedelse til, man kan ikke blive ved med at sno sig uden at vække mistanke.

Kun én gang i årets løb gjorde jeg noget opsigtsvækkende, det var endda til eksamen, hvor jeg overvandt min feber og i stedet for en overhøring i geografi uden videre gik over til at holde en meteorologisk forelæsning på meget folkeligt plan. Oven på en kridtskitse på tavlen af Danmark med omgivende have og lande ridsede jeg med en anden kridtfarve et vind- og vejrkort, som man dengang så på banegårde og offentlige tavler. Jeg forklarede så et minimums vandring fra vest til øst og viste ved venstrehåndsreglen vindretningen på alle punkter i systemets bugtede linjer gennem landene.

Påviste derunder, hvorledes disse linjer og love bekræftede de iagttagelser, gamle vejrkløge folk havde gjort og givet udtryk i ordsprog og vendinger fra folkemunde. – som f.ex: Når æ sol kommer om i æ vind, får vi regn – Intet er umuligt for Vorherre uden det at lade det regne af nordvest –og flere ”sejer”. Fra min side var manøveren et forsøg på at vinde position over for skolekommissionen, især præsten, som jeg mente så mig helt over hovedet – og foretrak den kvikke unge lærer, som havde været der i flere år og var populær, fremadstræbende og dygtig. – Jeg spillede bevidst på en viden, både meteorologisk og folkloristisk, som de høje tilhørere næppe kunne kontrollere. Jeg tror mit spil lykkedes. Pastor Lundbye skrev mig snart efter en god anbefaling at sejle videre på.

Den unge kollega og jeg blev i årets løb gode venner; samarbejdet på skolen – ligesom også med vore to unge lærerinder – var fornøjeligt. Læreren, som endnu var ungarl, kom tit op til en snak på atelieret. Lidt afstand mellem os var vel følelig, for skønt vi begge omgikkes de samme missionske kredse, mærkedes det dog, at han var en af deres egne, mens jeg forblev uden for.

Han stillede nok nærmest mod teologien, læste privat med sigte mod artium (jeg ved ikke om han fik den eksamen), var sprogligt begavet og bibelstærk ud over det almindelige. En helt enestående evne til at gemme citater, vers, skriftsteder og fyndord – og til at aflevere dem à propos. Trods sin tro og fromhed kunne han med stor frimodighed udlevere de helligste ting som en vittighed – uden at man tænkte på blasfemi.

En dag, på vej til en time, mødte jeg ham, som netop havde forladt sin sidste skoletime, og idet vi uden at standse skred forbi hinanden, sagde han: ”Nu trøstes jeg, og du pines”. En anden fuldtræffer husker jeg fra den sommer: Dora og jeg stod i middagslaget og drøftede, om vi skulle cykle til fjorden og bade. Stien derud var yderst vanskelig, og Dora var aldrig glad for at cykle. I det samme kom kollegaen ind. Han mærkede straks, at Dora var imod turen, og jeg for. Han vender sig da højtideligt til hende og deklamerer: ”men vil du favne ham i aftenfreden, da må du følge ham i middagsheden”.

Denne samlende evne og sansen for rigtig anbringelse kom han senere til at udnytte i stor stil. I flere år kunne man læse i dagspressen små artikler under et mærke, nogle tanker til overvejelse. De var i reglen bygget over et tankekorn, han havde fundet. Senere kom han til at skrive bøger, mange og bugnende af citater. Han og jeg byttede et par gange vore produkter, vist begge med glæden over et venligt håndtryk, men dog nok ((ja, hvorfor ikke citere: (god dag – økseskaft. Vi forstod hinandens væsen, men levede i hver sin verden.

Da jeg for 7 år siden kom her til Århus, ringede min telefon, og en stemme begyndte uden præsentation og indledning at fortælle: ”Engang for mange år siden mødtes to unge mennesker, den ene hedning, den anden en kristen. De blev gode venner og mødtes i Vinderup, i Støvring, ja, endda i København nogle gange osv...”

Jeg kendte ikke straks stemmen i telefonen, men anede efterhånden gådens løsning.

”Ja, tak, bitte Blom, nu behøver du ikke at spinde historien længere”, sagde jeg.

Vi mødtes nogle gange igen. Dora og jeg havde nogle år før været i hjemmet på Skovvangskolen her i Århus. Det var nu afdøde skoleinspektør, Blom-Salmosen, landsformand for L.Y.M i Danmark.

--

Endnu ét skete i Vinderup-tiden, mens jeg endnu var på seminariet – min svigerfar døde. Naturligvis kunne jeg ikke tage et par dage fri, men Dora måtte alene afsted – de unge skulle klare børn og forretning så længe.

Denne mands tragiske livsforløb havde jeg – som alle i Nibe-egnen – kendt til, endnu før jeg kunne vide, at jeg skulle komme til at stå ham nær. Gennem Dora havde jeg lært hans nederlags gru at kende. Han slog ind på mit sind. Doras sparsomme skildringer (hun udbredte sig aldrig derom) , og mit samvær med ham i familien førte til, at jeg nogle år senere så ham som en tidstype forme sig til en person i min første roman, Sand. Jeg kom dér til at leve så længe og inderligt med ham, at han voksede til en hovedperson i bogen – Hornbjergsmeden. Ikke at hans data og fata er antegnet – træk fra en anden mand, jeg i de år kom til at kende, gik også ind i billedet: min barndoms ”dranker”, ikke som nutidens alkoholiker, eller spritter, helt proletariseret, eller bragt under forsorg, men til det sidste hængende ved sit erhverv og hævde en vis anseelse i byen.

Jeg havde fra barn af set sådanne menneskers fortvivlede strid. Tidligt forstod jeg, at den ikke var så komisk, som godtfolk syntes – og stadig synes.

En enkelt scene, som jeg oplevede i Doras hjem, havde brændt sig ind i mig, så jeg kunne gengive den – og gjorde det, da jeg skrev Sand.

Jeg vil gerne indføje den her:

”Smeden begyndte at række efter salmebogen, der lå på hylden bag ham sammen med nogle gamle forrevne skolebøger....På et sted med sorte blade åbnede bogen sig af sig selv, og han begyndte at synge:

Hil dig, frelser og forsoner!
verden dig med torne kroner.
Du det ser, jeg har i sinde
rosenkrans om kors at vinde,
giv dertil mig mod og held.

Han sang med en stemme, skurrende og sprukken af brændevin og af hans oprørte sind. Sand blot nynnede med; han så, at smeden kunne selv nu.

Vers efter vers sang han trolig og med stigende kraft. Sand holdt inde. Smedens stemme skjælv, han så op fra bogen og sang uden ad, mens øjnene blinkede mod lampelyset:

Derfor beder jeg med tårer:
led den ind i mine årer,
floden, som kan klipper vælte,
floden, som kan isbjerg smelte,
som kan blodskyld tvætte af.

Sand stirrede betaget på dette store barn. Hvem der sådan kunne bede. En sådan bøn må jo runge gennem alle himle.

Nu foldede smede sine stive fingre over bogen og sang:

Stå mig bi, når fjenden frister,
ræk mig hånd, når øjet brister,
sig, vi går til paradis...

Og så bøjede han sig igen over bordkanten”.

--

Dora, som havde taget de svære år uden bekymring, blev pludselig – for første og eneste gang – betænkelig ved situationen og lidt bange for fremtiden, da jeg meddelte hende, at vi skulle flytte til Støvring. Hun var ikke imponeret af, at jeg havde fået et embede, med bolig og 800 kr. i løn om året. Det var knapt, hun kunne skønne på de fornemme dokumenter med laksegl under, kaldsbrev fra provst og skoledirektion og ydermere den biskoppelige Kollats, der på kongelig vis ”gjør vitterligt”...”og erklærer herved på mit embeds vegne bemeldte H.P.B.P. at være lovlig beskikket andenlærer...på de vilkår, at han, som det sig en gudfrygtig, kristelig og retsindig andenlærer egner og anstår med al flid og troskab varetager dette embede osv...”

”Til bekræftelse under min hånd og embedssegel.

Viborg Bispeembede den 12 november 1915.

V. Helveg-Larsen”

Nej, hendes realitetssans sagde hende, at al den herlighed betød nedgang i indtægt, udgifter ved flytning og ikke noget for hende at fortjene. Hun lod sig dog snart trøste, da hun så lejligheden med ny og nydelige kakkelovne – og mærkede, at lærerfamilien og befolkningen modtog os med stor glæde og forventning. Lærer Bitsch Lavridsens var venner af mine forældre, og deres børn mine jævnaldrende og kammerater fra barndommen.

Vore børn – den mindste, Stig, var et år –fik straks besøg af ligesindede fra

Kamma, Børre, og Stig

genbohusene, desuden vrimglede skolepladsen hver dag af et par hundrede herligt larmende børn. Pigerne havde deres wc, 3 døre på rad inde i gården, vis a vis de tre læreres – alle naturligvis uden hverken w eller c. Rummene var ikke

udpræget private, idet de var fodåbne, så pigerne kunne udefra kontrollere, om nogen var derinde – og hvem! Fodtøjet røbede os. Desuden var loftet synligt, fælles for alle rum. Ventilationen således i myldretider frisk – indtil kvælning.

Hvert appartement var rummeligt nok til et slankt menneske, men vi var ikke stolte af at byde særligt omfangsrige gæster derind. – Jeg husker sanginspektøren, professor Nebelong. Han havde været henne for at rekognoscere og kom tilbage for at hente mig, skolens unge og mindst værdige person – jeg skulle stå uden for, mens han var inde og holde pigebørnene væk, for – som han sagde – ”jeg kan jo tte lukke døren, når jeg er derinde”.

Vi havde indtryk af, at sognerådet (stort bondeflertal) ved at opføre en ny skole og indrette 2.lærer- og lærerindejlighed i den gamle skole havde syndet mod den ældgamle sparetradition i egnen, så de herefter måtte gå i sæk og aske. Alligevel havde en særlig skolevenlig fløj i rådet fået gennemført, at man skulle yde mig et personligt tillæg på 200 kr. årligt, og derved sikre den ny families forbliven, så ro kunne falde over det nye skolevæsen.

Vi fik en have, en græsmark, som vi selv måtte bearbejde. Den blev vi ikke narret med. Jeg fik lært i praksis, hvad en udhvilet græsmark kan yde, når grønsværen bliver vendt, rigtigt og rettidigt om efteråret. Et par år tog arbejdet mig. De første års grøde var kartofler, og høsten utrolig rig: ca 7 tønder – på et område, der nogle år senere normalt kun gav ca 7 skæpper. Under optagningen tilkaldte jeg Dora for at vise vidunderet: når jeg ragte jordlaget bort fra toppen, lå de blanke kartofler – som en overfyldt rede med æg – uden muld mellem knoldene. – Det var mad for fattigfolk. Og fattige var vi jo, selv om vi aldrig kom til at føle det.

Vi følte os ikke fattige, men enkelte gange fik vi det dog at vide. En dag kom jeg ind til træhandler Krabsen. Jeg kendte ham ikke, men han kendte naturligvis mig, den ny lærer. Mens han ekspederede andre, stod jeg og kiggede på en shagpipe, som tiltalte mig. Den havde et stort hoved (til grovtobak), var sammenstykket af flere led, tung og grov, helt original. Endelig spurgte Krabsen: ”Ka` De lie den pipe?”. ”Ja”, sagde jeg. – ”Nå, jamen så må De få`en”. Den havde nok længe savnet købere.

Jeg stak både piben og fornærmelsen i lommen: Det syntes jeg havde råd til. Og fortrød det aldrig. Krabsen var et meget begavet menneske, hjertensgod og klog på mennesker, både lun og skarp.

Det hører vel ikke hjemme her, dog har jeg lyst til at fortælle lidt om ham, skønt han ikke var en fremtrædende personlighed, ikke heller min omgangsven, men det var mig altid en fryd at møde den mutte og indesluttede humorist. Han lo aldrig. – Den første gang, jeg så ham uden for sin butik, var inde hos købmanden. Han kom i arbejdstøjet, gik frem til disken, satte en lillebitte medicinflaske foran sig på disken og sagde bare: ”2 potter petroleum!”

Hvad hans ærind egentlig var, blev jeg ikke klar over, mens jeg stod der. – Han var mod sin vilje kommet i sognerådet engang. Han havde dog ikke de store tanker om sin betydning dér. Da én spurgte, hvad han bestilte i rådet, svarede han: ”A passer kakkellovnen”.

I sin butik havde han skotøj, kontor, træsko, sygekasseprotokollen og regnskaber, tobak m.v., alt tilsyneladende i eet roderi. Selv vidste han altid, hvad han havde der, og hvor. – Under krigen var det svært at få varer hjem, værst med tobakken. ”Nej”, sagde han, ”den ny avl er ikke kommet frem, men a ser da, at kartoffelbladene er begyndt at blyw guul forneden”.

En tobakshungrende mand sendte sin dreng hen til ham med en seddel, hvorpå stod: Har du noget tobak? N.N. – Nedenunder skrev Krabsen bramfrit: Har jeg ikke skide. N. Krabsen.

Denne almindelige nægtelsesform er sikkert aldrig før tænkt, endsige skrevet på rigsdansk. Den er jysk.

--

Vore børn var tarveligt klædte. Dora holdt tøjet sammen om dem, tøj til at rode i. Det pæne blev der sparet på. Jeg har et foto af Kamma, ca 4 år, skrævende med træskostøvler, vanter og et kurvformet hovedtøj – fuld af krudt og glæde. Et andet foto gemmer jeg, hvor vi ses sammen med gæster på en tur op til møllebakken. Stig i forgrunden, 5-6 år, i sin yndlingsdragt: et par bukser af mine, dækkende hele personen, næsten knuppet i halsen. Han har sluttet sig til selskabet, lige hjemkommet fra ”arbejde” i mosen, hvor han hver dag i tørvetiden kørte med bønder eller vognmænd ud for at hjælpe med gravning, rejsning, skruning eller afhentning af tørvane.

Dette frie liv blev bestemmende for hans fremtid. Da han blev 11-12 år forlangte han at blive tjenestedreng hos sognefogden. Han gav mig ordre til at bringe den sag i orden, hvilket jeg gjorde. Ugens 2 skoledage interesserede ham ikke, han fulgte dem af pligt. Livet blandt bønderne og arbejdet i høbjergning og kartoffelsæsonen gjorde det vel naturligt, at han, endnu inden han kom ud af skolen, forlangte at blive lærling i bøndernes egen forretning, hos brugsuddeleren. Kravet var ubetinget, og jeg måtte atter ud at byde ham til. Uddeleren havde ellers aldrig lærlinge, men han tog ham – og beholdt ham. – Han gik siden frem ad den vej og er nu ”en gros”, med titel: sektion-kontrollør hos H.B. i Ålborg.

Som dreng ville han ikke med, da de to ældre, Børre og Kamma blev sendt til en privatskole i Skørping. ”I ofrer millioner på de to” sagde han. Kamma glædede sig, havde altid været glad i skolen og kendte ingen vanskeligheder. Børre var vel egentlig også glad, for han lod vanskelighederne ligge. Han har sikkert været overordentlig gemytlig i skolen, hvorfor han af lærerinden blev sat udenfor. Heller ikke det tog han tungt. Han kørte på cyklen – fløjtende – rundt i

skolegården. Han blev mekaniker og siden –efter en dumpning- teknikumingeniør, i mange år hos B og W, København.

Kamma, hvis ungdom formede sig dramatisk (derom senere), er nu leder af Århus Fri skole. Hun vil næppe nogen sinde få afsluttet sine studier – selv om hun tre gange har taget eksamen.

Vi – Dora og jeg – gjorde ikke meget ved børneopdragelse. Vi forstod det ikke. Kun vidste vi, at tidlig tugt ifølge traditionen var tegn på kærlighed. Børnene var næsten altid sammen med kammeraterne fra nabolaget, og de enedes godt. Vi var alt for optaget af vort eget, arbejdet, den lille omgangskreds i skolen, den ungdommelige førstelærer Bitsch-Lavridsen og hans kone og deres livlige ungdom. Jeg selv var desuden ved genoplevelsen af barndomslandet, Himmerland, dets sprog og folk nyvågnet til litterær syssel. Mit forfatterskab var faktisk begyndt.

Efter ti års udlændighed blandt mere stilfærdige, oftest reserverede vestjyder var jeg kommet hjem til det glade Himmerland. Fra tungt religiøse folk, dog lykkelige i deres tro – mennesker, jeg kom til at agte højt, fordi deres ord krævede at blive troet, ligesom de også tog mine ord, tit strenge, tvivlfyldte, undertiden hidsige, til pari. Fra ti års liv mellem dem stod jeg nu i en højskoleby, som havde opammet en af landets største brugsforeninger, og hvor vi mødte en gemytlig, ofte kulturpræget og dog praktisk religiøsitet. Denne grundtvigske stat i staten havde som modsætning nogle få missionsfolk, noget mørke, uden dette skær af lykke som hos mine vestjyske venner. Og som trediestand det indifferente flertal af stræbsomme gård- og husmandsfolk, handlende og håndværkere, hvoriblandt mange, mærkeligt uberørt af kulturstrømme gik og bar gammelt folkevid og hjemmefilosofi videre (folk som forannævnte Krabsen). Der var fortællere, fødte, uden nogen belæsthed, ufordærvet geniale i sprog og billeddannelse. Når jeg hørte de bedste af dem gengive scener, måtte jeg tænke på Johs. V. Jensen, som jeg vidste, de ikke havde læst et ord af (han blev aldrig folkelæsning i Himmerland. Bønderne her kunne ikke kende sig selv i hans billeder, skønt de aldrig er blevet aftegnet mere livagtigt). Jeg forstod snart, at det ikke var bondefortællerne, der efterlignede digteren – de kendte ham ikke – men det var digteren, der havde talt med folkets mæle. Og det fandt de nu ikke var noget at sætte på prent.

Ved hjemkomsten til Himmerland mærkede jeg først, hvor jeg elskede mit modersmål, og det skønt jeg altid fandt det blødt og blævret sammenlignet med det karakterfulde vestjyske. Det var gledet i baggrunden under mine studier i vestjysk tale og lynne. Nu klang melodien lifligt, morsomt, tit ufrivilligt morsomt. Nu opstod der for mig en interessant modsætning mellem disse to folk – på hver sin side af skellinjen Øst-Vest. Sprogene ”så forskellige som norsk og

hebraisk", som H.C. Andersen siger, og menneskesindene, som var de ikke af samme race.

På dette grundlag begyndte jeg at skrive, hemmeligt naturligvis, var begyndt i Vinderup på det fjerntliggende lokum, her i Støvring gemte jeg mig i de tomme skolestuer, eller stak i sommertiden ud i Mastrup hedebacker, dejligt, i læ ved de lave fyrrebuske og med Himmerlands dale for øjnene, at mærke, hvordan noget der lignede en rigtig roman voksede frem.

En anden tilskyndelse, endda nok den primære, var min berøring med Jakob Knudsens digtning, hans oplæsning og ham selv – en berøring, der slog gnister. Ligesom Aakjær havde åbnet mit øre for lyrik, gik det med Jakob Knudsen op for mig, - for første gang – at prosa ikke var noget standardformet, der kunne anvendes i bøger og aviser af enhver, der havde fået passende skolegang, men at den kunne udspringe af en personlighed, være hans, være som han, enten den var sørgelig eller glad, ond eller fuld af humor, eller videnskabelig. Ud fra denne klare erkendelse byggede jeg så en sèn litteraturforståelse op. Jeg husker dens gradvise tilblivelse, særpræget forfatter efter forfatter åbnede sig for mig med års mellemrum: J.P. Jacobsen, Bang, Johs. V. Jensen, Knut Hamsun – og skridt for skridt frem. Bang, Jensen og Hamsun – første læsning stødte mig bort, deres særpræg for stærkt, først år derefter vendte jeg tilbage – og netop disse forfattere – hver i sin periode – fyldte mig. Ja, og Buchholtz, som blev min gode ven – han viste mig, at mand og sprog er en enhed. Han talte akkurat som han skrev.

Efterhånden – jeg ved ikke når – kunne jeg se og høre, at mit eget sprog var noget af mig selv.

Godt, at det var således. For ellers ville min roman have været mislykkedes helt. Jeg tilstræbte nemlig ikke bevidst nogen originalitet. Tværtimod: jeg ønskede og håbede kun, at bogen måtte ligne Jakob Knudsens. Ja jeg husker, jeg i 1917, da han døde, netop var færdig med Sand, og det faldt mig ind helt hovmodigt at tænke: Mon det ikke kunne ske, hvis bogen kommer ud, at en kritiker ville skrive. Jakob Knudsen er død, Hans Povlsen leve!

Det skete virkelig. Fyns Venstreblad kom med en artikel, hvis overskrift lød: Jakob Knudsens arvtager. – Men allerede da forstod jeg, tanken var urimelig. En smule lighed vejer jo intet op mod et vældigt digterisk stof, et betydeligt livsværk.

Men først måtte jeg gennem skærsilden. Mine drømme måtte ikke tilsøre det faktiske, at jeg var en forkrænkelig 2. lærer på begynderstadiet og måtte se at gøre mig brugelig dér.

Da manuskriptet var færdigt – det var skrevet bag på min svigerfars efterladte regnskabsblankettet o.a. tilfældigt papir – lod jeg Dora læse det. Hun var endnu uøvet som litterær dommer og turde ikke garantere – selv om hun nok syntes, bogen var spændende. Næste dommer, bror Peter, trafikassistent, både læsende

og skrivende (journalistisk), han var forbavsende positiv – og manuskriptet blev indsendt, ikke til et eller andet beskedent forlag i provinsen, men til Gyldendal. Jeg tænkte, skal det falde, så lad det ske med et brag.

Og braget kom. En forårsdag efter en ulidelig ventetid, kom brevet, underskrevet af Fr. Hegel (den yngre, som dog var en gammel mand, uden større interesse for forlagets forfattere) og med citater af konsulentens bedømmelse, f. ex: Det interessante overskygges af det uinteressante, undertiden forvirrede og lidt kedsommelige”, eller: ...men at historien er ikke godt fortalt” osv. I den tid var lyrikeren Kai Hoffmann konsulent hos Gyldendal, hvilket måske forklarer noget.

Jeg glemmer aldrig den bitre dag. Nu da ulykken var sket, var jeg lige ved at finde afslaget uretfærdigt: bare med nogle få ord feje mange års arbejde, tro, tvivl og tænkning ned af bordet. Der måtte være noget med det ærkejyske, som ikke virker efter bestemmelsen på ærkekøbenhavnere.

Først hen på sommeren kunne jeg tage sagen op igen til ny overvejelse. Under et ferieophold hos min mor i Struer fik jeg den ide at gå ind til Johannes Buchholtz, som boede få skridt derfra, for ved en erfaren digters hjælp at få klarhed over min stilling. Jeg kendte hverken ham eller nogen anden af faget, men havde læst hans roman Clara van Haags Mirakler med megen betagelse.

Han gav sig tid til at snakke med mig et par timer og lagde ikke skjul på, at det behagede ham – mine synspunkter, min måde at tale på. ”Jo”, sagde han, ”jeg vil gerne tro De kan digte. – Jeg kender også mange af Deres familie her i byen. Der er heller ingen sådan rigtig normale imellem dem. Lad mig læse manuskriptet, og kom så herind igen om 14 dage, så skal jeg sige, hvad jeg mener derom”.

Jeg var meget trøstet efter besøget hos de to sjældne mennesker. Det var om formiddagen, og jeg havde nu igen indrettet mig på en lang ventetids fortærelse, da vi hen på eftermiddagen overraskedes ved at se Olga Buchholtz komme ind. Hun skulle sige fra ”Hanse”, at han næsten var færdig med bogen og bad mig komme derind om lidt.

Jeg listed gennem lågen til den yndige have, og her kom han mig i møde med udbredte arme – og med sin egen friske form for det klassiske: ”De er sku` digter!” – hvortil jeg jo skulle have svaret, at jeg ”fast selv var af samme formening”, men det sansede jeg ikke. I stedet kunne jeg kun gentage min beklagelse over, at Gyldendal jo havde kasseret manuskriptet.

”Det er værst for Gyldendal”, sagde han. (Nå, det viste sig, at Gyldendal klarede sig helt godt en lille halv snes år uden min hjælp. Først med min 3. roman, Julie Pandum gjorde jeg forsøg igen og kom ind).

Buchholtz foreslog mig nu at prøve hos det nye Aschehoug og Co., København, en aflægger af det gamle Osloforlag, der var i gang med at udsende

flere af tidens betydelige værker som Ditte Menneskebarn af Andersen Nexø og bøger af Harald Kidde, Harry Søberg, Marie Bregendahl, Hjortø, Rørdam osv.

På dette forlag kom da min første roman Sand, modtaget af Fr. Ravn, forlagets kontorchef, med stor begejstring. Oplagets størrelse var naturligvis beskedent, men – som han skrev til mig – betalt med det største honorar, nogen dansk forfatter får. Når jeg tænker på min årlige løn på 1000 kr., har honoraret, der forud blev betalt med 900 kr., jo været svimlende, omregnet i vore penge mindst 10000 kr., hvilket beløb næppe nogen forlægger turde udbetale i dag, især ikke til en ukendt debutant.

Trods fine anmeldelser (en del af dem var dog små, og værdien af en anmeldelse måles nu engang i cm) blev bogen ikke solgt så hurtigt, at jeg kunne få resthonoraret med.

Nu burde jeg som skik er have skyndt mig at skrive den næste bog, men jeg var ved arbejdet med Sand aldeles udtømt for digterisk stof, havde endog følelsen af, at jeg aldrig skulle skrive mere. Et Ålborgblad bad mig komme ind til et interview. Jeg sagde til redaktøren, at jeg ikke havde noget at sige. Alt, hvad jeg i årevis havde tænkt, stod i min bog. – Jeg måtte dog love at se ind. Der blev jeg lukket ind til en helt ung fyr, der naturligvis skulle øve sig på mig. Jeg beklagede ham og gentog, at jeg ikke havde noget at meddele.

På dette grundlag skrev han så da jeg var gået, mit første, måske også hans første interview. Jeg gemmer det – sammen ca 30 andre fra de næste 50 år – fordi det ikke indeholder et eneste ord, jeg har sagt.

--

Det første par år efter udgivelsen af Sand måtte jeg lære at besinde mig på, hvem jeg i grunden var. Forlaget sendte mig gaver, Også originaltegningen til bogens omslag af "selve Kr. Kongstad" fik jeg. Jeg husker min spænding den dag, da posten skulle bringe de første eksemplarer af bogen. Jeg mødte ham nede ved vejen og åbnede for vidunderet straks. Jo virkelig en fin bog! – Og den første anmeldelse, allerede dagen efter, i Fyns Venstreblad. Oscar Geismar skrev: "Lige så godt først som sidst: med denne debuterende forfatter...har vi fået en romanskribent af høj rang. Man må undre sig over at navnet H.P.B.P hidtil har været så ganske ukendt som det har2. (jeg husker også, at jeg midt i glæden tænkte: Kan jeg stole på ham). Mag. Georg Christensen i Tidsskriftet Bogens Verden:"...kunstnerisk forbløffende moden, vederhæftig i hele sit væsen og rig nok i sit eget ynglende liv af skikkelser og tanker til at kunne undvære alle kraftgeniale kunststykker".

Endnu mens jeg kun havde skrevet denne ene bog, modtog jeg brev fra Det kgl. Teaters censor, P.A. Rosenberg, som bad mig om mine data – til en artikel i Store Nordiske Konversationsleksikon. Denne lille omtale slutter: "(bogens

skildringer af fjordlandet og dens ægte menneskelige moral hæver den frem blandt den bedste nyere prosadigtning i Danmark”.

Man vil forstå vanskeligheden ved den hastige omstilling fra at være hel ukendt til pludselig at skulle ”stande udi Nyerups Leksikon” sammen med alverdens store mennesker. Snart lærte jeg at ta’ det roligt: det er ikke alle, der antegnes for evigheden i tidens leksika.

Under hele dette bevægede liv vågnede stadig ny uro hos mig. Jeg måtte lære noget mere. Vi syntes godt, vi kunne undvære Støvring et års tid og stikke til København for at lære tysk og dansk.

Det var ved slutningen af første verdenskrig. Bolignøden var stor, og vi havde ikke råd til meget, da jeg skulle betale vikar i embedet hjemme. Salget af vor forretning i Vinderup havde givet nogle hundrede kroner, og med et statstilskud på 400 kr. kunne vi erhverve et forladt pigekammer på 5. sal, et smalt tagværelse med en lille kakkelovn, et eneste vindue med udsigt til tagrenden – og en dør ud til loftet. Doras søster havde skaffet os denne herlighed, og vi flyttede ind med et par skabe, to divaner, den ene lånt, og med tre børn mellem 5 og 9 år. Mellem divanerne stod et smalt bord og under vinduet en felt seng, Kammas soveplads. De to drenge lå i hver sin ende af den ene divan. På den anden sov vi – SS – med pligt til at vende os samtidig under søvnen.

Løjligheden var let at passe, rengøring på få minutter, ingenting at bringe i uorden. – Kamma og Børre gik i skole, Stig var med, når de gik ned ad gaden. Enkelte kammerater fik de i den lille fredelige Hougårdsgade, hvor ingen trafik forstyrrede. – Når Stig kedede sig gik han om hjørnet op til moster på 4. sal, satte sig på trappen og med sine korte ben slog takt til sangen: Det var den lille Hansemand, han skulle i krigen drage... På kort tid fik han lært et nyt sprog, (mens de to ældste beholdt det jyskprægede) – han sagde: ”Gu` ve je a-i!” – De levede beskedent med i det mondæne liv og kunne fortælle; når der havde været spejdermøde henne i sandkassen o.l.

Vi havde alle et dejligt år, jeg med min læsning – som vi supplerede op hver uge ved at besøge Det kgl. Teater og det dengang så dygtige Dagmar-teater med de unge hovedkræfter Poul Reumert og Bodil Ibsen, Jeg kunne få en del fribilletter og – hvis ikke – sad vi på tallerkenrækken i Det kgl. for 75 øre. Vi frådsede i teater – for første og eneste gang i vort liv. En lang Shakespeare-serie i vinterens løb i Grundtvigs hus fulgte: oplæsninger af Vilh. Andersen, Peter Nielsen, Johs. Poulsen osv., tidens bedste kræfter.

Mine lærere i dansk litteratur var Vilh. Andersen, magister Georg Christensen og i oplæsning kgl. skuespiller Peter Jerndorff, desuden i oldnordisk docent Brøndum Nielsen.

Det var et af de sidste år, dette elitehold underviste på Lærerhøjskolen. Vilh. Andersen lod engang forstå, at de ikke fik ret meget i timen i betaling, men at I.C. Christensen havde sagt: Vi kan jo gøre Dem til ridder af dannebrog. Vilh.

Andersen læste hele året dansk guldalderdigtning op. Vi oplevede hans tolkning af St Hansaftenspil, Poul Martin Møller: Lægdsgården o.m.a., som han magtede fremfor nogen. For mig var mødet med den fine sprogmeister Jerndorff af stor betydning. Jeg havde i Støvring oparbejdet en naturlig læsetone hos børnene, prosa i ren fortællestil, oplæst så man kunne høre, at det var noget, der stod i en bog. Mange kolleger havde hørt derom – og kom for at lytte.

Nu hørte jeg så Jerndorff give den forklaring på almindelig skoleoplæsning, at man i virkeligheden brugte tysk tone. Jeg havde ikke tænkt tanken, men forstod dens rigtighed.

Jerndorffs elskværdighed var legendarisk. Når vi læste et stykke, fulgte han os, korrigerede linje for linje, så vi måtte mene, at det hele var elendigt læst, men ved slutningen sagde han smilende: ”Godt, det var virkelig godt”.

Jeg havde tænkt på, om han ikke hørte, jeg læste anderledes end de øvrige – eller han bare ikke ville gøre forskel, ikke støde nogen. Men så skete det, at han en dag efter at jeg havde læst, sagde: ”Godt, det var v i r k e l i g godt”. Måske var jeg den eneste, der bemærkede den fine nuance, den lille melodiyændring. Den glædede mig, for jeg kunne dårligt have undværet hans bekræftelse på, at mine tanker om dansk sprogtone var rigtig. Jeg ville gerne igen fortsætte mit arbejde med denne sag blandt folkeskolens lærere, når jeg kom hjem. Hvilket da også i nogen grad skete.

--

Jeg har glemt at fortælle om mit møde med professor Nebelong ved eksamensbordet. Han havde lyst til at gøre nar ad eksaminanderne, når de sang eller filede med instrumentet. En skaldet mand bad han spille: Alt oprejst månen står bag sorte skove. Og den helt umulige sanger måtte give som ekstranummer: Herre jeg har handlet ilde. – Til mig sagde han: ”De spiller godt – men De har jo også håret!”

Vi havde ofte besøg på vort lille kammer af familie og andre. Jeg husker, vi engang var 17 til aftenkaffe. Børnene lå ind til væggen og faldt af kedsomhed i søvn, gæsterne kunne endda få sæde på divanen og stole. Vinduet blev åbnet for den skrappe tobaksrøg, der kvulmede ud – men vi undgik dog udrykning fra vor nabo, brandstationen. Blandt de besøgende fra Jylland kom kollegaen Blom Salmonsens, som studerede derinde, og et par gange kom også et nyt bekendtskab, cykelsmed, skomager og journalist Thomas Olesen fra Vrå. Han havde, straks min roman udkom, søgt mig i Støvring for at snakke litteratur og chancer – en lille langhåret mand med vældigt hængende overskæg, efter tidens skik. Det gjorde sig gældende under måltidet og skulle suttes. Han forbavsende os meget ved sin viden og intelligens, der svarede mere til hans store hoved end til hans helt ubetydelige fremtoning. – Han var vant til at sige du til alle, og spurgte da også ved kaffen, om vi ikke skulle være dus. Det var os en glæde, hvorimod min svigermor, da han forsigtigt spørgende henvendte sig til hende,

afværgede ulykken med et: ”Uh, nej da!” Hun hørte til bourgeoisiet, omgikkes præstens i Nibe og andre med pli, og hun havde næppe – som vi - før hørt om denne litterære mekaniker fra Vendsyssel. – Ved et senere besøg havde han medbragt et prosaforsøg, en forbavsende fin og dristig skitse, i et myndigt sprog, præget af sagn og bibel og stærkt jysk: et stort bondegilde, der ender med en afsides scene, hvor et barn bliver til.

Det var urskitsen til hans store romanserie Bonden Niels Hald. Jeg var meget forundret og egentlig begejstret, men denne fortælling kom aldrig frem i værket, lige så lidt som det sprog, den var skrevet i. Det tilgav jeg ham aldrig.

Under hans københavnerbesøg skete følgende: Han kom op til os på kvisten og fortalte bl.a.(han talte vendelbosproget og sagde A), at han havde været inde hos Ashehougs Forlag, hvortil han havde sendt nogle noveller. De var blevet kasseret, temmelig infamt, idet konsulenten, Georg Christensen havde skrevet, at sproget var hverken ”jysk eller tysk”. Nu havde han så bragt dem ind til Hasselbalchs Forlag, hvis konsulent Steen Drewsen var interesseret, men heller ikke fandt sproget godt nok til vor tid. Aftalen blev, at Thomas skulle blive nogle dage og sammen med Drewsen gennemgå novellerne og skrive dem om i et rask flyvende sprog, med flere punktumer, mere flugt over handlingen. Vi undrede os over, at sådant kunne lade sig gøre – over for en trænet og særpræget og selvgjort skribent. Vi blev også oplyst om, at Th. O. tidligere havde indsendt en større roman og fået den tilbage. Det var Klaus Bjerg og Bodil, som vi ikke kendte, men som altså nu var lagt hen.

Thomas Olesen var ca 44 år gammel, da han gik i den skole, men alligevel lykkedes eksperimentet. Han skrev nu det første bind af Bonden Niels Hald og slog stort igennem. Novellerne blev ikke udgivet dengang. For mig var hans stil ukendelig. Det eneste der var bevaret af hans egen stil, havde han indsat som sentenser over kapitlerne i bogen. De var i hans profetiske form, ofte ikke til at skelne fra visdom, men også nu og da – kun form.

Efter studieåret i København kom vi tilbage til Støvring og fortsatte skolearbejdet – uden at ane, at det skulle vare i 36 år.

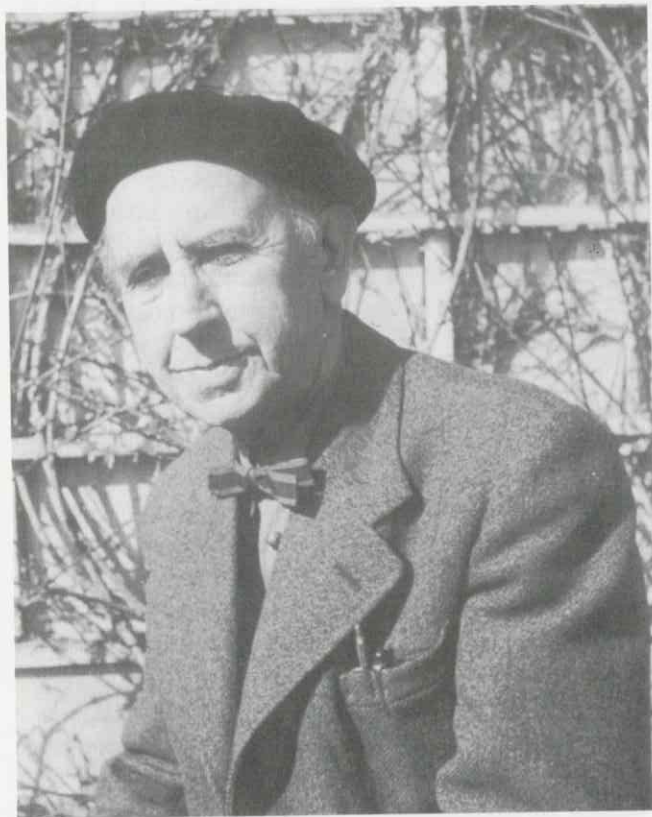
--

Beklag mig ikke: Det blev rige år. En lang og vældig omstillingsproces: på en gang at gå ind i to nye virkeområder; ligesom fra at være privatperson at træde ind, eller rettere at træde ud med risiko og ansvar over for to grupper mennesker, vise mit Janus-ansigt for en skolekreds i min nærhed og en fjern gruppe læsere, kritikere og al landsens aviser. – Jeg som af natur var eremit og fra min hule helst ville betragte godtfolk og gøre mig mine tanker om dem og mig selv.

Nu lød det fra pressen: Vi vil se mere fra denne forfatter. Hvor skulle jeg tage stof fra? Et helt nyt emne, ikke noget, der lignede min første bog? Kunne jeg ud

fra min stærkt sociale medleven og min læsning af de unge amerikanere få litterær udløsning for min politisk svulmende trang til at gå ind for en ny verden efter kaos. Vi naive troede jo på, at freden efter første verdenskrig nu skulle være.

Under opholdet i København, havde vort litteraturhold fået til opgave at skrive en afhandling om selvvalgt emne i årets løb. Georg Christensen spurgte mig, hvad jeg ville skrive. Jeg undskyldte mig med, at jeg arbejdede med tanker om en ny roman. "Udmærket", sagde han, "så lad bare vores opgave være". – Jeg var ikke kommet langt med den, den blev i det hele overmåde stridig, uden noget forbillede – som Sand – og med tekniske problemer, der kom til at præge den. Efter bortrejsen fra København fortsatte jeg arbejdet hjemme i Støvring.

En jævnaldrende læge i byen, - dr. Hjorth - hvis bøger jeg lånte, og som lånte mine, fik ved sin mangesidige viden en hånd på min plov. Hans fuldstændige uafhængighed af godtfolks mening om ham, om alt, var for mig noget nyt, helt utroligt, en åndsarrogance, der stod så mærkeligt til hans beskedenhed, åbenhed og betingelsesløse hjælpesomhed. Han var usnobbet op, nedad og til siden, var sprogbe-gavet, læste russisk og spansk bl.a., læste diagonal-læsning med en pegefinger glidende ned ad bogsiden – og vidste,

hvad han havde læst. Han var mærkelig, i denne befolkning ligefrem afstikkende sær, og dog blev han afholdt som læge og menneske, trods sin kejtethed. Han var det mærkeligste menneske, jeg har truffet, hensynsløs redelig og frygtløs; skrev en artikel i Tidsskrift for læger, som bladet optog på betingelsen, at artiklen ikke måtte trykkes andetsteds og ikke refereres. Den

forklarede nemlig den praktiserende læges umulige stilling, hans manglende redskaber, færdigheder i alt muligt, manglende tid til studier osv. Trods sådant handicap vakte hans egne diagnoser dog respekt og tillid på hospitalerne.

Jeg ved ikke af, at han havde venner. Jeg tror, han og jeg ville have været det, hvis ikke begrebet venskab havde ligget uden for hans forestillingskreds. Han søgte det ikke, men alle i enen ville vist mene, han fortjente det. Ikke engang ved at lade sig opstille som kommunistisk kandidat ved folketingsvalget satte han nogen folkeyndest overstyr.

Gennem 40 år lærte han folk at indse, at et menneske kan være anderledes, helt, helt anderledes, og dog være ”rigtig”.

Ved denne mand kom jeg ud for en vækkelse, en opvågning, som den dag i dag holder mine øjne åbne, mens mange af mine samtidige uden håb for menneskeheden har måttet lukke i for ligesom at tilsløre det ragnarok, vi måtte igennem – men som jeg trods al rædslen anså for en fødsel. Jeg anede og troede. Men aldrig havde jeg dog tænkt, at verdens vældige riger, umålelige ulande, på 40 år skulle langsomt slide sig ud af uvidenhed og slaveri og blive stater med den allerhøjeste tekniske udvikling og med en levende kunst og videnskab, digtning, musik, teaterkunst, dans og enhver form for sport, på intet område stående tilbage for vestens gamle lande.

Mer end halvdelen af menneskeheden står i eller foran fuldbyrdselen af dens menneskeliggørelse (på godt og ondt naturligtvis, sådan som homo sapiens nu engang vil det; jfr. Skjoldborgs kromand: ”Vi er jo alle sammen mennesker, desværre”).

Grebet af dette for mig nye syn på menneskets kår og muligheder måtte jeg i nogle år tænke i andre baner. Jeg ville prøve at digte min opstemte glæde og mit håb ind i en roman. – Den skildrende form (fra Sand) følte nu fremmed, selv om den fristede mig. Efter utallige eksperimenter stod en dag på et papir noget som et eventyr, eller legende – første kapitel til bogen: Lykkelige barn. Ved ikke, hvordan jeg kunne skrive noget sådant. Forlod også formen og skrev fortællingen som fiktiv erindringsrække i jeg-form – løbende ud i filosofiske spekulationer til sidst. En smuk fortælling, omgivet af to tågebanker, skrev en kritiker om bogen, da den udkom.

Alle forfattere ved, at den 2. bog i hans produktion er af særlig vigtighed – som retningsviser og rent forretningsmæssigt. Min nr. 2 blev det uhyre pres, som væltede ind over os i vor ungdom og første manddom: den helt overraskende krig og en løbeild af revolutioner – et tidsfænomen. Og meget besværlig at skrive.

Efter et par års arbejde i Støvring fik jeg den ide at rejse, holde fri nogle måneder i sommertiden og se noget af verden. Jeg bad mit forlag om forskud på 500 kr. og stak af til Tyskland sammen med maleren Mouritz Nørgård, der ligesom jeg trængte til fornyelse i sin kunst. Han skaffede sig mønt ved at tage

bestilling på nogle billeder, at levere til de tillidsfulde kunder ved hjemkomsten: Katten i sækken, både for hans kunder og mit forlag.

Ingen af os havde rejst før. Ingen rejste jo dengang. En undtagelse var højskoleforstander Jens Frederiksen, Støvring, som kunne give mig en adresse i Jena. Hos den aldrende frau Rohne fik jeg en stor stue, mens Moust fandt husrum i byens anden ende, med udsigt til bjerget Jenzig og over Saaleflodens bugtninger mellem Napoleons kæmpehøje søjlepopler på engen.

Det var få penge, vi havde, men den tyske efterkrigsvaluta var den sommer nået ned til 1 mark = 1 øre. (et par år efter kostede et ark frimærker et millionbeløb). Vi flottede os mere der end hjemme, jeg købte et sæt godt tøj for 35 kr.. gik i biografen for 17 øre og kunne gøre stakkels frau Rohne kulret ved at give hende en håndfuld 10 marksedler i drikkepenge. – Jeg husker, vi en aften sad på vor restauration og læste i avisen om en opførelse af Peer Gynt på hofteatret i Leipzig. Vi kaldte tjeneren til og bad ham ringe til teatret og bestille 2 billetter, orkesterplads til os.

Næste dag sad vi som grever – men alt for nær ved scenen – med havets vilde bølger lige for vore øjne, med Peer i svareste havsnød, og med suset af vinden om ørerne på os inde fra scenen. I Leipzig fandt vi et logi, det var ikke svært dengang, og da vi nu var kommet til Sachsenland, lagde vi vejen om ad Dresden og gik et par dage på Zwingergalleriet. – Jo vi var ude i verden.

Hjemme i Jena igen skrev jeg to timer daglig, i uforstyrret regelmæssighed, og Moust gik ud og malede. I reglen mødtes vi om aftenen på Jenas torv, gik i biffen, og når mørket så var dybt nok, betragtede vi det skønne torv med rådhuset i svagt lygteskær og den røde lampe over hjørnebeværtningen.

Moust malede et fint natbillede af torvet med ”hjørnet” til mig. Måske var hans interesse for lygtelyset dér ikke bare kunstnerisk, som jeg så fromt antog. Han har mange år efter tilstået, at han gik derind, når vi skiltes om aftenen. – ergo decipiatur.

Han var et svingende gemyt, for mig en interessant oplevelse, altid en anden, end den, han i øjeblikket ”spillede” – altid bevidst skuespiller, og strålende som sådan (havde også optrådt i en amatørtrup på Ålborg Teater). Hjemme havde han, når vi besøgte hinanden, behandlet Dora og mig med stor belevenhed og kurtoisi, næsten til grænsen af det humoristiske, dog uden at overskride det troværdige: sige digteren, vores digter o.l. Da vi nu på rejsen nåede Flensborg, var vi højtideligt blevet dus, og mens vi næste dag vandrede rundt i den fremmede by, Jena, for at finde et passende billigt madsted, gav han ondt af sig over den sølle købstad, jeg havde ført ham ind i. Trætte var vi jo. Og inde på restaurationen sagde han højt og tydeligt, at den bitte lap kalvesteg fanden rendeme var rådden. – Jeg tav, skønt ”tanken” også var nået til min næse.

Straks den næste dag gik det op for ham, hvor dejligt her var, og hvor dårende klangene, når unge gik flerstemmigt syngende og jodlende gennem byen, en

vrimmel af motiver i de snævre gader. Ingen af os havde jo anet, at noget sådant kunne opleves. Efter denne stemningsskala, vidste vi mere om hinanden og levede i bedste forståelse hele vor manddomstid. Hans forvandlingsevne var stor, en stadig ny farve som kamæleonen, uden grimasser (som han dog også magtede) men en indhyllen sin personlighed i et helt og nyt væsen. Jeg skylder dog at sige, at jeg har set ham uden maske: når vi talte om kunsten og dens vilkår. Han er dér – som i sin kunst – altid sand og helt uden maskespil. Der var varmt i Thüringen som i Ægypten. Jeg nød den, men Moust klagede sig – varmen slog blaser oven i hovedet, sagde han. For mig blev opholdet her den første kur imod ødelæggelserne i mine slimhinder og mod min bronchitis, som havde fulgt mig fra tidlig ungdom og gjort mig til et sensibelt, uldindpakket pjevs. Kuren fortsattes hele livet ved de danske have, indtil både Dora og jeg ved sommerhærdning kom ud af kludene og blev raske.

Man skal ikke fortælle vidt og bredt om, ”hvad i fremmed land man så” – imens sidder tilhørerne eller læserne bare og tænker på, hvad de kunne fortælle, hvis de kom til, for de havde jo været på Mallorca...

Af betydning for mig var det at betragte folkeslagene, eller grupperne, som nu var tilbage i universitetsbyen efter nederlaget og udryddelsen under krigen. Under en flere dages kongres vrimlede byen af arbejdere fra europæiske og andre lande. Man mødte dem i syngende flokke gennem gaderne om aftenene, om dagen samlede på torvet omkring tribunen, hvorfra mange sprog lød. Tyndt og tarveligt klædte arbejdere talte på fransk, tjekkisk, russisk, kinesisk, og andre arbejdere stod ved siden af og oversatte talerne. Alt foregik i en stemning af glæde og ro. Alle kunne være tilhørere, hvis man kunne finde et sted at stå i mængden. Nu og da standsede nogle kongresfolk os på gaden for at spørge, om vi hørte til her: ”Sind Sie Genossen?” – Vi svarede ja og svarede nej – og var øjensynligt lige velkomne, men afstikkende har vi alligevel set ud, selv i så broget selskab. (Jeg tror, man fandt noget jødisk hos mig, mit sorte hår bl.a., uden dog at kunne bestemme mig helt).

Nævnte jeg kongressen for frau Rohne, satte hun et farligt ansigt op: ”Es sind ja die Kommunisten!” – Hun havde ved krigen mistet alt på nær det gode hus, hvor hun nu beboede køkkenet og et kammer, mens resten var lejet ud. Nu kom vel så kommunisterne og tog resten af hendes fordums rigdom – ach, ach! Også Moust, som var højremand – nærmest af kærlighed til alt gammelt, det historisk værdifulde i bondesæd, bygning og bohave – var på forhånd ilde stemt over dette vældige folkemarked. Men når jeg så viste ham modsætningen, bevarene af den gamle tyske storhed, far-sønnerne blandt byens tusinder af studenter, komme i optog ude fra en landkro, hvor dueller var foregået – med de sårede helte i bandager, med stolte fædre i følget, hidkaldt i anledningen, og selv ærværdigt prydede med 25-årige stikar i venstre kind – og siden, resten af dagen så dem ved lange borde på torv og gade sidde øldrikkende, skrålende, talende i

timevis om det store, der var sket: en ny akademiker med ansigtet spoleret til fædrelandets ære – ja, da begreb også Moust, at gammel sæd og gammel ære ikke altid var værd at bevare..

Uden egentlig at have anlæg for at stifte bekendtskaber, kom jeg dog i forbindelse med oversætterinden Ellen Hoffmeyer-Eppenstein og hendes mand, dr. Eppenstein, videnskabelig arbejder ved Zeiss' optiske fabrikker. Han stilling var vanskelig, for han var jøde, og desuden måtte han under krigen flere gange afbryde sit arbejde for at gå ind i hæren, men hjemme hos Zeiss kunne man ikke i det lange løb undvære ham – og så måtte han hjem igen. Det jødiske blev – til hans held – opvejet af hans uundværlighed.

Jeg havde megen glæde af at komme i dette litterært og politisk levende hus, hvor fru'en var inde i sit arbejde med oversættelse fra dansk til tysk (bl.a. værker af Vilh. Grønbech) og fra tysk til dansk, ofte konfererende med sin mand om sproglige enkeltheder. Deres kvikke børn kom og viste mig deres skolearbejder og bragte mig derved i overraskende tæt kontakt med en skoleform, jeg vel havde hørt omtale, men næppe agtet som en realitet af betydning for mig – noget af det eksplosivt nye, man ofte hører råb om ude fra den store verden uden straks at skulle ulejlige sig med det. Jeg stod der over for fantomet "Den frie skole". Børnenes tegninger og malerier forbløffede mig.

På udstillinger af moderne kunst i Tyskland havde jeg mødt det afskrækkende nye, formbestræbelser, som kunsten i dag, et halvt århundrede efter, stadig ikke er kommet ud af eller tilbage fra, eller igennem. Moust og jeg stirrede som et par bondekonfirmander på et par halvrådne brædder, slået sammen med søm og hængt op mellem andre malerier. En rød cirkelflade gjorde os næsten lige så forvirrede. Titlen var Roter Fleck. – I dag ville jo ingen forbavses. Processen har varet så længe, at vi har mistet evnen til at måbe.

Lige så frapperende nyt for mig var disse skolebørns tegnerier, men ikke et minut var mig nødvendigt for at stille mig ind. Jeg var i samme nu overbevist og tænkte: når det er en virkelighed, at børn kan gøre det uden hjælp og forbilleder, så kan jeg også rejse hjem og lade det ske i Støvring skole.

Og det skete. De følgende 30 års skolearbejde drev mig skridt for skridt ud af de voksne kunstneres idejagt ind i barnets legende, frodige overflødighed.

Lige så nyt som det at gå rundt i tropisk varme og vindstille var det at færdes på de for tyskerne – og for tysk turisme – hellige steder, i Lutherbyerne Erfurt, Eisenach og Eisleben, hvor jeg for 75 øre erhvervede mig Lucas Cranachs portræt af Martin Luther, træsnit efter stokken, som er bevaret i museet. Underligt at se det grove snitarbejde med så dybe graveringer i ansigtets lyspartier, at man let kunne stikke 3 fingre ned i fordybningerne; en gåde var det, hvorfor der i panden stod en pind som en tændstik op mod papirfladen og altså dannede en prik på billedet – var det for at støtte papiret eller for at vise, at

Luther gik med en knast over øjet? Den velbevarede træstamme må være fra ca 1520-30.

Overalt i disse egne af Tyskland møder man hos folket en historisk sans, en trang til at hæge om minder fra fortidens store personligheders liv. Hver barn kender sin bys gamle seværdigheder. Turistservice – ja, men det må gennem århundreder have været dybere begrundet. Det er jo fremmed for os her, men overordentlig tiltalende.

Kommer man til Weimar, er man hurtigt overbevist om, at store mænd her er store som de, der viste sig for Gulliver i Brobdingnag. Vi imponeres, vi er kommet hertil uden at eje en målestok. Nu er Goethe vel også kontinentets største ånd, men selv om man regner dette for fastslået, vil mødet med ham i Weimar være lige overraskende. Alene ved at vandre gennem Goethehaus' forskelligt farvede sale, efterse hans samlinger, hvilket kunne tage måneder, samlinger fra Tyskland, fra Rom, fra orienten, antiken. Jeg husker, at jeg tænkte, da jeg gik der: Her er tale om tolvmandskræfter – og alt dette repræsenterer jo kun den store digters, filosofens, statsmandens, ministerens hobby.

--

Midt i alt det fremmedartede glemte vi ikke den dato, da vi kunne vente vore kvinder hened for at være hos os den sidste måned. Dora havde fået vore tre børn anbragt hos min mor i Struer. Jo ældre jeg bliver, jo bedre forestår jeg, hvilken byrde det da var at lægge på min gamle mor. Alene det altid at skulle vide, hvor de var, når de kom på gaden. – Men vi selv var vant til at leve vovsomt eller handle halvt tankeløst, og jeg havde aldrig set min mor synke træt sammen af at bære byrder.

Det gik som altid godt, og vi havde en sorgløs ferie med frihed og arbejde. Hvad jeg havde renskrevet af min roman, gik Dora i gang med at kopiere (jeg havde ikke maskine med – ejede endnu ikke nogen og forstod mig ikke på maskinskrivning, men var altid ængstelig for manuskriptets sikkerhed) – Denne form for ferie, med fast arbejde ind imellem, som vi her prøvede for første gang,

benyttede vi meget ofte livet igennem, idet jeg altid skrev i badeferien, eller vi havde korrekturarbejde, der netop oftest faldt i sommertiden.

Moust og Sofie rejste videre til Tyrol. Også vi ville have taget den billige tur, hvis ikke netop da al vor herlighed her endte med, at jeg fik et anfald af hjertesvækkelse. Jeg troede, det var farligere end det var, og vi foretrak at holde os i ro indtil hjemrejsen.

Der ligger i det nordlige Bayern et gammelt forfaldent slot – eller lå for nogle år siden. Derom fortalte dr. Eppensteins:” En af vore bekendte, sagde engang: ”Hvis jeg bliver ejer af en million, køber jeg dette slot og restaurerer det”. Han var en jævnt fattig mand, men miraklet skete, han vandt en million, og slottet blev en sjælden seværdighed. – Skal vi rejse hen og se det?” spurgte han mig – og vi rejste. Før vi nåede frem, havde vi udsyn over det mægtige, milevide dalstrøg, hvori bjerget rejser sig som en kegle med den gamle borg på toppen. Turen derop ad stenede stier, og landet, der fra borgen kom til syne under os, med byer og floder og skove og tavlet med marker, var af en sjælden storhed.

Jeg kan ikke huske, om vi overnattede deroppe. Men hjemturen, en flere dages vandring langs ryggen af Thüringerwald, vil jeg aldrig glemme. Det var skov og skov uden ende, men med lysninger med små byer eller en kro eller et skiferbrud. I skiferbyen var alt, husene, mur og tag, veje og stier, kilometerstenene sort skifer. i en anden by var alle indbyggerne glasblæsere. Dr. E. kendte flere og førte mig ind i en lille familie, hvor de straks var rede til at byde gæsten velkommen med glasfigurer, som de lavede på stedet. Folkene var mærkeligt verdensfjerne, smukt naive, glade for at se mennesker nede fra dalene. Da de forstod, jeg var fra Danmark, tændtes der lys i alles øjne. ”Danmark – så kender De måske Martin, Martin Streicher?”

Nu – de fleste af dem er vel nu døde, i troen på deres Führer! Af sådanne gode mennesker kan en forrykt forbryder bygge sin menighed.

--

En af grundene til, at jeg kom til Tyskland var mit alt for ringe kendskab til sproget. Vel havde jeg læst tysk som barn og på seminariet og i 1919-1920 fortsat i København, men da jeg dér af mag. Georg Christensen fik opfordring til at oversætte til dansk Heinrich v. Kleists Michael Kohlhaas – og straks begyndte derpå – mærkede jeg snart, hvad der manglede mig. Jeg skulle leve i landet, tale, læse aviser og bøger og tænke på tysk.

Desværre var jeg jo alt for dristet til at tale dansk, og indladende med fremmede har jeg aldrig været, så da jeg forlod Tyskland, havde jeg – trods store fremskridt – ikke mod til at gå videre med oversættelsen. Jeg måtte have endnu et par ophold i landet, før jeg turde fuldføre den. Jeg var begyndt 1920, og bogen udkom først 1934, efter et par års arbejde med den.

Michael Kohlhaas var skrevet ca 1810, bogens handling foregår på Luthers tid, og den måtte overføres i et dansk, der – med et præg af fortid – dog kunne sige nutidslæseren noget om Kleists magtfulde sprog og skildrekunst.

Under arbejdet kunne jeg støtte mig til C.G. Reislers tysk-danske ordbog, udgivet 1804-07, altså på samme tid som Kleists roman. Ved et tilfælde opdagede jeg den mellem mine bøger på ragelseshylden; aner ikke, hvor jeg har den fra. Jeg modtog den, som man forud modtog danebrog, den himmelsendte fane. Georg Christensen havde udpeget mig til opgaven, fordi han fandt, at jeg både i stil og ånd vistnok havde forudsætninger for at give den liv og tyngde ved mit jyskfarvede sprog. Aschehoug skulle så udsende den. – Men da jeg endelig turde give den fra mig (1933), var jeg blevet knyttet til Gyldendal og måtte henvende mig der. Gyldendal havde ikke bedt mig om den og ønskede ikke at udgive den nu. Da meldte min gode ven sig, den tids jyske mester i bogtryk, Niels Thomsen, Holstebro, og sagde: ”Den trykker jeg!”

Han satte den med egen hånd, og jeg fik den unge maler Erik Larsen til at gennemillustrere den med tegninger med tendens mod tysk senmiddelalder, virkningsfulde pasticher. En såre smuk bog blev det, stort format og dyrt papir, prisen 5 kr. Da Gyldendal så bogen, ville de gerne sælge den og sætte navn både udenpå og indeni. Den blev berømmet af kendere. Undervisningsminister Byskov skrev en kronik om den og priste mig, fordi jeg tog mig tid til det store arbejde. Svend Borberg, tidens betydelige kender af tysk digtning, selv digter og kritiker, anmeldte bogen i Politiken. Havde jeg forud vidst, at netop Borberg ville skrive: Opgaven må have været meget vanskelig, da havde jeg nok betænkt mig. Nu trøster jeg mig med hans erklæring: ”Denne sprogtone er det virkelig lykkedes Hans Povlsen at træffe”. Rich. Gandrup skrev: ”Den danske oversætter har løst sin ingenlunde lette opgave fortræffeligt”. Jeg husker, at jeg dengang kunne prale af, at i hele den danske presse ikke en anmeldelse havde indholdt et kritisk ord. – Men resultatet af denne succes var imidlertid, at bogen – skønt trykt kun i 800 eksemplarer – ikke kunne sælges, men måtte nedsættes til 3 kr. efter ca 10 års forløb.

For at fuldende denne beretning må jeg tilføje et Nachspiel, der foregik 32 år senere. I 1966 fik jeg her i Århus brev fra Gyldendal, som bad om tilladelse til at benytte den oversættelse ”som De i sin tid skrev for Gyldendal”. Forlaget udsendte netop i Gyldendals Bibliotek Verdenslitteraturens hovedværker, og Michael Kohlhaas skulle repræsentere den tyske romantik, - og nu skulle den ikke trykkes i 800 pragteksemplarer, men som en bedre billigbog, og formentlig i 50000 eller måske mere ex.

Hvad om man i 1934 havde udsendt den fine bog i et sådant kæmpeoplæg – og solgt den! Hvilken værdi i de tusind hjem. Et forlag måtte jo have vidst dengang, at ”Kohlhaas” er (som der blev skrevet om den) ikke blot en klassisk roman, man fristes til at sige, at det er den klassiske roman. Når man nu

gennemlæser den på ny for at bedømme oversættelsens værdi, konstaterer man atter, at bogen er et genis værk.

Hvad kan der være sket i de 30 år herhjemme, siden et af verdenslitteraturens hovedværker først kasseres, skønt udgaven var i enhver måde fordelagtig, og 30 år efter udvælges blandt flere oversættelser – endogså i samråd med Det danske Akademi – som værdigt til at spredes i titusinder?

Jeg fortæller dette så udførligt, fordi det symptomatisk viser, hvor tilfældigt der handles, når en bog af en ret ukendt forfatter tilbydes et forlag. – Jeg skylder her forlaget at give den forklaring, at hele dets ledelse og mandskab i disse år flere gange er blevet udskiftet, så de senere ikke kan svare for de tidligere handlinger, og næppe kender dem.

Eksempelvis anføres det i 1966, at jeg i 1934 havde skrevet oversættelsen ”for Gyldendal” og altså må formodes at have fået honorar dengang, medens faktum var, at Niels P. Thomsen havde betalt hver øre både for tryk og honorar, og forlaget kun havde indkasseret de 40 % af salget.

--

Da jeg i 1920 havde lagt Kohlhaas til side, var kommet hjem fra København og under stort besvær gjorde forsøg med min roman Lykkelige barn, skete det at jeg uforvarende kom til at digte lidt på jysk, et par digte, som det følgende år medførte en tilbagevenden til lyrikken, - den som jeg havde forladt i de yngre år af skræk for Ernst v. d. Reckes verslære. To jyske digte og nogle rigsdanske blev det til i 1921. Når jeg nu ser på disse vers, kan jeg stadig mærke mine kvaler med udformningen af de rigssprogede, hvorimod de jyske – og flere senere – er kommet til mig som en forløsning, næsten som en leg, og mon det ikke var meningen, at der skal være leg med i spillet – leg og spil, strengeleg. Det lykkedes mig tid efter anden at lege 5-7 jyske ting frem, og dommen over disse små digte er enslydende fra alle, som har mulighed for at forstå sproget: en fornyelse inden for dialektdigtningen.

Men nu i dag, 50 år efter, hedder det i den fine litterære børnehave: folkemål er bare lirekasse. Åkjær – melodiradioen fra Jenle!

--

Lykkelige barn kom til verden – efter en svær fødsel – 1923. Forlaget tøvede næsten et år med at bestemme sig for udgivelsen. Jeg rykkede et par gange for en afgørelse; til sidst skrev jeg: Hvis jeg ikke får besked i løbet af en uge, kommer jeg selv ind og henter manuskriptet. – Så kom det, med prøveside og kontrakt. – Jeg havde som forskud fået 500 kr. til tysklandsrejsen, hvilket viste sig at være 30-40 kr. for meget. Bogen gik ikke, presseudtalelserne var yderst brogede:

Oscar Geismar: "Det er en misforståelse at tro, at livet først skal rives af led, inden det røber sin hemmelighed for os".

Hans Brix: "...en virkelig følt og god beretning om et hjem...- Fortællingen er besværet af forfatterens hang til at udsprede filosofiske tankekorn".

Venstres Folkeblad: "Det er en mærkelig, særpræget bog, en digters værk, tankerigt og af en henrivende skønhed".

Holger Rørdam: "...hvad skal en stakkels anmelder gøre, når han ...opdager...at bogen altså slet ikke har bud til ham – andet end give den til sin næste, uden hverken at anbefale eller advare..."

Buchholtz: "...Lykkelige barn er en ualmindelig fin kunstnerisk præstation og en bog fuld af følelse og menneskekundskab...snart vil hans navn være kendt over det ganske land".

Joh. Skjoldborg: "Mit sind fryder sig ved læsning af den".

Martin Andersen Nexø: "Tak for din stærke og vise bog".

Så mange, og mange, mange flere var ordene. Folkelæsning kunne bogen ikke blive, og så mange sagkyndige var skuffede – men jeg havde fået luft for tanker, der ville frem. To vidt forskellige bøger havde jeg fra hånden, hvilket var nødvendigt for at jeg – frigjort – kunne gå ind i provinsbymiljøet og der finde, den stille, den søde kvinde, som var ved at blive glemt, og føre hende i armene på en mand, en uværdig ganske vist, men dog en mand – og derved skaffe hende livet og livets fylde – barnet.

Jeg var lykkelig i de 3-4 år, da jeg – ja, bogstavelig talt – lærte hende, Julie Pandum, at kende. Lykkelig ved nu at føle arbejdet ikke bare som en trang, men også imellem stunder som lyst – som en lindrende udånding, ikke altid som en stønnen, som det jo havde været under sliddet med Lykkelige barn. Også på anden måde trængte jeg til medgang. Jeg fandt skolearbejdet utilfredsstillende. En hård fremfærd havde jeg ment var nødvendig for at bringe disciplin til veje, og at indføre arbejdsmetoder, som jeg havde set i Vinderup og snuset til på seminarier. Ikke blot børnene og min gamle ven Bitsch Lavridsen, men også forældrene reagerede stærkt imod f.eks. mine forsøg på en fornuftig udnyttelse af frikvartererne. Min første vinterdag i skolen var jeg blevet vidne til, at børnene i stedet for at røre sig i frisk luft samlede sig i et tomt klasseværelse, hvor drengene straks erobrede den lune plads i nichen ved kakkelloven, mens de pakkede op for deres melmader. Krigen erklærede jeg selv, men jeg havde ondt ved at tåle den, formelt sejrede jeg dog – men som alle sejrherre med tab og skade. I nogle fag arbejdede jeg uinspireret og savnede fremgang.

Også min stilling litterært føltes svag. Lykkelige barn betød tilbagegang. Mine kvaler med at skabe den, lønnes ikke bagefter. Jeg var allerede en forfatter på retur, og læseverdenen i landet ventede mit tredje fremstød – red. Holger Bernild havde skrevet i sin anmeldelse: "Hans P. bør ikke på ny i fem år forsvinde blandt Himmerlands hytter, før vi atter hører fra ham".

Det var derfor en tiltrængt glæde at mærke en sand tilskyndelse i mig til at fortælle om kvinden Julie og barnet. Og lillebyen.

Men – hvornår er glæden hel! Dora og jeg læste både dagspresse og efter fattigmands evne også et litterært tidsskrift, og vi kunne godt se, de af tidens skribenter, der slog deres navn fast i offentlig bevidsthed, var de taktfaste, som aldrig lod et år gå hen uden hæsblesende at forfølge succesen. Kritikken skulle holdes varm og vågen de første 3-4 bogsæsoner – så var berømmelsen hjemme, og alt hvad forfatteren foretog sig privat, blev noteret året igennem: Set på gaden – I følget sås – I teatret.

Vi lærte snart, at også i kunstens verden er something rotten. Hvordan skulle jeg med min langsomme rytme kunne nå til en rolig position, hvorfra jeg kunne lade høre fra mig, når jeg selv en sjælden gang fandt et arbejde færdigt. Jeg kunne godt blive misundelig på de rappe, men det ændrede jo ikke min gangart. Jævnligt har nogen privat eller offentligt villet skynde på mig – forgæves. Dora gjorde det aldrig. – I et interview sagde hun engang på spørgsmålet om hustruens pligt: "At tie stille, når han arbejder, ikke blande sig i noget, mens det gror i ham. Det værste jeg kunne gøre, var at skynde på ham, sige: "Nu er det så længe, siden du har skrevet noget. Bliver det dog ikke snart til noget nyt?" – Det ligger i min natur – jeg ved det godt – at der skal ske noget, hvor jeg er. Men jeg siger det ikke, for så sker der netop ikke noget med ham".

--

Misundelig – jo-jo, jeg kender det godt. Netop i de år, midt i tyverne skiftede skolen førstelærer, og jeg burde jo søge embedet. Men flere år før havde jeg – lidt hårdt – sagt til præsten: "Om man så gav mig tidobbelt løn, ville jeg ikke være førstelærer". (Med denne stilling fulgte automatisk forpligtelsen til at være degn og religionslærer, hvilket jeg ikke kunne tænke mig). Og nu, da det blev aktuelt, stod jeg så desuden som forfatter til en venstreorienteret bog, som ikke blev læst af byens folk, men naturligvis nok bedømt. – Den nye lærer, vi fik, var en fortrinlig biblioteksmand og skabte gennem store arrangementer et af vore bedste landsbiblioteker, lærte folk en respekt for fine bøger og mange bøger og bogbind, respekt for bibliotekarens arbejde og for præcis lukketid. Alle – også jeg selv – kunne sagtens se, at mit bogarbejde bare havde været en gammeldags og latterlig perspektivløs ælten på stedet.

Jeg blev i disse år deprimeret.

Alligevel skrev jeg min glædeste bog, Julie Pandum, og da jeg en kort tid var allerdybest nede (heldigvis har ingen kunnet se det på mig), groede mit betydeligste jyske digt Tækkemanden frem af fornedrelsen.

Humoren kom til mig. Ydermere viste det sig, at jeg ved oplæsning kunne tolke mine egne digte. Mine bysbørn havde fået mig til at læse dem efter et møde i forsamlingshuset. De sagde: "Han er jo en hel

humorist. – Og så er han da hellers så ringe til at tale” (Man havde hørt mig holde en fumlende og helt mislykket bordtale, en pligtale).

Kunstner sammekomst i Ålborg, forrest står bl.a. Thomas Olesen-Løkken, Skjoldborg og Martin Andersen-Nexø.

Endnu mens jeg kun havde skrevet 3 af mine humoristiske digte, var Dora og jeg nogle gange blevet inviteret med til stor assemble hos vore venner, kritikeren K.K. Nicolaisens i Ålborg, hvor kærnen, bourgeoisiet, skønsomt oplivedes ved stort traktement i fremførelse af kunstneriske numre. I dette hjem mødte vi gennem årene mange af egnens og tidens kunstnere, som f. ex. Buchholtz, Bergstedt, Gandrup, Gunnar Gunnarsson, Albert Luther, Aage Garde, Andersen-Nexø, Skjoldborg, Aakjær, malerne Vald. Secher og Niels Bjerre, sangeren Georg Thune o. fl.

Flere gange måtte også jeg – som det yngste skud – vise mine færdigheder. Den første gang var det i overværelse af Albert Luther. Hans nærværelse både ængstede og ildnede mig, og da jeg sluttede min korte optræden, kom Luther hen til mig og trykkede min hånd. ”Er disse digte trykt?” spurgte han. Næ, det var de ikke. ”Kan jeg få dem i afskrift, jeg vil meget gerne læse dem”. – Det var jeg naturligvis lykkelig for. Luther var dengang en stærkt stigende stjerne. Som butikslærling i Ålborg havde han studeret både himmerlandske og vendelbobønder over disken og føjede endda vestjysk til sit område. Ingen skuespiller nåede ham i sproglig sikkerhed og som skildrer af jyske bønder, som de forekommer i digtningen.

Vi blev fra den dag venner, og han læste mine digte overalt i landet.

Sidste gang han optrådte her i Århus var 1961, da kunstforeningen havde arrangeret en aften i rådhushallen med ham og mig som oplæsere. Hans hukommelse var da svækket, og gennem hele sit skuespillerliv havde han aldrig behøvet at støtte sig til en tekst. Nu da han behøvede en tekst, kunne han ikke bruge den. Jeg mærkede godt, at han måtte udfylde med egne ord nu og da. Selv var han fortvivlet over det, og han takkede mig bagefter, fordi jeg (som af mangel på hukommelse altid havde måttet bruge manuskript) havde hjulpet til at redde en god aften. Jeg tror dog ikke, publikum i salen havde bemærket hans vaklen.

Næste år ved samme tid var han død.

Jeg må hellere her omtale en situation, vist nok nogle år senere, ved en stor fest på Kancelligården i Blokhushuset. Thomas Olesen Løkken havde samlet en broget flok af vendelboere, kunstnere og badegæster, som færdedes inde og ude, ved hav og ved klit, ved enkle måltider og – når sommermørket, eller natlyset lagde sig over bakkerne og byen søgte alle ind i kancelliets stuer og salen, hvor flokken rystedes sammen og manglehånde kunstnerisk ydelse ved kaffe og anden anretning uden spiritus i nattens løb holdt øjne og humør oppe til den lyse morgen, da operasangerinden Harriet Vendelhaven sang for til alles hilsen til solen: I østen stiger solen op.

Engang i nattens løb havde man også bedt mig læse et par digte. Her var mange til stede, som ikke havde hørt mig læse før, bl.a. Henrik Malberg. Da jeg sluttede stillede han med lange skridt over gulvet og greb min hånd. "Det var sku' fænomenalt!" sagde han. Jeg knurrede vel nok lidt, der skulle lyde som tvivl, men han fejede al indvending til side: "Jeg ved hvad jeg taler om". – Jeg forstod, der var alvor. Han glemte det ikke siden. Også han gjorde forsøg med at læse mit jysk, men opgav det, kunne ikke lide at være usikker i min dialekt. Engang ringede han – før han skulle sige nogle vers (: "Hvordan udtaler du det ord?" – Nå, jeg forstod så godt hans usikkerhed, for det himmerlandske sprog var ukendt i litteraturen. Johs. V. Jensen har kun skrevet 2 – siger og skriver 2 digte på sit modersmål – og det regnede han vist til sine ungdomssynder.

Til bekræftelse på Malbergs syn på mig som digter og oplæser, kan jeg citere de danske ungdomsforeninger leder, forstander Jens Marinus Jensen. Han havde arrangeret et møde på en midtjysk højskole med Henrik Malberg som oplæser og mig som foredragsholder. I "Limfjordslandet og digterne" skriver han: Jeg sad i toget sammen med skuespiller ved det kgl teater Henrik Malberg og gjorde ham opmærksom på, at Hans Povlsen sad længere henne i vognen. Malberg udbød da: "Ja, når H.P. læser sine jyske digte, så kan godt alle det kgl. teaters kunstnere gå hjem og lægge sig. Det kan de ikke hamle op med". – Ved samme lejlighed var samtalen egentlig begyndt med, at "Jens Marinus" spurgte Malberg, om han ikke ved denne lejlighed ville læse nogle af Hans P.s digte,

hvortil han svarede: "Nej, det gør jeg ikke" – og tilføjede – "for jeg har hørt ham selv læse dem".

Hans Povlsen's 25 års forfatterjubilæum i 1943

Disse vidnesbyrd om mig, som naturligvis har glædet mig, viser mig tillige de to fine kunstneres ægte beskedenhed. De vidste godt, hvem de var – men de følte også, at al den tekniske kunnen efterhånden kan virke hæmmende på den naturlige, nyskabende friskhed, der jo altid må være medvirkende, selv ved det mindste vers.

Mine få jyske ting har også givet endnu en stor kunstner lejlighed til at vise denne holdning, idet hun ved en festlighed i Blicherselskabet for professor Skautrup her i Århus (hvor hun, Skautrup, Kai Holm, jeg og flere medvirkende) efter min oplæsning spontant rejste sig i forsamlingen og udrød: "Jeg har aldrig hørt noget lignende!" – Det var Ingeborg Brams.

Er det så ikke rigtigt, når jeg siger: Kunstens børn – de er herlige.

Mange lærte vi at kende også gennem Thomas Olesen Løkken og Marie. Thomas var et jern til at skaffe sig forbindelser. Hans kone Marie sagde engang til mig: "Det er dig, der har lært ham at blive berømt. Berømmelse kan nås på

tre år, sagde du, man skal – foruden at skrive flittigt – rejse ud og besøge al landsens bladredaktioner og mange digtere – så er det sket”.

Jeg husker såmænd godt, jeg har sagt det, ganske vist ikke uden ironi, selv kunne jeg jo ikke bruge metoden. – Men Thomas gjorde det. Han var rasende foretagsom. Han havde bil! Han var bl.a. en stor mekanikus, cyklesmed, lavede biler i stand, anlagde gasværker mange steder i Nordjylland og var selv en af de første her, der ejede en bil. – Han startede mokabikken, tog Marie og en datter med og så rullede de op foran aviskontorerne. Alle vegne lå jo hans sidste Niels Hald-bog, og nu så de den uanselige, langhårede og skæggede mand med stor hat og knortekæp. Han ville lige kigge ind: - ”Vi er på gennemrejse”. Hans eventyrlige liv – jeg har undertiden drillende kaldt det hans betydeligste værk – var jo ved at blive kendt og kunne virkelig her under hans pludselige fremfart yderligere sætte hans værker i relief.

Han virkede interessant, ja fantastisk, som digtet af H.C. Andersen – en opkomling på parnasset. Hans ydre var aldeles ikke fulgt med, han var endnu den lille skomager, let pyntet. Han sagde endnu A og intj; hvilket han dog snart – og for en femogfyrreårig meget brat og lidet overbevisende – erstattede med bymål. Marie beholdt modersmålet.

Eventyret blomstrede op om hjemmet. En kort tid var han boghandler i Løkken og samtidig lillebilchauffør. Pludselig boede de i ”Hannes Hus”, en stor og værdig bolig, en æresbolig, som han dog måtte betale nogen husleje for. Der hed den største stue digterstuen. Den tjente også sit formål om vinteren, men i sommertiden var den som også det øvrige hus tilgængelig for gæster, byens gæster, husets gæster og nysgerrige, der gerne ville se mærkelige mennesker. Løkken var ved at blive et nyt Skagen.

Dora og jeg – også vore børn- havde så at sige kollegialt partoutkort, og kom der meget, når vi holdt ferie i byen. Det var ikke af storhed eller rigdom, vi søgte til havet, men for at hærde os og slippe af med vor bronchitis. Første gang lejede vi et loftsværelse møbleret med – en elektrisk pære. Uden for på loftet stod et bord og en primus. Selv medbragte vi sengetøj og nogle madrasser, fem sovepladser, som straks blev lagt på rad over hele gulvet. Vi var fra København vænnet til at klumpe os sammen og led intet savn – især da vi dagtimerne levede i klitten eller besøgte Thomas og Marie i ”Hannes Hus”.

Gennem årene, både her og senere i Kancelligården i Blokhus dumpede vi ind i nye kredse, fik venner næsten i flokkevis, venskaber for øjeblikket eller for livstid. Malere som Lars Nielsen og Chr. Valentinussen hørte næsten til familien i kancelliet, især Lars, som var ugift og vedblev hele livet at være ugift og uden noget bosted, en boheme, men en fin tegner med sin styrke i karikaturen. Da han ikke længe ad gangen kunne undvære spiritus, måtte han jævnlig skifte opholdssted, men tilbage til Thomas og Marie kom han altid, og tegnede stadig nye og festlige karikaturer. De første dage havde han malet et

stort portræt af mig, senere flere tegninger – også af vore børn. Til sidst kunne vi ikke holde hinandens selskab ud, vore diskussioner blev for skarpe – og han rejste, ud i det blå. Men jeg glæder mig stadig over at eje mange af hans små skitser og større arbejder. – Nu, han er død, tænker jeg: det må da være et tilfælde at vi i tredve år aldrig mødtes – eller kan et menneske, der ligger under for spritten, aldrig tilgive de, der i ukendskab til glassets glæder har bevaret humor og lyst uden først at devaluere sit intellekt med ti-tyve-tredve procent – for slet ikke at tale om lalle-stadiet.

Han var en vagabond. Men èt stort værk skabte han: udsmykningen af ingeniør Fibigers vældige auktionshal på Hirtshals-havnens yderkaj – mange kæmpemalerier.

--

Thomas og jeg fulgtes ad langt.

-----Her stopper Hans Povlsens skrivemaskine. Efterfølgende ligger der en halv snes håndskrevne linier, der sikkert kun kunne læses af ham selv. Han der på det tidspunkt var midt i firserne var blevet indhentet af alderen.

Hans Povlsen (1886 – 1973), forfatter og lærer var født i Grydsted ved Nibe, hvor faderen var lærer. Efter en noget vanskelig ungdom boede han hele sit lange forfatterliv i Støvring, hvor hans romaner og digte blev til, mens han samtidig var 2.-lærer ved skolen og en meget progressiv dansklærer.

Sine erindringer begyndte han først på i sin alderdom, da han var blevet alene og boede i et ældrekollektiv i Århus, men trods hans høje alder fortælder han levende og medrivende om de mennesker han mødte og om den tid, som nu ligger 2 – 3 generationer tilbage.

Desværre nåede Hans Povlsen ikke at færdiggøre sine erindringer, men det foreliggende finder vi bør komme ud til en større kreds, hvorfor Lokalhistorisk Forening for Støvring Kommune har valgt at udgive det i anledning af foreningens jubilæum, - til glæde for de der holder af Hans Povlsens humor og levende pen.

Hans Povlsen udgav romanerne: Sand(1918), Lykkelige barn (1923), Julie Pandum (1928), Himlens fugle har reder(1936), Ro, ro til fiskeskær (1943), Hertil kommer digtsamlingen I Himmerlands dale (1929), der er kommet i flere udgaver, samt oversættelsen af Heinrich von Kleists: Michael Kohlhaas (1933) en bog om Sten Stensen Blicher (1952), noveller, gendigtninger af græsk og nordisk mytologi samt utallige artikler.

Et frikvarter i skolegården f.v. Hans Povlsen, lærer Villy Jessen, lærer Grethe Nielsen, lærer Erna Krabsen og 1. Lærer Alfred Alstrup